

Liliana Budevici-Puiu

ETICĂ ȘI INTEGRITATE ACADEMICĂ

Monografie

Chișinău, 2024

CZU 378.015:17

B 88

Monografia “etică și integritate academică” a fost realizată cu suportul financiar al subprogramului “Formarea competențelor transformative și a abilităților de perspectivă în sistemul educației fizice și sportului” (060101) în baza Contractului nr. 07/FI din 22.02.2024 încheiat cu Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova și a Ordinului Ministerului Educației și Cercetării nr. 102 din 01 februarie 2024 cu privire la distribuția finanțării instituționale și apobarea numărului de funcții pentru organizațiile de drept public din domeniile cercetării și inovării din subordinea MEC, și în temeiul art. 5, alin. (1) lit. b) al Legii nr. 131/2015 privind achizițiile publice.

Recomandată spre publicare de Departamentul Cultură Fizică al Institutului de Educație Fizică și Sport (IEFS) și aprobată de Consiliul Științific al Universității de Stat din Moldova (USM).

Autor: Liliana Budevici – Puiu – prof.univ.dr. hab., IEFS, USM

Recenziți:

Liliana Cibuc, conf. univ.dr., decan al Facultății de Științe Economice și Juridice, Universitatea Cooperatist Comercială din Moldova

Elena Vizitiu Lakhdari, conf.univ.dr., facultatea de Educație Fizică, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

Budevici-Puiu, Liliana.

etică și integritate academică : Monografie / Liliana Budevici-Puiu. – Chișinău : [S. n.], 2024 (Valinex). – 126 p. : fig. color.

Bibliogr.: p. 120-126 (73 tit.). – 80 ex.

ISBN 978-9975-68-525-2.

378.015:17

B 88

© *Budevici-Puiu Liliana*, 2024

CUPRINS

INTRODUCERE	5
Tema 1. Introducere în etica și integritatea academică	6
1.1. Repere conceptuale	6
1.2. Importanța integrității academice în mediul academic	8
Tema 2. Fundamente ale eticii, valorilor etice, moralității și libertății academice	21
2.1. Etica și valorile etice	21
2.2. Etica și deontologia profesională	30
2.3. Libertatea academică.....	35
Tema 3. Drepturile și responsabilitățile academice ale studenților. Integritatea studențească. Studii de caz	37
3.1. Drepturile și responsabilitățile academice ale studenților	37
3.2. Integritatea studențească	39
3.3. Scrierea academică și redactarea unei lucrări științifice	43
Capitolul 4. Proprietatea intelectuală: drepturile de autor, brevet de invenție, marca înregistrată	45
4.1. Proprietatea intelectuală	45
4.2. Brevetul de invenție	50
4.3. Marca înregistrată și secretul comercial	55
Tema 5. Conduita etică în cercetare. Fabricarea și falsificarea datelor de cercetare. Studii de caz	58
5.1. Conduita în cercetare.....	58

5.2. Combaterea practicilor neetice în cercetare	63
5.3. Etică în inovare.....	66

Tema 6. Managementul eticii în instituțiile de învățământ superior

și de cercetare..... 75

6.1. Managementul activității de cercetare-dezvoltare-inovare	75
---	----

6.2. Implementarea managementului eticii la nivelul instituției de învățământ superior și de cercetare	81
---	----

6.3. Influența managerială asupra comportamentului etic în instituțiile de învățământ superior	85
---	----

Tema 7. Codurile de etică în instituțiile de învățământ superior și de

cercetare 94

7.1. Importanța implementării eficiente a codurilor de etică în instituțiile academice și de cercetare	94
---	----

7.2. Elaborarea codurilor etice	96
---------------------------------------	----

7.3. Implementarea eficientă a Codurilor de etică la nivel instituțional	99
--	----

Tema 8. Respectarea standardelor etice la nivel instituțional 106

8.1. Auditul etic în instituția de învățământ superior/de cercetare	106
---	-----

8.2. Consilierea de etică	109
---------------------------------	-----

8.3. Supervizarea de etică.....	115
---------------------------------	-----

Bibliografie 120

INTRODUCERE

Monografia “Etica și integritatea academică” are ca obiectiv principal consolidarea cunostințelor studenților, cadrelor didactice în scopul asimilării normelor de conduită morală aferente deontologiei academice, care cultivă și promovează onoarea, încrederea, corectitudinea, respectul și responsabilitatea în toate activitățile specifice muncii intelectuale. Lucrarea poate contribui la dezvoltarea unei baze teoretice solide, sintetizând literatura de specialitate și conturând concepte precum, plagiatul, originalitatea, responsabilitatea academică și drepturile de proprietate intelectuală. Monografia oferă un cadru conceptual și metodologic pentru identificarea și abordarea problemelor legate de integritate și contribuie la realizarea standardelor educaționale și a calității cercetării. Promovarea principiilor de integritate și performanță este necesară pentru formarea unor comportamente și atitudini corecte, pe care studenții, profesorii și cercetătorii să le adopte, atât în activitatea academică aferentă programului de studii parcurs, cât și în cariera lor viitoare din cercetare. Cunoașterea normelor explicite (texte cu valoare normativă) care reglementează conduita academică va servi studenților la formarea de comportamente și atitudini adecvate din punct de vedere deontologic în munca intelectuală. În acest context, monografia poate deveni sau constitui o resursă valoroasă, atât pentru comunitatea academică, cât și pentru decidenții politici și publicul larg, contribuind astfel, la creșterea conștientizării și la promovarea unor standarde mai ridicate în mediul academic. Mai mult, promovarea integrității academice este esențială pentru construirea unei societăți bazate pe cunoaștere, inovație și progres. Impactul societal al unei astfel de monografii este profund, oferind un cadru pentru promovarea valorilor morale, a educației responsabile și a progresului științific, fapt ce conduce, în cele din urmă, la o societate mai echitabilă, mai transparentă și mai responsabilă. De asemenea, monografia poate servi drept fundament pentru inițiative legislative și reglementări care să încurajeze integritatea academică/de cercetare și să sancționeze faptele ilicite din domeniu.

Tema 1. Introducere în etica și integritatea academică

1.1. Repere conceptuale

Etica academică este un domeniu aflat la intersecția dintre etica cercetării, managementul eticii în organizații (din zona academică) și deontologia profesională a cercetătorului sau profesorului.

Etica poate fi definită ca fiind “totalitatea normelor de conduită morală care reglementează relațiile dintre oameni, precum și atitudinea lor față de societate” (Mic Dictionar Academic 2010).

Etica cercetării științifice discută problemele etice care apar în toate fazele unei cercetări, de la alegerea temei și a metodelor, la desfășurarea ei propriu-zisă și apoi la publicarea și valorificarea rezultatelor. Mai ales atunci când cercetarea implică ființe vii ca subiecți, problemele de natură morală pot fi extrem de complexe. Din acest motiv, există o preponderență a studiilor care discută cu precădere aspecte care țin de științele viului.

„*Managementul eticii* constituie ansamblul activităților și măsurilor care urmăresc organizarea instituțională a eticii pentru crearea unor organizații integre. A nu se confunda managementul etic cu "etica managementului" (...) El trebuie de asemenea distins de "etica organizațională" în sens larg, adică de tradiționala analiză a problemelor etice din organizații pentru a oferi clarificări normative și o orientare morală, utilizând pentru aceasta diferite teorii etice și instrumente de analiză furnizate de filosofia morală” (Mureșan 2009, p.39). La nivel instituțional, dintre elementele unui sistem de management al eticii putem enumera: codurile și comisiile de etică, birourile de etică și conformitate, auditul etic, trainingurile și auto-trainingurile de etică, ombudsmanul etc.

Cele mai cunoscute și discutate teorii etice sunt deontologismul (avându-l ca exponent principal pe Immanuel Kant), utilitarismul (John Stuart Mill) și etica virtuții (Aristotel). Atât marile teorii etice, cât și moralitatea comună sunt, utile ca puncte de pornire pentru dezbaterile mai specifice ale eticii academice.

Etica academică și integritatea academică sunt fundamentale pentru funcționarea corectă și eficientă a mediului educațional și de cercetare. Ele constituie un set de norme și principii morale care ghidează comportamentul studenților, cadrelor didactice și cercetătorilor, asigurând o cultură a corectitudinii, responsabilității și respectului pentru munca intelectuală.

Etica academică presupune respectarea unor valori morale, precum adevărul, onestitatea, responsabilitatea, echitatea și respectul reciproc. Aceste valori sunt aplicate în toate aspectele activităților academice, inclusiv în procesul de învățare, predare, cercetare și publicare.

Integritatea academică se referă la angajamentul de a menține standarde ridicate de onestitate și responsabilitate intelectuală. Aceasta include evitarea plagiatului, falsificării de date, autoplagiatului și altor forme de fraudă academică. Integritatea academică asigură că munca intelectuală este rezultatul eforturilor proprii și că, contribuțiile altora sunt recunoscute corect. Integritatea academică a fost definită de Centrul pentru Integritate Academică din SUA ca și “un angajament față de cinci valori fundamentale atât pentru conduita profesională, cât și pentru cea morală: onestitatea, încrederea, corectitudinea, respectul și responsabilitatea” (Singer, P., 2006). Integritatea face trimitere la asumarea liber consimțită a normelor etice de către comunitatea academică din cadrul unei instituții academice.

Deontologia academică constituie cea de-a doua componentă a eticii academice și poate fi definită ca fiind “parte a eticii care studiază normele și obligațiile specifice unei anumite profesii” (Day Robert A., 2008). Deontologia unei profesii se referă la obligația morală de respectare a prevederilor (normelor) cuprinse explicit în Coduri deontologice, și care au caracter obligatoriu. În cazul în care normele deontologice nu sunt respectate fiind afectate valori, atunci se vor aplica sancțiunile conform legislației în vigoare de către autoritățile competente, devenind în acset context, norme juridice.

Integritatea se referă la *internalizare* - asumarea liber consimțită a normelor etice de către personalul implicat în viața academică și de către organizațiile academice.

Deontologia academică este definită ca “parte a eticii care studiază normele și obligațiile specifice unei anumite profesii” ([Dex Online](#)).

Deontologia unei profesii vizează obligația morală de respectare a prevederilor (normelor) cuprinse explicit în Coduri deontologice, care au caracter obligatoriu.

Atunci când normele deontologice sunt încălcate și sunt afectate valori apărute prin drept se aplică sancțiuni de către stat, devenind norme juridice.

1.2. Importanța integrității academice în mediul academic

Importanța integrității academice în mediul academic rezidă în principal în respectarea următoarelor principii:

 Promovarea unui mediu de încredere și respect reciproc: un mediu academic în care integritatea este respectată permite colaborarea eficientă între studenți, profesori și cercetători. Toate părțile implicate pot avea încredere că munca și eforturile lor vor fi apreciate și recunoscute corect. De asemenea, acest principiu joacă un rol esențial în cadrul academic, respectiv în crearea unui spațiu în care toți participanții, fie că sunt studenți, profesori sau cercetători, se simt apreciați, valorizați și încurajați să contribuie la dezvoltarea cunoștințelor într-o manieră autentică și responsabilă. Acest mediu este construit pe baza unor principii clare de etică și integritate academică, iar promovarea acestora presupune mai multe aspecte:

a. *Transparența și onestitatea în activitatea academică*- unul dintre cele mai importante aspecte ale unui mediu de încredere este transparența în modul în care sunt gestionate și evaluate activitățile academice. Studenții trebuie să fie informați clar despre cerințele și așteptările privind lucrările lor, iar profesorii și evaluările trebuie să fie obiective și imparțiale. Fiecare participant trebuie să aibă încredere

că eforturile lor sunt corect recunoscute și că evaluările reflectă cu adevărat nivelul lor de cunoștințe și abilități. Evaluarea trebuie să fie obiectivă, respectiv profesorii vor oferi verificări bazate pe performanță reală, evitând orice forme de favoritism sau discriminare. Totodată, instituțiile trebuie să stabilească reguli clare privind comportamentul academic, cerințele de evaluare și consecințele încălcării integrității academice (ex: plagiat).

b. Recunoașterea și aprecierea contribuțiilor intelectuale

Mediul de respect reciproc presupune, că fiecare contribuție, fie ea mică sau mare, este recunoscută și respectată. Acest lucru este valabil, atât pentru activitatea individuală a studenților, cât și pentru colaborările dintre colegi sau cercetători.

Promovarea unui mediu etic presupune că toți participanții sunt conștienți de importanța corectei citări a surselor folosite. Acest lucru nu doar că evită plagiatul, dar și demonstrează respectul pentru munca intelectuală a altor persoane. În cadrul proiectelor de grup sau al colaborărilor academice, este important ca fiecare persoană implicată să primească recunoașterea cuvenită pentru efortul depus.

c. Crearea unui mediu deschis dialogului și feedback-ului constructiv

Un mediu de încredere și respect reciproc încurajează deschiderea la dialog și la schimbul de idei, unde toate părțile implicate se simt libere să își exprime opiniile și să adreseze întrebări fără teama de a fi judecate sau desconsiderate. Aici, feedback-ul constructiv joacă un rol crucial.

- Deschiderea la critici constructive: Studenții și profesorii trebuie să fie dispuși să accepte critici constructive și să își îmbunătățească activitatea pe baza acestora. Feedback-ul onest și constructiv contribuie la o cultură a îmbunătățirii continue.

- Învățarea din greșeli: Într-un mediu etic, greșelile sunt privite ca oportunități de învățare. Este esențial ca studenții să fie încurajați să reflecte asupra erorilor și să își corecteze abordările în mod deschis.

d. Împărtășirea responsabilității pentru menținerea integrității

Promovarea unui mediu de încredere și respect reciproc presupune că toți cei implicați își asumă responsabilitatea pentru menținerea integrității academice. Nu este doar rolul profesorilor sau al administrației să impună standarde, ci și al studenților și cercetătorilor să respecte aceste norme și să acționeze ca modele de conduită.

- Auto-reglementarea: un mediu sănătos de învățare implică faptul că studenții și cercetătorii își asumă responsabilitatea pentru propriul comportament. Ei nu trebuie să aștepte întotdeauna supravegherea din partea altora pentru a evita practicile neetice.

- Sprijin reciproc: studenții și colegii trebuie să se sprijine reciproc în menținerea standardelor academice, oferindu-și sfaturi, sprijin moral și ajutor în momente de dificultate.

e. Combaterea comportamentelor neetice

Un alt aspect important în crearea unui mediu de încredere este capacitatea de a combate eficient comportamentele neetice, cum ar fi plagiatul, fraudă academică sau falsificarea rezultatelor de cercetare. Instituțiile academice trebuie să aibă mecanisme eficiente de detectare și sancționare a acestor practici, pentru a preveni și descuraja astfel de comportamente.

- Politici clare și aplicabile: Instituțiile academice trebuie să dezvolte și să comunice politici clare privind integritatea academică, cu proceduri bine stabilite pentru gestionarea cazurilor de comportament neetic.

- Educația privind etica: Cursurile și seminariile care abordează teme legate de etica academică sunt esențiale pentru a crește conștientizarea și a forma o cultură solidă a integrității.

f. Cultura colaborării și ajutorului reciproc

Un mediu în care studenții și cadrele didactice își oferă sprijin reciproc creează o atmosferă de colaborare și ajutor reciproc. Acest lucru nu doar că reduce competiția negativă, dar și crește nivelul general de performanță și satisfacție.

- Învățare colaborativă: Promovarea muncii în echipă și a proiectelor colaborative ajută la dezvoltarea abilităților de lucru în grup și crește sentimentul de apartenență și solidaritate în rândul studenților.

- Suport emoțional și academic: În mediile stresante, cum este cel academic, sprijinul între colegi și mentorat de la profesori ajută la reducerea anxietății și a tensiunilor, contribuind la un climat pozitiv de învățare.

Promovarea unui mediu de încredere și respect reciproc este esențială pentru succesul academic și profesional al studenților și cadrelor didactice. Aceasta se realizează prin transparență, onestitate, colaborare și recunoașterea eforturilor individuale. Prin respectarea acestor principii, mediul academic devine unul care nu doar valorifică performanțele academice, dar și contribuie la formarea unor indivizi responsabili și etici.

- ✚ **Evitarea plagiatului și a fraudelor academice**: Plagiatul, falsificarea datelor sau alte forme de fraudă academică subminează credibilitatea procesului de învățare și cercetare. Integritatea academică protejează originalitatea și corectitudinea muncii intelectuale, asigurând o evaluare corectă și obiectivă a contribuțiilor individuale.

Plagiatul și fraudă academică reprezintă două dintre cele mai grave încălcări ale integrității academice, subminând încrederea în procesul de învățare și cercetare. Evitarea acestor practici este esențială pentru păstrarea unui mediu educațional corect și respectabil.

- ✚ **Contribuția la cunoașterea generală**: Respectarea integrității academice este crucială pentru avansarea cunoștințelor. Cercetarea și învățarea academică se bazează pe construirea pe munca altora. Fără standarde riguroase de etică și integritate, contribuțiile științifice nu ar putea fi considerate fiabile.

Contribuția la cunoașterea generală este unul dintre cele mai importante obiective ale mediului academic și de cercetare. Prin procesul de educație și cercetare, studenții, profesorii și cercetătorii îmbogățesc bazele de cunoștințe existente, explorează noi idei și descoperiri, și contribuie la progresul științific,

tehnologic și cultural al societății. Această contribuție este strâns legată de respectarea integrității academice, deoarece munca onestă și originală garantează că noile cunoștințe sunt valide, inovatoare și corect recunoscute.

Rolul cercetării în extinderea cunoașterii

Cercetarea academică este principalul motor al inovației și descoperirii în orice domeniu. Prin cercetare, specialiștii contribuie la înțelegerea fenomenelor naturale, sociale, economice sau culturale și oferă soluții la problemele existente, după cum urmează:

- *Crearea de cunoștințe noi*

Cercetătorii generează cunoștințe noi prin investigații originale. Aceasta poate include descoperirea unor noi date experimentale, dezvoltarea de noi teorii sau modele, identificarea unor relații între fenomene sau concepte și inventarea de noi tehnologii sau procese.

- **Cercetare originală:** Aceasta presupune desfășurarea de studii și experimente care produc rezultate inedite, contribuind astfel la avansarea cunoașterii.

- **Teorii și modele noi:** Uneori, rezultatele cercetării duc la dezvoltarea unor noi teorii sau la revizuirea celor existente, extinzând astfel frontierele cunoașterii.

- *Validarea și consolidarea cunoștințelor existente*

Cercetările academice nu doar adaugă noi informații, ci și validează sau corectează cunoștințele existente. Replicarea studiilor anterioare pentru a verifica rezultatele sau evaluarea critică a lucrărilor trecute contribuie la consolidarea unei baze de cunoștințe solide și fiabile.

- **Replicarea studiilor:** O parte importantă a contribuției academice este validarea rezultatelor prin replicarea studiilor și confirmarea sau infirmarea acestora.

- **Îmbunătățirea cunoștințelor existente:** În unele cazuri, cercetarea academică poate identifica lacune sau erori în teoriile existente, contribuind la dezvoltarea și perfecționarea acestora.

• **Importanța muncii originale și a creativității academice**

Munca originală și creativitatea joacă un rol esențial în contribuția la cunoașterea generală. Studenții și cercetătorii sunt încurajați să dezvolte noi idei și soluții, să pună întrebări provocatoare și să exploreze metode inovatoare de rezolvare a problemelor. Originalitatea și creativitatea academică contribuie la diversitatea cunoașterii și la progresul în orice domeniu.

• *Originalitatea cercetării și evitarea plagiatului*

Originalitatea este un criteriu esențial pentru orice contribuție academică valoroasă. Cercetătorii trebuie să fie siguri că munca lor este unică, că adaugă ceva nou la domeniul de studiu și că recunosc în mod corespunzător contribuțiile anterioare ale altor specialiști.

• **Plagiatul subminează inovația:** Când ideile sau lucrările altora sunt prezentate ca fiind proprii (plagiat), acest lucru nu doar că afectează integritatea academică, dar oprește progresul real al cunoașterii, deoarece nu se creează nimic nou.

• **Originalitatea în idei și metode:** Dezvoltarea de metode noi, ipoteze sau perspective asupra unor subiecte existente este o parte esențială a cercetării academice autentice.

• *Creativitatea și gândirea critică*

Gândirea creativă și critică sunt trăsături esențiale pentru a aduce contribuții inovatoare. Fie că este vorba de abordări noi într-o teorie existentă sau de propunerea unor soluții la probleme complexe, cercetătorii trebuie să folosească creativitatea pentru a avansa cunoașterea.

• **Abordări interdisciplinare:** Una dintre modalitățile prin care cercetarea contribuie la cunoașterea generală este integrarea de perspective din diferite domenii. Cercetările interdisciplinare, care combină idei din științele naturale, sociale sau umaniste, pot duce la descoperiri importante.

- **Provocarea ipotezelor existente:** Cercetătorii sunt încurajați să analizeze critic teoriile și paradigmele existente, identificând potențiale slăbiciuni sau oferind noi direcții de cercetare.

- **Publicarea și diseminarea cunoștințelor**

O componentă esențială a contribuției la cunoașterea generală este publicarea rezultatelor cercetării și diseminarea acestora în comunitatea academică și publicul larg. Prin publicare, rezultatele cercetării devin accesibile altor cercetători, care le pot evalua, replica sau folosi ca bază pentru propriile studii.

- *Publicarea în reviste academice și conferințe*

Revistele științifice și conferințele academice sunt principalele canale prin care cercetătorii își diseminează rezultatele. Publicarea în reviste academice de prestigiu asigură că munca cercetătorului este supusă unui proces riguros de revizuire colegială (peer review), ceea ce asigură validitatea și valoarea sa.

- **Reviste academice:** Cercetătorii trebuie să se asigure că publică în reviste recunoscute, care urmează standarde etice și de calitate. Acest proces asigură că contribuțiile lor sunt evaluate critic și pot aduce un impact semnificativ în domeniul de cercetare.

- **Conferințe academice:** Prezentarea lucrărilor la conferințe permite schimbul de idei cu alți specialiști, favorizând discuțiile critice și colaborările viitoare.

- *Accesul deschis și democratizarea cunoașterii*

În ultimii ani, accesul deschis (open access) a devenit o componentă importantă în diseminarea cunoștințelor. Prin accesul deschis, articolele și cercetările devin disponibile gratuit pentru oricine, eliminând barierele financiare și asigurând o distribuție mai largă a informațiilor.

- **Accesul deschis (Open Access):** Publicarea în reviste open access permite accesul global la rezultatele cercetării, facilitând utilizarea lor de către alți

cercetători, studenți sau publicul larg, ceea ce contribuie la răspândirea rapidă a cunoștințelor.

- **Impactul asupra comunității globale:** Cercetările publicate în mod deschis pot avea un impact global mai mare, deoarece sunt accesibile nu doar pentru cei din mediul academic, ci și pentru decidenți politici, practicieni și publicul larg.

- **Colaborarea și construirea pe baza cunoștințelor existente**

Cunoașterea generală avansează nu doar prin lucrări individuale, ci și prin colaborare și construirea pe baza cercetărilor anterioare. Fiecare cercetător contribuie la o „rețea” mai largă de cunoștințe, iar progresul în orice domeniu depinde de utilizarea corectă și recunoașterea muncii altora.

- *Cercetarea colaborativă*

În multe domenii, colaborarea între cercetători este esențială pentru realizarea de descoperiri majore. Echipe interdisciplinare sau internaționale de cercetare pot aduce împreună perspective diverse, competențe și resurse pentru a rezolva probleme complexe.

- **Colaborări interdisciplinare:** Combinarea expertizei din mai multe domenii poate conduce la soluții inovatoare, care nu ar fi fost posibile printr-o abordare unidisciplinară.

- **Colaborări internaționale:** Cercetarea globală permite accesul la resurse și date din diverse părți ale lumii, asigurând o abordare mai cuprinzătoare a problemelor științifice sau sociale.

- *Construirea pe munca altora*

Fiecare nouă cercetare se bazează pe lucrările anterioare, iar contribuția la cunoașterea generală înseamnă nu doar generarea de noi idei, ci și construirea pe baza celor existente. Recunoașterea surselor și a contribuțiilor anterioare este esențială în acest proces.

- **Recunoașterea contribuțiilor anterioare:** Citarea adecvată a literaturii existente este un mod de a recunoaște efortul altor cercetători și de a asigura transparența și continuitatea în cercetare.

- **Inovația pe baza cunoștințelor existente:** Folosind lucrările existente ca punct de plecare, cercetătorii pot dezvolta noi teorii sau soluții, contribuind astfel la expansiunea domeniului de studiu.

- **Impactul asupra societății**

Cunoștințele dezvoltate în mediul academic nu rămân doar în cadrul universităților sau instituțiilor de cercetare. Acestea au un impact direct asupra societății, influențând politici publice, tehnologii, inovații medicale și multe alte domenii. Cercetarea academică contribuie la progresul social și economic prin:

- **Soluționarea problemelor globale:** Cercetările în domenii precum schimbările climatice, sănătatea publică sau dezvoltarea durabilă pot ajuta la găsirea soluțiilor pentru probleme globale complexe.

- **Dezvoltarea tehnologiilor noi:** Cercetările științifice și tehnologice pot duce la inovații care îmbunătățesc viața de zi cu zi a oamenilor.

- **Influențarea politicilor publice:** Deciziile guvernelor și organizațiilor internaționale sunt adesea bazate pe cercetări academice solide, contribuind astfel la dezvoltarea unor politici eficiente și bine fundamentate.

Contribuția la cunoașterea generală în mediul academic este, astfel, un proces dinamic, colaborativ și esențial pentru progresul omenirii.

- **Formarea unor cetățeni responsabili:** Practicarea integrității academice dezvoltă o atitudine de responsabilitate, onestitate și etică în rândul studenților, care se va reflecta și în comportamentul lor profesional și social de-a lungul vieții. Aceștia învață să aprecieze munca intelectuală proprie și a altora, devenind cetățeni corecți și etici. Una dintre funcțiile esențiale ale sistemului de educație, în special în mediul academic, este *formarea cetățenilor responsabili*. Universitățile și instituțiile educaționale nu sunt doar locuri în care se dobândesc cunoștințe tehnice sau științifice, ci și spații de dezvoltare a valorilor etice, a

abilităților sociale și a unui simț profund al responsabilității civice. Dintre acțiunile ce pregătesc studenții pentru a contribui la societate într-un mod activ, echilibrat și responsabil putem menționa:

✓ *Consolidarea valorilor morale și etice*

Educația academică are un rol important în dezvoltarea unui set de valori morale și etice. În timpul studiilor, studenții sunt expuși la diverse teorii etice, filozofice și sociale, ceea ce îi ajută să își dezvolte o viziune proprie asupra responsabilităților lor ca cetățeni.

✓ *Integritatea academică ca fundație a responsabilității*

Respectarea integrității academice formează un caracter puternic și responsabil. Studenții învață să respecte reguli clare în ceea ce privește munca proprie și a altora, să evite plagiatul și să își asume responsabilitatea pentru acțiunile lor.

• **Etica muncii:** Studenții învață să depună eforturi autentice în proiectele lor academice, fără să trișeze sau să ia scurtături. Aceasta cultivă un simț al responsabilității față de muncă și societate.

• **Asumarea responsabilității:** Conștientizarea consecințelor comportamentelor neetice (cum ar fi plagiatul) îi pregătește pe studenți să își asume responsabilitatea pentru deciziile lor, nu doar în mediul academic, ci și în viața de zi cu zi.

✓ *Exemplul profesorilor și mentorilor*

Profesorii și mentorii joacă un rol crucial în modelarea cetățenilor responsabili. Ei sunt modele de conduită etică și profesională pentru studenți, iar relația dintre aceștia contribuie la dezvoltarea unui simț moral solid.

• **Lideri etici:** Profesorii care promovează valori precum corectitudinea, respectul și responsabilitatea sunt exemple pe care studenții le pot urma în cariera lor.

• **Dialog și dezbateri morală:** Încurajarea discuțiilor pe teme etice complexe îi ajută pe studenți să își dezvolte propria busolă morală și să reflecteze asupra impactului acțiunilor lor asupra societății.

• **Responsabilitate socială și implicare civică**

Formarea cetățenilor responsabili nu se limitează la respectarea normelor etice, ci implică și o **responsabilitate socială** mai amplă, încurajându-i pe studenți să se implice în comunitatea lor și să contribuie la binele comun.

✓ *Conștientizarea problemelor sociale*

În universități, studenții sunt expuși la o gamă largă de probleme sociale – de la inegalitățile economice și discriminarea rasială până la schimbările climatice și drepturile omului. Prin cursuri și activități extracurriculare, aceștia sunt încurajați să înțeleagă provocările globale și locale și să reflecteze asupra rolului lor în soluționarea acestora.

• **Educarea pentru sustenabilitate:** Universitățile promovează adesea proiecte de sustenabilitate, care îi ajută pe studenți să înțeleagă importanța protejării mediului și să adopte un comportament responsabil față de resursele naturale.

• **Promovarea echității sociale:** Învățarea despre diversitate, incluziune și justiție socială îi face pe studenți mai empatici și mai deschiși față de provocările cu care se confruntă diverse grupuri sociale.

✓ *Promovarea implicării civice*

Universitățile încurajează implicarea studenților în activități comunitare și proiecte civice care contribuie la dezvoltarea societății. Aceasta le oferă oportunitatea de a aplica cunoștințele teoretice în mod practic și de a învăța cum să colaboreze cu alți cetățeni pentru a genera schimbări pozitive.

• **Voluntariatul:** Implicarea în activități de voluntariat dezvoltă simțul responsabilității față de comunitate și îi ajută pe studenți să dezvolte compasiune și empatie.

• **Inițiativele civice:** Participarea la inițiative civice, cum ar fi campaniile de conștientizare sau programele educative, îi învață pe studenți importanța activismului și a participării la viața democratică.

• Dezvoltarea gândirii critice și a responsabilității decizionale

Un cetățean responsabil nu este doar unul care urmează reguli, ci și unul care poate **gândi critic și lua decizii informate**. Mediul academic oferă un cadru excelent pentru a dezvolta aceste abilități esențiale pentru orice cetățean activ și responsabil.

✓ *Gândirea critică și evaluarea informațiilor*

Studentii sunt învățați să analizeze critic informațiile pe care le primesc, să identifice sursele de încredere și să nu accepte automat ceea ce li se spune. Aceste abilități sunt cruciale într-o lume în care dezinformarea este larg răspândită.

• **Evaluarea surselor:** Studentii învață cum să evalueze sursele de informații și să facă diferența între fapte și opinii sau între surse legitime și false. Acest lucru îi pregătește pentru a fi cetățeni informați și critici.

• **Argumentare logică:** Învățarea tehnicilor de argumentare logică îi ajută pe studenți să își exprime opiniile într-un mod clar și rațional, contribuind la un dialog constructiv în societate.

✓ *Asumarea responsabilității pentru deciziile proprii*

Pe măsură ce își dezvoltă gândirea critică, studenții sunt încurajați să ia decizii independente și să își asume responsabilitatea pentru acestea. Fie că este vorba despre alegerile lor academice sau despre decizii de viață, acest proces îi pregătește pentru provocările sociale și profesionale cu care se vor confrunta.

• **Responsabilitatea personală:** Studiile universitare îi învață pe studenți să își asume responsabilitatea pentru propriile acțiuni și rezultate, dezvoltând un simț puternic al responsabilității personale.

• **Implicarea în procesul democratic:** Prin participarea la discuții despre politicile publice și problemele civice, studenții învață despre responsabilitatea pe care o au în luarea deciziilor politice și economice, fie prin vot, fie prin activism.

Promovarea colaborării și a respectului reciproc

Cetățenii responsabili nu acționează doar în interesul propriu, ci colaborează și cu ceilalți pentru a construi o societate mai bună. Mediul academic îi învață pe

studenți valoarea **colaborării** și **respectului reciproc**, esențiale pentru viața în comunitate.

✓ *Lucrul în echipă*

Universitățile promovează deseori activități de grup, care îi ajută pe studenți să dezvolte abilități de colaborare. În cadrul acestor proiecte, ei învață cum să lucreze eficient cu persoane din medii și cu perspective diverse.

• **Abilități de colaborare:** Lucrul în echipă îi ajută pe studenți să își dezvolte capacitatea de a colabora, de a negocia și de a respecta opiniile celorlalți, toate acestea fiind competențe esențiale pentru un cetățean responsabil.

• **Respectul pentru diversitate:** Învățarea despre diversitate și lucrul cu oameni din diverse medii sociale și culturale îi face pe studenți să înțeleagă și să respecte diversitatea de opinii și experiențe.

✓ *Dezvoltarea empatiei și compasiunii*

Respectul reciproc și empatia sunt trăsături fundamentale pentru construirea unei societăți armonioase. Educația academică îi încurajează pe studenți să înțeleagă și să empatizeze cu cei din jur, fie că este vorba despre colegi, profesori sau comunit.

✚ **Îmbunătățirea reputației instituțiilor academice:** Instituțiile care promovează și impun standarde înalte de integritate academică sunt recunoscute la nivel internațional pentru calitatea și corectitudinea lor. O astfel de reputație este esențială pentru atragerea celor mai buni studenți, profesori și cercetători, precum și pentru colaborări internaționale și finanțări.

Concluzie

Respectarea eticii și integrității academice este esențială nu doar pentru dezvoltarea personală a fiecărui student sau cercetător, ci și pentru funcționarea sănătoasă a întregului sistem educațional și de cercetare. Aceste principii asigură că fiecare contribuție intelectuală este originală, corectă și recunoscută adecvat, susținând astfel progresul cunoașterii umane.

Tema 2. Fundamente ale eticii, valorilor etice, moralității și libertății academice

2.1. Etica și valorile etice

Etimologic conceptul de etică provine din cuvântul grec “ethos” care înseamnă obicei moral, moravuri: din acesta derivă grecescul “ethikos” cu înțelesul de caracter moral, comportament virtuos și grecescul “etika”, adică etică. Domeniul eticii, întâlnit și sub denumirea filosofia moralei implică, sistematizarea, recomandarea conceptelor de comportare corectă cât și apărarea acestora. Etica este știința moralei și moralității (lat.mos/moris- morav-moravuri).

Dicționarul Webster definește etica ca fiind disciplina ce ne pune față în față cu ceea ce este bun și rău, cu datoria și obligația morală sau:

- a) un sistem sau un set de principii și valori morale;
- b) ramura filozofiei care se ocupă cu valorile referitoare la conduita umană, cu privire la dreptatea sau nedreptatea faptelor și calitatea bună sau rea a temelor și țințelor;
- c) principiile care guvernează comportarea unui individ sau a unui grup, de exemplu etica medicală.

Dictionarul Explicativ al limbii române reflectă că “Etica este știința care se ocupă cu studiul principiilor morale, cu legile lor de dezvoltare istorică, cu conținutul lor de clasă și cu rolul lor în viața socială”. Etica reprezintă de asemenea “Totalitatea normelor de conduită morală corespunzătoare ideologiei unei anumite clase sau societăți” sau “Morala”. Etica are un caracter social dacă facem trimitere la activitățile oamenilor, societății sau grupurilor sociale/ politice după caz.

În limbajul comun etica este înțeleasă ca fiind studiul comportamentului moral. Astfel, Dicționarul de filosofie Larousse (Didier, 1999) stabilește că “etica este știința a principiilor morale”, iar în DEX (1998) se face mențiunea că etica este “știința care se ocupă cu studiul theoretic al valorilor și al condiției umane,

din perspectiva valorilor morale, și cu rolul acestora în viața social; totalitatea normelor de conduit morală.”

Un alt aspect important de precizat este conexiunea eticii cu educația, și cercetarea, cu judecata sau justiția și nu în ultiul rând cu democrația.

Etica și educația sunt două domenii profund interconectate, ambele fiind fundamentale pentru dezvoltarea unei societăți sănătoase și armonioase. Educația nu presupune doar transmiterea de cunoștințe academice, ci și cultivarea valorilor morale și a comportamentului etic, care ajută individul să devină un cetățean responsabil și conștient de impactul acțiunilor sale. Astfel, conexiunea între etică și educație este vitală pentru construirea unui sistem de învățământ care promovează nu doar excelența academică, ci și integritatea și responsabilitatea. Un astfel de sistem educativ contribuie la formarea unei societăți mai juste și mai solidare. Etica în educație stabilește standardele de comportament acceptabil și principii morale care ghidonează atât profesorii, cât și elevii. Profesorii au o responsabilitate specială în acest sens, deoarece sunt modele de conduită pentru elevi. Prin comportamentul lor, aceștia transmit valori precum onestitatea, respectul, empatia și integritatea. Educația fără etică ar putea produce indivizi foarte bine pregătiți profesional, dar lipsiți de responsabilitate socială sau morală.

Educația morală este o componentă esențială a procesului educativ, prin care elevii învață diferența dintre bine și rău, dobândind capacitatea de a evalua consecințele etice ale acțiunilor lor. În școli, aceasta se poate manifesta prin programe de educație civică, lectii despre istoria eticii sau prin exemple concrete oferite în contextul materiei de studiu. Educația morală se dezvoltă și prin discuții despre problemele de etică întâlnite în diferite domenii, cum ar fi în știință. Un obiectiv fundamental al educației este dezvoltarea completă a persoanelor, iar etica contribuie semnificativ la acest proces. Elevii care învață să gândească etic și să evalueze dilemele morale devin mai conștienți de sine, mai empatici și capabili de a lua decizii informate și corecte. Astfel, educația în spiritul eticii nu este doar o pregătire pentru un viitor profesional, ci și o pregătire pentru viață.

Educația etică îi învață pe elevi să recunoască impactul acțiunilor lor asupra altora și asupra societăților. Într-o lume interconectată, responsabilitatea socială și dezvoltarea problemelor de etică globală – precum justiția socială, egalitatea de șanse sau protecția mediului – devin esențiale. Așadar, o educație completă integrează etica pentru a pregăti tinerii nu doar ca indivizi independenți, ci și ca membrii responsabili ai societății.

Etica în cercetare este indispensabilă pentru a menține standarde de profesionalism și integritate, asigurându-se că știința avansează în beneficiul societății, protejând în același timp drepturile și demnitatea tuturor celor implicați. Etica joacă un rol esențial în cercetare, oferind un cadru de principii morale care ghidează modul în care se desfășoară studiile, protejează drepturile participanților și asigură integritatea rezultatelor. În lipsa eticii, cercetarea ar putea deveni un instrument periculos, susceptibil la manipulare și abuzuri, afectând negativ atât oamenii implicați, cât și societate. Una dintre cele mai importante responsabilități etice în cercetarea în respectarea drepturilor și a bunăstării participanților. Aceasta presupune obținerea consimțământului informat, asigurându-se că participanții în scopul, riscurile și beneficiile studiului. În special în domeniile medicale și psihologice, etica este crucială pentru a evita orice formă de exploatare, permițând cercetătorilor să obțină informațiile necesare fără a provoca suferință sau disconfort nejustificat participanților. Etica în cercetare implică și responsabilitatea față de veridicitatea rezultatelor. Cercetătorii sunt obligați să raporteze datele într-o manieră corectă, fără a manipula sau falsifica rezultatele pentru a obține concluzii dorite. Respectarea acestor principii este esențială, deoarece datele falsificate nu doar compromit cercetarea în sine, ci pot afecta decizii fundamentale în domenii critice precum medicina, politica. Pentru a asigura credibilitatea cercetării, etica cere ca orice posibil conflict de interese să fie declarat. Finanțările externe sau interesele comerciale pot influența obiectivitatea unui studiu, iar transparența față de aceste aspecte ajută la menținerea unui standard etic ridicat. Acest lucru previne situații în care

cercetarea este ghidată de interese personale sau corporative, mai degrabă decât nevoia de a avansa cunoștințele.

O cercetare etică ia în considerare impactul pe termen lung asupra societăților și asupra mediului. De exemplu, cercetările din domeniul geneticii, al inteligenței artificiale sau al științei mediului implică dileme etice complexe privind utilizarea și implicațiile rezultatelor. Cercetătorii trebuie să se asigure că munca lor contribuie pozitiv la binele comun și că nu vor fi folosite pentru a unei persoane sau societăți. Respectarea muncii și ideilor altor cercetători este un principiu de bază al eticii în cercetare. Plagiatul și atribuirea incorectă a ideilor sunt acte de încălcare etică, iar sistemele educative și de cercetare din întreaga lume subliniază importanța originalității și a recunoașterii corecte a contribuțiilor. Acestea asigură dezvoltarea unei comunități academice bazate pe respect și onestitate.

Etica și justiția sunt strâns legat, deoarece ambele se bazează pe principii fundamentale care asigură respectul pentru drepturile și demnitatea umană. Justiția presupune aplicarea echitabilă a legilor și luarea unor decizii care promovează binele comun și corectitudinea, iar etica oferă ghidajul moral necesar pentru a evalua aceste decizii în funcție de valori universale precum dreptatea și egalitatea. Atât etica, cât și justiția derivă din valorile morale esențiale, cum ar fi dreptatea, respectul și integritatea. În timp ce justiția este în esență un sistem formal de reguli și legi în societate, etica aplicării principiilor morale care îi ghidează pe oameni în identificarea a ceea ce este bine sau rău. Fără o bază etică, justiția ar putea deveni un simplu set de reguli fără a avea un sens moral, ceea ce ar putea duce la aplicarea legii fără empatie sau respect. Un principiu de bază al justiției este tratarea tuturor oamenilor în mod egal, iar etica sprijină această idee prin promovarea echității și a imparțialității. Sistemele de justiție sunt încurajate să fie echitabile, iar judecătorii și cei care aplică legea trebuie să ia decizii imparțiale, punând accent pe faptele și circumstanțele cazului. Etica oferă suport în evaluarea corectitudinii și a integrității în procesul de decizie. Etica și justiția

converg în recunoașterea și protejarea drepturilor fundamentale ale fiecărei persoane. Etica susține ideea că fiecare individ are dreptul la demnitate, libertate și securitate. În sistemul de justiție, acest aspect se reflectă prin legislațiile care protejează drepturile fundamentale ale omului, dar și prin deciziile care evită abuzul de putere. Principiile etice impun ca justiția să nu permită discriminarea și să combată orice formă de nedreptate care poate afecta viața unei persoane sau a unei comunități. Etica joacă un rol esențial în justiție, contribuind la prevenirea abuzurilor și la limitarea posibilelor nedreptăți comise de cei aflați în poziții de putere. De exemplu, etica juridică reglementează comportamentul avocaților, judecătorilor și altor actori din sistemul de justiție, asigurând că aceștia exercită rolul în mod responsabil și respectând normele morale ale profesiei. Acest lucru este crucial pentru menținerea încrederii publice în sistemul de justiție și pentru promovarea unei societăți corecte și bune. Atunci când apar dileme morale, etica oferă cadrul necesar pentru a analiza decizia dificilă, contribuind la luarea unei hotărâri care respectă drepturile și tuturor părților implicate. În justiție, astfel de dileme apar frecvent, mai ales în cazuri complexe în care legea poate fi interpretată în mai multe moduri. Aici, etica ajută pe cei care judecă să adopte o atitudine echilibrată și să ia decizii care reflectă valorile morale. Etica, prin valorile sale de bază, propune să creeze o societate unde toți membrii sunt tratați cu respect și demnitate. Justiția, având la bază aceste valori etice, asigură că regulile și legile sunt respectate în mod corect și că toți cetățenii beneficiază de aceleași drepturi și oportunități. This colaborare între etică și justiție este esențială pentru construirea unui sistem social solid și armonios.

Astfel, etica asigură justiția nu devine un mecanism rigid, ci un sistem care promovează corectitudinea, respectul pentru individ și echilibrul social.

Conexiunea dintre *etică și democrație* este esențială pentru funcționarea unei societăți sănătoase și bine structurate. Dintre unele puncte cheie care subliniază această relație menționăm:

✓ *principii morale în decizii politice*: etica oferă un cadru de principii morale care ghidează deciziile politice. O democrație funcțională se bazează pe valori precum justiția, egalitatea și respectul pentru drepturile individuale, care sunt fundamentale în etica morală.

✓ *responsabilitatea liderilor*: liderii politici au obligația de a acționa în interesul cetățenilor lor. Etica îi obligă să fie transparenți, să evite corupția și să îndeplinească promisiunile electorale, contribuind astfel la încrederea publicului în instituțiile democratice.

✓ *participarea cetățenilor*: o democrație eficientă se bazează pe participarea activă a cetățenilor. Etica civică îi îndeamnă pe oameni să se implice în procesul democratic, să-și exprime opiniile și să lupte pentru drepturile lor, promovând astfel o societate mai justă.

✓ *respectul diversității*: democrația implicată recunoașterea și respectarea diversității opiniilor și valorilor. Etica sprijină acceptarea diferențelor și a dialogului constructiv, esențiale pentru coexistența pașnică și dezvoltarea socială.

✓ *protecția drepturilor omului*: democrația se bazează pe respectarea drepturilor fundamentale ale individului. Etica joacă un rol crucial în promovarea și protejarea acestor drepturi, asigurându-se că toți cetățenii au acces la justiție și oportunități egale.

✓ *formarea opiniei publice*: etica contribuie la formarea unei opinii publice informate și critice. O societate democratică sănătoasă necesită cetățeni bine informați, capabili să analizeze și să critice acțiunile guvernamentale și politice.

În concluzie, etica și democrația sunt interdependente, fiecare având un impact semnificativ asupra celeilalte. O democrație solidă nu poate exista fără principii etice care să o susțină, iar o etică robustă necesită un cadru democratic pentru a se manifesta și a prospera.

Tipologia eticii:

a) Etica normativă - prescrierea de norme pentru comportamentul individual al omului, dar și pentru organizarea morală a vieții sociale.

b) Etica descriptivă - reflectă modul în care oamenii se comportă și/sau ce fel de standarde morale adoptă.

c) Etica aplicată sau etica profesională studiază aspecte particulare ale problematizării etice din perspectiva unor anumite profesii. Aceasta este formată dintr-un ansamblu de discipline (etica tehnologiei informației, etica bunăstării animalelor, etica în afaceri, bioetica, etica medicală, etica mediului, etica cercetării științifice, etica în politicile publice, etica relațiilor internaționale, etica mijloacelor de informare) care analizează filosofic cazuri, situații, dileme relevante pentru lumea reală.

d) Etica explicativă este o ramură a eticii care se concentrează pe înțelegerea și explicarea comportamentului moral — adică să caute să descifreze, de ce oamenii fac anumite alegeri morale sau cum ajung să decidă ce bine și ce este. Spre deosebire de alte ramuri ale eticii, care prescriu cum ar trebui să acționăm, etica explicativă trebuie să fie mai descriptivă și să observe, cum funcționează, de fapt, procesul moral în mintea și comportamentul uman. Etica explicativă analizează fundamentale morale, studiază cum și de ce apar normele morale. De exemplu, aceasta ar putea investiga cum au evoluat anumite reguli morale în funcție de nevoile de supraviețuire ale comunităților, cum ar fi onestitatea și cooperarea.

Termenul de etică mai este utilizat în calitate de sinonim cu cel de *morală* (Sommer, Tomoiogă, 1973).

Conform autorilor Filip și Iamandi (2008) normele morale se pot clasifica în:

a) *norme generale sau universale* (prezente în toate sau în majoritatea comunităților umane, din toate timpurile sau din perioade îndelungate de timp, influențând relațiile și activitățile umane;

b) *norme particulare* (se adresează unor comunități determinate, având o anumită variație în timp și spațiu, influențând relațiile sau activitățile umane particulare);

c) *norme speciale* (se manifestă în cadrul unor grupuri restrânse și, uneori, la ocazii speciale).

Autorii menționau de asemenea, că normativitatea morală are un caracter categoric și universal, ce se referă la obligația de a săvârși fapte care să potențeze valoarea specifică și intrinsecă a umanității. Funcția socială a normelor morale este aceea de a promova un maxim de sociabilitate la nivelul indivizilor și comunității (Filip, Iamandi, 2008).

Universitatea înțeleasă ca un “centru de cultură, de cunoaștere, de cercetare”- Magna Charta Universitatum, 1988, nu-și poate realiza misiunea “de a servi umanitatea” în afara unui cadru etic. În prezent, exigențele de natură etică se impun tot mai mult, iar după cum afirmă G. Lipovesky (1996) “pretutindeni revitalizarea valorilor și spiritului de responsabilitate sunt invocate ca imperativul numărul unu al epocii: sfera etică a devenit oglinda privilegiată în care se descifrează noul spirit al timpului... secolul XXI va fi etic sau nu va fi deloc” (Lipovesky, G., 1996).

Educația are ca funcție central formarea și dezvoltarea specialiștilor în direcția integrării acestora la toate nivelurile vieții sociale. Dintre funcțiile principale enumerăm: *funcția culturală* (educația angajează raportarea specialiștilor la valorile culturale preluate pedagogic din toate domeniile cunoașterii umane: știință, tehnologie, artă, filosofie, morală, religie, politică, economie etc.); funcția politică/civică, economică.

Invățământul autohton este bazat pe valori ca: libertatea, armonia, autonomia, împlinirea personală, civismul, responsabilitatea etc.

Domeniu al eticii, deontologia (gr.”deon-deontos”/cee ace trebuie făcut și gr.”logos”/teorie, știința- teoria/știința a ceea ce trebuie făcut) poate fi definită potrivit DEX, ca fiind “filosofia sau știința a datoriei ce studiază drepturile, îndatoririle și etaloanele de acțiune și apreciere într-un domeniu al vieții social-utile” (Cozma, 1996).

Învățământul national și cel internațional se centrează pe o serie de valori comune dintre care le menționăm pe cele mai des întâlnite:

- ❖ responsabilitatea morală;
- ❖ respectul, grija și toleranța;
- ❖ dreptatea și echitatea.

Responsabilitatea morală stă în atenția formatorilor, întrucât ei sunt respnsabili de însăși responsabilitatea celor pe care-i educă. În învățământul de orice nivel, codurile de tică invocă responsabilitatea membrilor comunității școlare/academice cu privire la o multitudine de aspecte: de la orientarea programelor de stusii, dar și cercetării către nevoile elevilor/studentilor și comunității, la aspecte centrate pe proprietatea intelectuală, inclusiv și la cele ce privesc veridicitatea, corectitudinea datelor prezentate, atât cu privire la programele de studii sau la personalul didactic, cât și la studii și cercetări.

Valorile (respectul, grija și toleranța) au la bază principiul demnității omului. Demnitatea invizibilă este dată de libertatea acestora, de autonomia lor, de capacitatea lor de a raționa și de capacitatea de a fi responsabili (Mureșan V., 2009). Mai mult, respectul implică apreciere, prețuire, considerație și exclude orice formă de violență, chiar și cea simbolică numită “violență blândă” sau “violență invizibilă”.

Grija față de nevoile celuilalt implică respect, empatie, altruism. Mai mult, deschiderea, înțelegerea, toleranța față de ceilalți sunt valori care se interconectează, constituind structuri axiologice cuprinzătoare (Sandu, A., Popoveniuc, B., 2018).

A fi tolerant înseamnă a nu fi de acord cu opinia celuilalt, fără a-ți impune dezaprobarea, respectându-i acestuia modul de a fi, de a gândi, modul de viață.

Dreptatea se află în strânsă conexiune cu echitatea, concretizându-se potrivit autorului Grigoraș I. (1999) în:

- ✓ recunoașterea și respectarea drepturilor legitime ale omului;
- ✓ lupta pentru apărarea acestora;

- ✓ primirea drepturilor în raport cu îndeplinirea unor îndatoriri corespunzătoare;
- ✓ meritul muncii și al creativității;
- ✓ ceea ce se cuvine prin normele moștenirii, al donațiilor libere și responsabile;
- ✓ ceea ce a fost dobândit prin schimb de echivalențe ori prin schimb de comun acord.

Nerespectarea principiului dreptății și echității își găsește reflectarea în codurile de etică instituțională prin fenomenele de discriminare, exploatare în diverse forme, persecuție, favoritism, nepotism, abuz de putere, conflicte de interese, corupție și altele.

Etica este considerată „știință”, „disciplină filozofică”, „morală”, „teorie” etc., deci face referire la valorile morale, principiile morale și normele morale, care reglementează comportamentul oamenilor în societate. Etica operează cu categorii ca bine-rău, moral-imoral, responsabilitate, corectitudine, sinceritate, cinste, care interiorizate (recunoscute, acceptate, asimilate) într-o colectivitate, conduc la starea de moralitate.

2.2. Etica și deontologia profesională

Etica profesională constituie un domeniu independent și studiază bazele moralei normative profesionale, inclusiv și specificitatea activității morale a profesionistului. Eticii profesionale îi sunt atribuite standardele profesionale, cele de calificare și de competență aprobate la nivel național în corespunde cu cele internaționale. Astfel, etica profesională reprezintă o necesitate ce este influențată de trei factori principali reflectați în Figura 1.

Figura 1. Factorii principali care influențează etica profesională

Conexiunea dintre acești factori impun eticii profesionale un punct comun care îi generează un alt înțeles, întrucât prin procesul de globalizare, sunt introduse alte valori culturale într-un spațiu socio-cultural diferit. Pentru specialistul profesionist care s-a încadrat fără o pregătire corespunzătoare într-o cultură internațională (Toffler, 1973) intervine un proces de adaptare-formalizare-reeducare a individului în cadrul spațiului respective. Toate aceste etape se reduc substantial la capacitatea de adaptare a individului. În acest context, se pot întâlni noi profesii de specialitate (de exemplu un specialist în etică poate fi identificat ca fiind etician sau consultant etic). În prezent, codurile de etică cuprind majoritatea profesiilor. De asemenea, etica profesională sub influența tehnologiilor devine mai flexibilă și deschisă către noi direcții de orientare. În sec.XXI, etica profesională cuprinde norme și principii etice care sunt valabile în majoritatea domeniilor. Numai într-un cadru particular, în funcție de anumite activități, acestea pot suferi modificări.

Deontologia este de cele mai multe ori utilizată în același sens ca și etica. Totuși din punct de vedere semnatic aceste concepte sunt diferite. Etimologic, termenul de deontologie “este derivate din termenii grecești *deon*, care semnifică obligație, îndatorire, datorie și *logos*, știință” (Enciclopedia britanică - Professional ethics, 2018).

Etica deontologică implică “o acțiune considerate bună din punct de Vedere moral datorită caracteristicilor acțiunii însăși, nu pentru că produsul acțiunii este bun. Deontologia susține că cel puțin unele acte sunt obligatorii moral, indiferent de consecințele lor asupra bunăstării umane.” (Enciclopedia britanică, 2018).

Principiile de bază ale eticii fac trimitere la termenii de etică și morală, iar termenul de “principiu are un caracter de a impune o anumită conduită umană ce tinde să promoveze o acțiune valabilă” (Julia, 1996).

Principalele valori care fundamentează deontologia profesională academică trebuie să fie:

- ✓ suprematia constituției și legilor țării;
- ✓ prioritatea interesului public, înaintea intereselor personale;
- ✓ asigurarea egalității de tratament în situații identice sau similare;
- ✓ nediscriminarea pe criterii de sex, vârstă, rasă, apartenență religioasă, etc.;
- ✓ profesionalism în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu: responsabilitate, competența, eficiența, corectitudine și constiințiozitate;
- ✓ loialitate – atașament față de valorile promovate de instituție;
- ✓ integritate morală excluderea creării de avantaje în folosul propriu în baza funcției deținute;
- ✓ cinste și corectitudine în exercitarea atribuțiilor de serviciu;
- ✓ respect acordat personalului (colegi, superiori, subordonați) și normelor deontologice.

Prin urmare, deontologia are totuși un caracter specific care se referă la morala profesională, la normele de conduită ce trebuie respectate prin exercitarea unui statut profesional. Principalele valori ce stau la baza deontologiei profesionale academice sunt cele reflectate în Figura 2. Normele și principiile deontologiei sunt de altfel, derivate din principiile de bază ale eticii “în timp și în funcție de schimbările și influențele dintr-un anumit spațiu cultural, conduita etica ține de fiecare individ prin prisma: spiritului civic, a credibilității și respectului, a responsabilității individuale și colective, a spiritului dreptății, a corectitudinii, a atitudinii” (Sandu, A., Popoveniuc, B., 2018).

În acest context, putem menționa că aceste elemente au la bază educația, înaintea stabilirii lor ca aparținând unor reguli profesionale.

Moralitatea și etica sunt concepte fascinante, iar deși sunt strâns legat, ele au nuanțe diferite. Moralitatea se referă la un set de principii sau valori care ne ajută să distingem între bine și rău, corect și greșit. Aceste principii sunt adesea modelate de: cultură, religie, educație și familie.

Etica, pe de altă parte, reprezintă studiul filozofic al moralității și al comportamentului uman. Este ca o „știință” a moralității. De pildă: etica profesională, etica în afaceri etc.

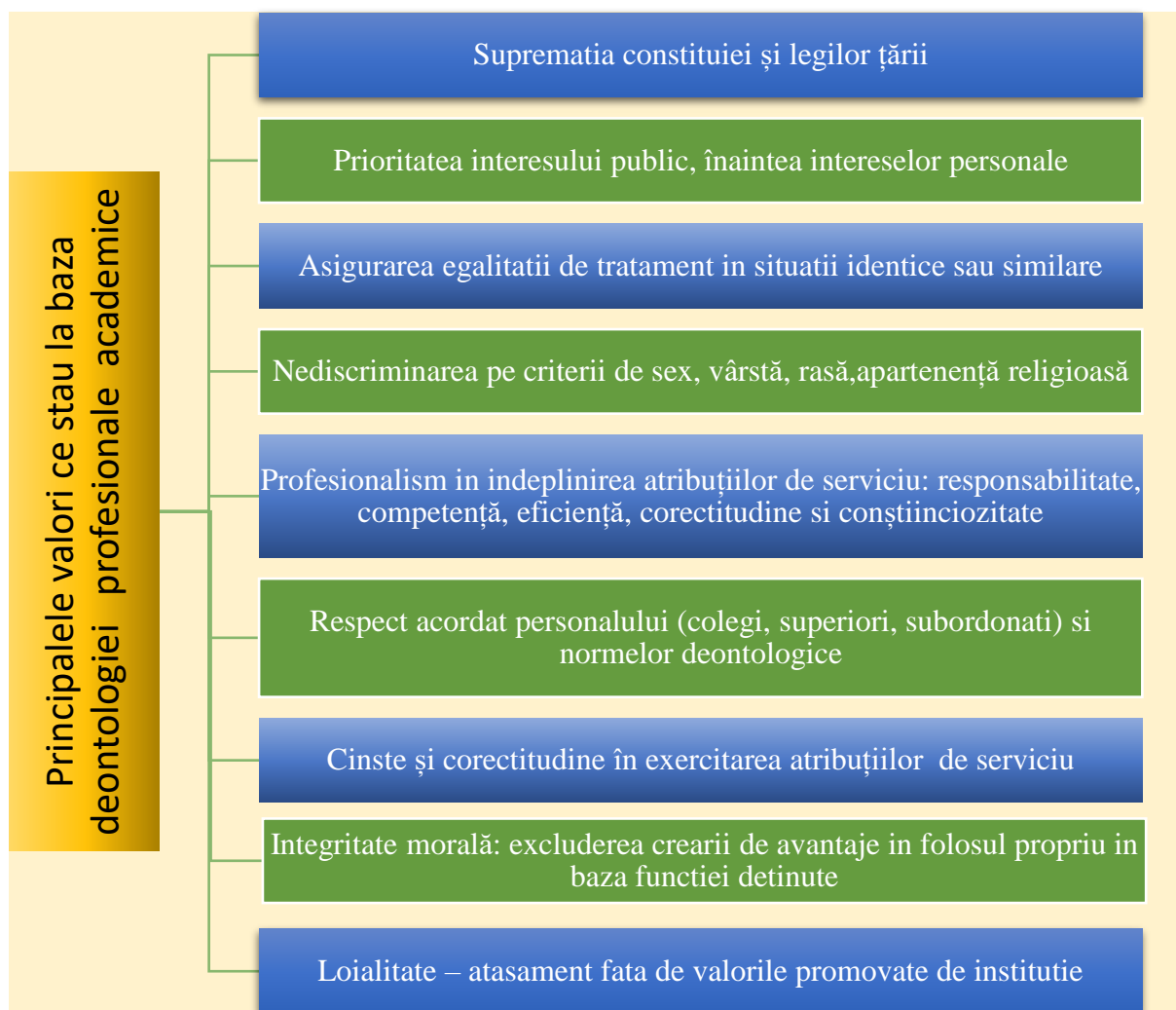

Figura 2. Principalele valori ce stau la baza deontologiei profesionale academice (Ghid privind standardele de integritate aplicabile în sectorul educație, 2019)

Conștiința în sens kantian reprezintă puterea interioară a fiecărui agent uman care recunoaște nevoia de a se conforma standardelor morale care sunt furnizate în mod independent de rațiune.

Alan Cameron (1998) analizează relația dintre normativitatea juridică și cea morală din perspectiva filosofiei juridice pozitivistă. Pozitivismul juridic accentuează independența juridicului de etică. Motivul acestei disjunții etic-juridic, rezidă în caracterul prescriptiv al eticii față de cel imperativ al juridicului.

Independența juridicului față de tic trebuie înțeleasă ca o necesitate. Moralitatea devine izvor de drept prin intermediul practicilor sociale, iar teoria etică instituie paradigma dominantă în practica juridică. De asemenea, ideea de distributivitate a dreptății conduce la conceptul juridic de sancțiune care poate fi corelată cu gravitatea încălcării legii. Dreptatea distributivă operează cu conceptul etic de egalitate care devine proporționalitate în teoria penală. De pildă, teoria drepturilor omului are la bază etica antropocentrică a autonomiei și libertății. Teoriile etice au rolul de a valida normele juridice din perspectiva conformității între norma juridică și sistemul de valori acceptat de comunitate.

Preocuparea pentru corectitudinea legilor provine din necesitatea controlului etic al acestora. Legea însă, poate fi înțeleasă ca un sistem formal de impunere a ordinii conviețuirii și particularizării opresiunii. Sistemele etice sunt cele care variază în funcție de morala și moralitatea dominantă într-o societate, iar sistemele juridice iau forma prescrisă de această moralitate.

În contextul celor menționate putem opera cu termenul de nouă etică profesională, care are în conținutul său principii etice de bază, norme și principii etice particulare, conduita etică și deontologia profesională (Figura 3). Luarea în calcul a tuturor acestor factori putem spune că avem de-a face cu o etică profesională de calitate. Cu toate acestea transpunerea în practică a eticii profesionale nu poate fi realizată decât cu suportul unui profesionist, un etician în domeniul de activitate, care poate superviza și încerca să identifice, să înțeleagă, să aplaneze și să micșoreze rata încălcării eticii profesionale.

Mai mult, etica profesională, dar și etica în general “sunt eficiente în societatea actuală, doar îmbinând principiile sale cu comunicarea, întocmai pentru o mai bună înțelegere și clarificare în majoritatea situațiilor” (Sandu, A., Popoveniuc, B., 2018).

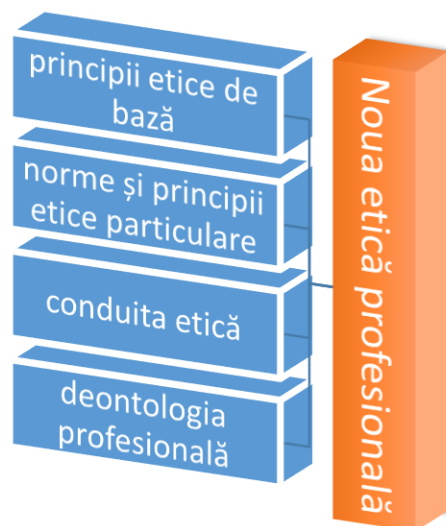

Figura 3. Noua etică profesională

Comunicarea în etica profesională, menționau aceiași autori “nu trebuie privită doar ca rol de mediere sau aplanare a unor cazuri problematice la nivel instituțional, ci ca având rolul de a transmite corect principiile de bază ale eticii, normele și principiile etice particulare domeniului, de a orienta conduita etică și nu în ultimul rând deontologia profesională ” (Sandu, A., Popoveniuc, B., 2018).

2.3. Libertatea academică

Libertatea academică este principiul fundamental care garantează dreptul membrilor comunității academice (profesori, cercetători și studenți) de a explora, discuta și transmite idei și cunoștințe fără constrângeri sau interferențe din partea statului, a instituțiilor academice sau a altor entități externe. Acestea includ libertatea de a desfășura cercetări, de a publica rezultate, de a preda subiecte sensibile și de a participa la discuții și dezbateri intelectuale. Libertatea academică se referă la libertatea de a învăța, de a preda și de a cerceta fără intervenții externe.

Libertatea academică este esențială pentru progresul științific și cultural și joacă un rol critic în dezvoltarea unei societăți democratice, deoarece permite sau explorează deschis ideile, necesare pentru inovare și gândire critică. Aceasta implică, de asemenea, responsabilitatea menținerii unor standarde academice

înalte și a integrității în cercetare, precum și a respectării drepturilor celorlalți membri ai comunității academice.

Principiile libertății academice variază în funcție de contextul cultural și juridic, dar ele sunt în general recunoscute ca fiind un drept esențial în instituțiile de învățământ superior din întreaga lume, sprijinind nu doar dezvoltarea personală și profesională a celor implicați, ci și binele comun.

Principiile libertății academice includ mai multe aspecte fundamentale care protejează și susțin drepturile și responsabilitățile membrilor comunității academice. Acestea sunt: *libertatea de cercetare* (cadrele didactice și cercetătorii au dreptul de a desfășura cercetări independente, de a explora teme noi și de a alege metodele de cercetare fără intervenția instituțiilor, guvernelor sau a altor entități externe, respectând standardele etice și profesionale); libertatea de asociere și colaborare internațională (principiu esențial pentru progresul academic și pentru consolidarea unei comunități academice globale bazate pe relații reciproce și bune practici); *libertatea de evaluare și critică* (principiu care contribuie la menținerea unor standarde ridicate în educație și cercetare, fiind o componentă esențială a unei instituții democratice. Libertatea de evaluare și critică este strâns legată de responsabilitatea emiterii unor critici constructive, bazate pe fapte și argumente, astfel încât să contribuie pozitiv la obținerea mediului academic. Acest lucru susține un dialog sănătos și deschis, care este necesar pentru dezvoltarea instituțiilor academice și pentru a stimula încrederea).

Tema 3. Drepturile și responsabilitățile academice ale studenților.

Integritatea studențească. Studii de caz

3.1. Drepturile și responsabilitățile academice ale studenților

O gândire flexibilă, creative, achiziția unor competențe de tip transversal cum sunt cele de comunicare, de colaborare, rezolvare de probleme și luare a deciziilor, competențele digitale, respectarea și dezvoltarea valorilor și eticii profesionale, autonomia învățării etc. – alături de competențele profesionale, oferă suport consistent studenților. Centrarea pe student, având la bază teoria constructivistă, presupune acțiuni ce solicit implicarea studenților în construirea cunoștințelor prin valorificarea unor experiențe educaționale autentice, precum și dezvoltarea autonomiei și gestionarea propriilor resurse, activități eploratorii, independență intelectuală, metacogniție. Studentul participă astfel, la propria formare și dezvoltare, conștientizează scopul celor învățate și, în același timp, caută și își construiește, cu suportul profesorului, modalități adecvate și eficiente care să-i susțină învățarea.

Rolul profesorului universitar este de a construi situații de învățare care să-i sprijine pe studenți să gândească critic, să fie creative, să rezolve situații problemă și, la fel de important, să interiorizeze valori. În acest context, este important a se face apel la metode interactive, la susținerea învățării, ținându-se cont de ritmurile propria ale celor implicați în acest process (Felder, Brent, 1996), la stimularea întrebării, conflictului cognitive, argumentării și reflecției (Anghel A.G., 2017, Turturean, 2009). Cu aceste noi accente în formare, inserția socială și cea pe piața muncii vor fi diferite.

Drepturile și responsabilitățile academice ale studenților sunt după cum urmează:

❖ **Drepturile academice ale studenților:**

- accesul la educație;
- informații și transparență;

- libertatea de exprimare și gândire;
- evaluarea corectă;
- apel și dreptul de a contesta;
- confidențialitate.
- ❖ Responsabilități academice ale studenților:
 - respectarea normelor și regulamentelor instituției;
 - integritatea academică;
 - participarea activă;
 - respectul față de profesori și colegi;
 - responsabilitatea pentru propriul progres.

Integritatea studentescă este un principiu fundamental în orice instituție de învățământ superior. Aceasta presupune asumarea responsabilității de a desfășura activității academice în mod onest și etic. Exemple de comportament care respectă integritatea:

- evitarea plagiatului;
- interzicerea copiatului;
- autenticitatea datelor.

Studiu de caz 1: Plagiatul într-un proiect

Plagiatul într-un proiect este o problemă gravă de integritate academică. Plagiatul constă în folosirea ideilor, cuvintelor, imaginilor sau datelor altor persoane fără a le oferi creditul cuvenit prin citare. Într-un proiect academic, acest lucru se poate întâmpla fie prin copierea directă din surse (cărți, articole, site-uri web etc.) fără a menționa autorii, fie prin parafrizarea nu a problemei, unde se schimbă doar câteva cuvinte, dar ideea originală rămâne neatribuită.

Consecințele plagiatului într-un proiect

Sanțiuni disciplinare: pierderea încrederii și învățarea insuficientă

Modalități de evitat: a se cita sursele corecte; a se utiliza parafrizarea corectă; a se folosi de instrumentele de verificare a plagiatului; a se consulta cu profesorii.

Studiu de caz 2: Copiatul la examen

Copiatul la examen este o încălcare gravă a integrității academice, fiind considerată o formă de fraudă. Această practică folosește materiale nepermise, obținerea informațiilor despre alți colegii sau folosirea dispozitivelor tehnologice pentru a răspunde la întrebări, toate acestea pentru a obține rezultate bune în mod necinstit.

Modalități de copiat la examen

Copiatul de la colegiu: elevii pot încerca să schimbe răspunsurile pe baza lucrărilor unui colegiu sau să comunice discret în timpul examenului.

Măsuri preventive: plasarea studenților în săli cu spațiere între locuri; organizarea examenelor în mod supravegheat; atribuirea de variante diferite ale testelor.

Studiu de caz 3: Falsificarea datelor într-un proiect

Falsificarea datelor într-un proiect de cercetare presupune încălcarea eticii academice și a integrității științifice. Această practică implică modificarea, inventarea sau manipularea datelor și rezultatelor pentru a obține concluzii favorabile sau dorite, indiferent de realitatea observațiilor.

Forme de falsificare a datelor: inventarea datelor (fabricarea); aceasta presupune crearea unor date inexistente pentru a completa goluri în cercetarea sau pentru a susține o ipoteză. De exemplu, un student care realizează un studiu statistic poate inventa valori care nu au fost măsurate în realitate. Exemplu: într-un studiu clinic privind un nou medicament, cercetătorul inventează date despre pacienți care au răspuns bine la tratament, deși acești pacienți nu există.

3.2. Integritatea studentescă

Integritatea studentescă reprezintă un set de principii și valori fundamentale care ghidează comportamentul academic al studenților, promovând onestitatea, responsabilitatea și respectul față de colegi, profesori și instituția de învățământ. Integritatea academică este esențială pentru asigurarea unui mediu educațional bazat pe corectitudine și pentru a permite studenților să dezvolte cunoștințe și abilități pe baze solide și autentice. Principiile de bază ale integrității studentești sunt:

✓ *Onestitatea*: înseamnă prezentarea adevărului în activitățile academice, fără a recurge la falsificare, minciună sau înșelăciune; acestea includ evitarea copiatului la examene, a plagiatului și a falsificării datelor;

✓ *Transparența*: studenții sunt încurajați să fie deschiși și sinceri cu privire la munca lor și să comunice clar cu profesorii și colegii despre provocările sau dificultățile întâmpinate. Transparența problemelor aigură clarificarea și obținerea suportului necesar, fără a apela la practici neetice.

✓ *Diligența academică*: contribuie la construirea unei reputații de încredere și la obținerea unor rezultate autentice și durabile. Acest principiu încurajează studenții să depună eforturi constante, să respecte termenele limitate și să-și îndeplinească angajamentele academice cu perseverență, o trăsătură apreciată nu doar în mediul academic, ci și în viața profesională.

✓ *Respectul față de resursele academice*: acest principiu susține un mediu de învățare echitabil și sustenabil și încurajează studenții să conștientizeze valoarea resurselor comune, cultivând un comportament de respect și responsabilitate față de mediu academic.

✓ *Confidențialitatea și respectarea vieții private*: respectarea confidențialității este esențială pentru a construi un mediu de încredere, în care toți membrii comunității academice se simt protejați și respectați. Acest principiu reflectă un angajament de etică academică și de încredere reciprocă.

✓ *Autenticitatea muncii proprii*- studenții sunt încurajați să dezvolte ideile originale și să îndeplinească sarcinile academice prin propriul efort. Acest principiu subliniază importanța autenticității în evaluarea cunoștințelor și competențelor dobândite, eliminând dependența de surse externe nepermise. Autenticitatea contribuie la o educație veritabilă, punând accent pe creșterea intelectuală și creativă.

✓ *Responsabilitatea față de comunitatea academică* - fiecare student are o responsabilitate față de întreaga comunitate academică, care include profesori, colegi și personal administrativ. Acest principiu promovează comportamentul

respectuos (cum ar fi respectarea regulilor de participare, păstrarea liniștii în spațiile comune) și raportarea comportamentelor care încalcă integritatea academică. Responsabilitatea față de comunitate susține crearea unui mediu academic bazat pe respect și colaborare.

✓ *Reziliența și perseverența*- munca academică este adesea provocatoare și poate pune presiune pe studenți, însă integritatea înseamnă și rezistență la tentațiile de a căuta trasee neetice. Dezvoltarea rezilienței și perseverenței este esențială pentru a gestiona provocările într-un mod onest și responsabil. Acest principiu ajută pe studenți să depășească dificultățile și să construiască o bază solidă centrată pe încredere.

✓ *Colaborarea cu etică și transparență*- în activitățile de grup, colaborarea este deseori esențială, dar trebuie să fie realizate într-un mod etic și transparent. Fiecare membru al echipei are un rol clar, iar contribuțiile individuale trebuie respectate și recunoscute. Colaborarea etică înseamnă împărțirea meritelor corecte și asigurarea că toți membrii comunității, contribuie echitabil, fără a se ascunde în spatele eforturilor colegilor.

✓ *Adaptabilitatea la regulile și standardele academice* - integritatea studentescă presupune și capacitatea de a respecta standardele academice, care pot varia în funcție de curs, instituție sau cerințe de evaluare. Adaptabilitatea la aceste standarde arată respect față de sistemul academic și demonstrează un angajament de a urma o cale etică indiferent de context.

Toate aceste principii consolidează integritatea studentescă și sprijină dezvoltarea unor comportamente bazate pe valori morale și etice. Ele nu doar că asigură consolidarea mediului academic, dar îi pregătesc pe studenți pentru provocările și responsabilitățile din cariera lor viitoare, punând accent pe valori esențiale de onestitate, responsabilitate și respect.

Studiul de caz 4: Utilizarea resurselor nepermise în timpul unui examen online

Soluție și consecințe : universitatea a investigat incidentul și sancțiunile ce pot fi aplicate în acest caz, și a inclus suplimentar reexaminarea studenților și implementarea unor sesiuni de consiliere pe această tematică. De asemenea, pentru a reduce tentația de a trișa, s-au introdus metode de evaluare alternativă.

Studiul de caz 5: Proiectul de grup și lipsa contribuției egale

Profesorul a raportat cazul comisiei academice, iar membrii care nu au contribuit au primit o notă mai mică. Universitatea a implementat măsuri pentru a se monitoriza contribuțiile individuale (cum ar fi jurnalul de lucru și rapoarte personale de progres). A fost introdusă și o politică prin care fiecare membru al echipei semnează o declarație de contribuție, detaliind sarcinile

Studiul de caz 6: Utilizarea nedorită a datelor private în cadrul unui proiect

După analizarea cazului, facultatea a decis să introducă un curs obligatoriu despre etică și integritate, inclusiv și despre confidențialitatea datelor, pentru a educa studenții despre standardele de protecție a informațiilor. Studenții implicați au fost sancționați, iar universitatea a implementat reguli stricte privind utilizarea datelor confidențiale în proiecte academice.

Studiul de caz 7: Sesiuni de feedback și exprimarea liberă a opiniilor controversate

Profesorul a organizat sesiuni de discuții deschise, încurajând studenții să exprime opiniile într-un mod respectuos și informat. Totodată, a explicat regulile de etică academică, subliniind că diversitatea de opinii este fundamentală pentru dezvoltarea intelectuală. Cursul a inclus și un modul despre etica în dezbateri și respectul reciproc, pentru a educa studenții în abordarea corectă a opiniilor divergente.

3.3. Scrierea academică și redactarea unei lucrări științifice

Scrierea academică și redactarea unei lucrări științifice implică un proces bine structurat, bazat pe standarde specifice, iar tehnica s-a impus din necesitatea respectării standardelor calitative specifice lucrărilor cu semnificație/utilitate științifică, destinate:

- ✓ uzului didactic (referate, eseuri, lucrare de licență, teza de doctorat);
- ✓ comunicărilor destinate unor manifestari științifice (simpozioane, conferințe);
- ✓ publicării în jurnale de specialitate (articole științifice) sau cărți.

Redactarea unui text destinat comunității științifice trebuie să aibă forma și conținutul conform normelor scrierii academice, caracterizate printr-un stil:

- sobru;
- corect;
- științific;
- convențional.

Orice text redactat în limbaj academic trebuie să răspundă următoarelor cerințe:

- ✓ să aibă o temă bine precizată, care să fie atractivă, de actualitate pentru domeniul științific ales, în concordanță cu preocupările și nivelul de pregătire științifică al autorului;
- ✓ să aibă o construcție riguroasă din punct de vedere științific, cu idei bine formulate;
- ✓ să utilizeze metode științifice de cercetare;
- ✓ rezultatele obținute să fie exprimate în mod concret și coerent;
- ✓ textul să fie: fluent, ideile exprimate într-o succesiune logică; limbajul științific - adecvat domeniului de cercetare abordat și să respecte criteriile de originalitate.

Scrierea efektivă:

- claritate: de evitat jargonul inutil;
- concizie: formularea de fraze scurte și directe.
- structurare logică: fiecare secțiune trebuie să fie coerentă și să orienteze în mod natural spre următoarea.
- revizuire continuă.

Structura lucrării științifice:

Lucrarea științifică trebuie să dispună de următoarele elemente:

- ✓ titlul formulat clar și concis, reflectând esența lucrării;
- ✓ rezumatul lucrării ce constituie o sinteză scurtă a obiectivelor, metodologiei, rezultatelor și concluziilor;
- ✓ cuvinte cheie (de regulă până la 5);
- ✓ introducere (prezentarea problemei și justificarea alegerii subiectului; scopul cercetării, obiectivele cercetării și ipoteza cercetării);
- ✓ metodologie utilizată în cercetare (prezentarea metodelor folosite pentru colectarea și analiza datelor în detaliu);
- ✓ rezultate (prezentare și descrierea lor în detaliu; interpretarea rezultatelor în contextul literar);
- ✓ discuții;
- ✓ semnificația și implicațiile cercetării.
- ✓ concluzii (prezentarea principalelor constatări și formularea unor sugestii);
- ✓ bibliografia citată cu respectarea unui stil specific.

Tema 4. Proprietatea intelectuală: drepturile de autor, brevet de invenție, marca înregistrată

4.1. Proprietatea intelectuală

Proprietatea intelectuală (PI) este un element esențial al economiei moderne și un motor al inovației și creativității. Importanța și impactul proprietății intelectuale rezidă în:

➤ *Stimularea inovației și creativității* - proprietatea intelectuală încurajează inventatorii, artiștii și companiile să investească în dezvoltarea de noi tehnologii și opere creative, oferind protecție legală și posibilitatea unui beneficiu financiar de pe urma muncii lor. Brevetele, semnele înregistrate, drepturile de autor și secretele comerciale permit creatorilor să obțină recunoaștere și recompense, ceea ce stimulează continuu.

➤ *Creșterea competitivității economice* - protejarea PI contribuie la creșterea competitivității companiilor, permițându-le să diferențieze produsele și serviciile. O marcă înregistrată, de exemplu, oferă avantaj competitiv și asigură recunoașterea creșterii, ceea ce poate atrage mai multe lucruri și poate consolida fidelitatea acestora.

➤ *Protecție și drepturi exclusive* - drepturile asociate cu PI oferă deținătorilor protecție legală împotriva copierii, utilizării sau distribuției neautorizate a creațiilor lor. Acest lucru le permite să creeze protejarea investițiilor și să aibă control asupra modului în îngrijirea produselor și a acestora. Însă, protecție vine și cu obligații, cum ar fi monitorizarea pieței și aplicarea drepturilor prin acțiuni legale dacă este necesar.

➤ *Complexitatea protecției internaționale* - într-o economie globalizată, protejarea PI peste granițe devine crucială. Sistemele internaționale, cum ar fi să coopereze în Materie de Brevete (PCT) și Sistemul de la Madrid pentru a stabili, facilita obținerea protecției în mai multe țări, dar fiecare jurisdicție poate avea cerințe și proceduri diferite.

➤ *Sustenabilitatea și utilizarea etică* a proprietății intelectuale (PI) sunt aspecte esențiale în asigurarea unui echilibru între stimularea inovației și protejarea interesului public. Acestea presupun gestionarea drepturilor de PI într-un mod care să susțină dezvoltarea pe termen lung și să respecte principiile etice.

➤ *Instrumente de protecție economică și de afaceri* - proprietatea intelectuală poate fi considerată un activ strategic pentru companii. Ea poate crește valoarea unei afaceri și poate fi utilizată ca garanție pentru obținerea finanțării. De asemenea, licențierea drepturilor de PI poate reprezenta o sursă importantă de venituri.

➤ *Adaptabilitatea și actualizarea protecției*- pe măsură ce tehnologia avansează și noi forme de creativitate digitală emerg, legislația privind PI trebuie să evolueze. Domenii precum inteligența artificială ridică noi provocări privind protecția și aplicabilitatea PI. Astfel, adaptabilitatea cadrului legal și a strategiei de protecție devine imperios necesară.

Proprietatea intelectuală este o componentă fundamentală a economiei bazate pe cunoaștere și un catalizator al progresului tehnologic și artistic. Deținerea și gestionarea eficientă a PI asigură un mediu de afaceri prosper, competitiv și inovator, în timp ce legislația trebuie să asigure un echilibru între protecția drepturilor creatorilor și nevoia de acces și dezvoltare.

Proprietatea intelectuală (PI) rezidă în drepturile legale ce protejează creațiile minții, permițând autorilor, inventatorilor și companiilor să beneficieze de produsele muncii lor și să le valorifice economic. Există mai multe tipuri de protecție a proprietății intelectuale, dintre care cele mai comune sunt drepturile de autor, brevetul de invenție și marca înregistrată.

Dreptul de autor este un tip de protecție juridică acordată autorilor pentru operele lor originale de creație, fie ele literare, artistice, muzicale, sau audiovizuale. Acesta permite creatorilor să controleze utilizarea lucrărilor lor, să le valorifice economic și să prevină exploatarea neautorizată de către terți. Dreptul

de autor se aplică operelor de orice tip, atâta timp cât acestea sunt originale și exprimate într-o formă tangibilă, perceptibilă prin simțuri.

Dreptul de autor protejează opere: literare (cărți, articole, poezii, eseuri, lucrări de cercetare); musicale (cântece, compoziții muzicale, partituri, înregistrări sonore); de artă vizuală (picturi, desene, sculpturi, fotografii). De asemenea protejează programele de calculator și software (atât codul sursă, cât și cel obiect); opere audiovizuale (filme, documentare, emisiuni, videoclipuri).

Dreptul de autor include următoarele tipuri principale de drepturi:

- **drepturi economice:**
 - ✓ *dreptul de reproducere* (autorul are dreptul exclusiv de a copia lucrarea sa sau de a autoriza alte persoane să facă acest lucru);
 - ✓ *dreptul de distribuție* (autorul poate vinde, închiria, dona sau distribui altfel copiile operei sale);
 - ✓ *dreptul de comunicare publică* (autorul are dreptul să prezinte opera publicului (de exemplu, prin afișare publică, interpretare, proiecție);
 - ✓ *dreptul de adaptare* (autorul poate autoriza sau realiza adaptarea operei într-o formă derivată, cum ar fi un film bazat pe o carte).
- **drepturi morale:**
 - ✓ *dreptul la paternitate* (contribuie la protejarea reputației autorului și la asigurarea faptului că munca sa este corect atribuită, ceea ce poate avea implicații semnificative în cariera și prestigiul acestuia);
 - ✓ *dreptul la integritatea operei* (acest drept îi conferă autorului puterea de a se opune oricărei modificări, deformări, mutilări sau altor acțiuni care ar putea aduce atingere operei sale sau ar afecta reputația și prestigiul. Practic, acest drept garantează că opera va fi prezentată publicului în forma în care a fost intenționată de autor, fără modificări neautorizate. Este important de menționat acest drept nu se referă la exploatarea economică a operei, ci la protejarea caracterului său intelectual și artis. În general, dreptul la integritatea operei este considerat inalienabil, ceea ce înseamnă că autorul nu poate renunța la el, nici măcar prin

contract. Totuși, legislația specifică poate varia de la o țară la alta, iar anumite sisteme juridice permit negocieri sau interpretări diferite în ceea ce privește aplicarea acestui drept.

✓ *dreptul de a decide dacă și când opera va fi divulgată* (acest drept oferă autorului controlul asupra momentului în care opera este făcută publică și în aceste condiții. Divulgarea unei opere se referă la prima expunere publică, indiferent de formă – publică, prezentare într-o galerie, lansare digitală etc. Dreptul de a controla divulgarea este garantat de legislațiile privind drepturile de autor în multe țări, fiind recunoscută ca parte a drepturilor morale conform Convenției de la Berna și legislația națională a multor state. Acest drept subliniază ideea că autorul are legătură personală cu opera sa, și controlul asupra momentului și modului în care aceasta este prezentată.

✓ *dreptul de a retrage opera* (dreptul de a retrage opera este un drept moral al autorului, care îi conferă această posibilitatea de a-și retrage opera din circuitul public chiar și după ce aceasta a fost publicată. Acest drept reflectă puterea autorului de a decide asupra existenței publice a operei sale, mai ales în cazurile în care știi, că distribuția ei nu mai corespunde convingerilor sale sau poate aduce prejudicii reputației sale. Cu toate acestea, dreptul de a retrage opera vine cu anumite responsabilități și implicații. În anumite jurisdicții, autorul trebuie să compenseze părțile afectate de retragerea operei, cum ar fi editorii sau producătorii care au investit în distribuția și promovarea activității. Astfel, autorul este obligat să ofere o compensație rezonabilă pentru pierderile financiare. Legislația specifică referitoare la acest drept poate varia. În unele sisteme de drept, acest drept este strict reglementat și mai puțin folosit din cauza complexității sale practice și a implicațiilor economice. În alte jurisdicții, acest drept este recunoscut ca un instrument important pentru protecția intereselor morale ale autorului. În legislația europeană și în dreptul drepturilor de autor din România, Republica Moldova dreptul de a retrage opera este protejat, dar este rareori exercitat din cauza dificultăților practice implicate. Totuși, acest drept rămâne un simbol al

controlului moral pe care autorul îl are asupra creației sale, subliniind respectul pentru legătura personală și intelectuală dintre autor și opera sa.

- **drepturi conexe:**

- ✓ drepturile artiștilor interpretări sau executați;
- ✓ drepturile producătorilor de fonograme;
- ✓ drepturile organismelor de radiodifuziune .

Încălcarea dreptului de autor poate avea consecințe semnificative, atât pe plan juridic, cât și pe cel financiar. Aceste consecințe sunt menite să descurajeze utilizarea neautorizată a operelor protejate și să protejeze interesele autorilor. Iată principalele consecințe ale încălcării dreptului de autor:

- **Consecințe civile**

- ❖ despăgubiri financiare;
- ❖ obligația de a înceta utilizarea operei;
- ❖ confiscarea bunurilor.

- **Consecințe penale**

- ❖ amenzi;
- ❖ închisoare;
- ❖ antecedente penale.

- **Consecințe reputaționale**

- ❖ deteriorarea imaginii publice;
- ❖ relații tensionate.

- **Consecințe comerciale**

- ❖ retragerea de pe platformă;
- ❖ pierderi financiare pe termen lung.

- **Alte consecințe**

- ❖ costuri de judecată;
- ❖ limitări impuse pe viitor .

În concluzie, încălcarea dreptului de autor poate avea repercusiuni serioase și diverse. De aceea, este esențial ca orice utilizare a materialelor protejate să fie

făcute cu respectarea reglementărilor legale și atunci când este necesar, cu acordul autorului.

4.2. Brevetul de invenție

Brevetarea joacă un rol crucial în stimularea inovării, protejarea drepturilor inventatorilor și încurajarea investițiilor în dezvoltarea tehnologică. Totuși, litigiile în domeniul brevetelor și conflictele legate de revendicările neclare sau suprapuse sunt frecvente. Brevetul de invenție este un drept de proprietate intelectuală acordat de stat inventatorului sau deținătorului unei invenții, oferindu-i exclusivitatea unei exploatare a invenției pentru o perioadă determinată, de obicei până la 20 de ani. Acesta conferă protecție legală împotriva utilizării neautorizate a invenției de către terți și încurajează inovația, oferind inventatorului un avantaj competitiv.

Caracteristicile brevetului sunt reflectate în Figura 4.

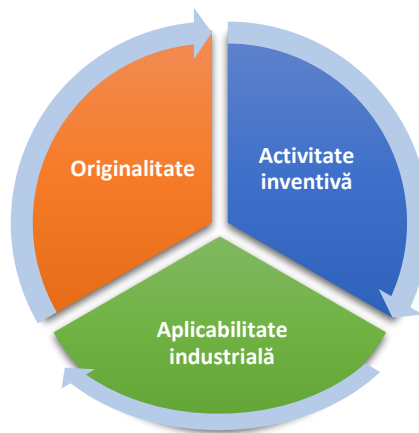

Figura 4. Elemente caracteristice ale brevetului de invenție

Având în vedere Legea nr. 461 din 18-05-1995 privind brevetele de invenție, art.2, al.2 “brevetul certifică, prioritatea, calitatea de autor al invenției și dreptul exclusiv al titularului de brevet asupra invenției”. Art.4 reglementează condițiile de brevetabilitate a invenției:

(1) O invenție este brevetabilă dacă este nouă, rezultă dintr-o activitate inventivă și este susceptibilă de aplicare industrială.

(2) Invenția poate avea, ca obiect un . produs sau un procedeu, precum și aplicarea conform destinației noi a unui produs sau procedeu cunoscute anterior.

(3) Nu sînt considerate invenții brevetabile în baza prezentei legi:

- a) teoriile științifice și metodele matematice;
- b) semnele convenționale, orarele, regulile;
- c) metodele de executare a operațiunilor intelectuale;
- d) metodele, de organizare și administrare economică;
- e) algoritmele și programele pentru calculator;
- f) proiectele și schemele de sistematizare a edificiilor construcțiilor, teritoriilor;
- g) realizările cu caracter estetic (design);
- h) topografiile circuitelor integrate;
- i) soiurile de plante și rasele de animale.

În Figura 4 prezentăm etapele procesului de brevetare.

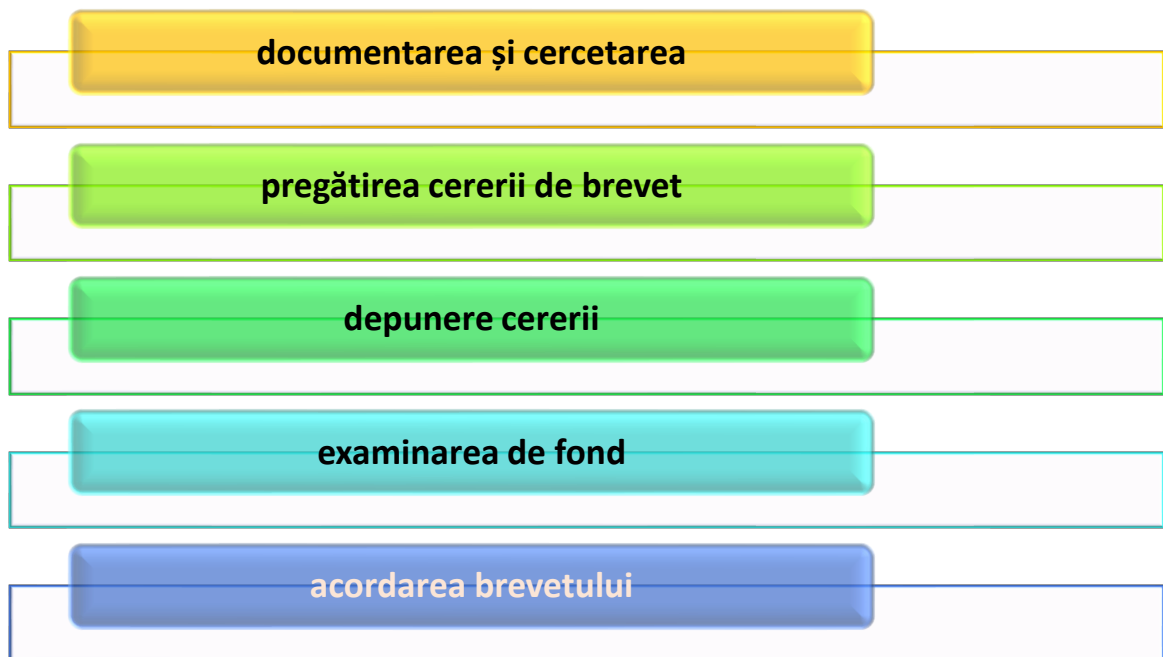

Figura 4. Etapele procesului de brevetare

(4) Nu se acordă brevete pentru invențiile contrare ordinii publice și bunelor moravuri.

O noutate brevetată se referă la faptul că invenția este considerată nouă dacă nu a fost făcută publică anterior în nicio formă, inclusiv prin publicarea scrisă, verbală sau utilizare demonstrabilă. Aspecte importante ale noutății în brevetarea invențiilor rezidă în:

- *criteriul de noutate absolută* - în multe țări, pentru ca un brevet să fie acordat, invenția trebuie să fie nouă în sens absolut, adică să nu fie cunoscută publicului înainte de data depunerii cererii de brevet. Publicarea sau divulgarea invenției de către inventator sau de către alții înainte de depunerea cererii poate duce la pierderea dreptului de a obține un brevet;

- *activitatea inventivă* (sau non-evidența) - acest criteriu se referă la faptul că invenția nu trebuie să fie evidentă pentru o persoană cu cunoștințe medii în domeniul tehnic respectiv. Practic, invenția trebuie să conțină un pas inventiv, adică să o crească sau să cuprindă o soluție care nu ar fi evidentă în mod natural pe baza tehnicii cunoscute. Cu alte cuvinte, invenția trebuie să implice un element de creativitate sau o soluție care nu ar fi dedusă direct de un expert în domeniu;

- *aplicabilitatea industrială* - o invenție este susceptibilă de aplicare industrială, dacă obiectul ei poate fi folosit în industrie, agricultură sau în orice alt domeniu de activitate (Art.7/ Legea nr. 461 din 18-05-1995);

- *divulgări neopozabile* - divulgarea informației referitoare la esența invenției nu influențează brevetabilitatea ei, dacă această divulgare a fost făcută în termen de 12 luni pînă la data priorității invenției în cauză de către inventator, solicitant sau o terță persoană care a obținut informația direct sau indirect de la aceștia (Art.8/ Legea nr. 461 din 18-05-1995);

- *suficiența dezvăluirii*- invenția trebuie să fie descrisă suficient de clar și complet în cererea de brevet, astfel încât o persoană calificată în domeniu să poată să o reproducă fără dificultăți. Aceasta înseamnă că specificațiile tehnice și

detaliile sunt prezentate într-un mod clar, asigurând protecția ideilor, dar și înțelegerea sa.

Aceste criterii luate împreună cu noutatea formează baza unei analize complexe pe care o agenție de brevete o realizează înainte de a acorda un brevet.

Deținerea unui brevet conferă titularului sau serie de drepturi și obligații după cum urmează:

a) Drepturi:

✓ *Dreptul de exclusivitate* - dreptul de exploatare a invenției, dacă exploatarea nu lezează drepturile altor titulari (art.22, al.1 din / Legea nr. 461 din 18-05-1995);

✓ *Dreptul de folosire anterioară* - Orice persoană fizică sau juridică. care pînă la data priorității invenției a folosit o invenție identică creată de către ea independent de autorul invenției sau a realizat pregătirile necesare pentru aceasta are dreptul să folosească în continuare invenția în mod gratuit, fără. autorizația titularului, fără a mări volumul de producție (art.27 al.1/ Legea nr. 461 din 18-05-1995).

✓ *Dreptul de acțiune în instanță*: în decursul termenului de valabilitate brevetul poate fi atacat și anulat, integral sau parțial, în cazurile când: invenția protejată nu îndeplinește condițiile de brevetabilitate, stabilite prin prezenta lege; în revendicări există elemente care au lipsit în documentele inițiale ale cererii; esența invenției nu a fost dezvăluită deplin și clar în descriere; în brevet nu a fost indicat corect inventatorul sau titularul.

✓ *Dreptul de a renunța la brevet* - titularul are dreptul să renunțe la brevet integral sau parțial. Dacă unul din titulari renunță la brevet, valabilitatea brevetului nu se suspendă și brevetul rămâne în posesia celorlalți titulari. Renunțarea produce efecte de la data înștiințării scrise privind intenția de a renunța la brevet, primite de Agenție de la titular (art.29, al 1-3/ Legea nr. 461 din 18-05-1995).

✓ *Dreptul de folosire posteroară* - orice persoană fizică sau juridică care, în perioada de la încetarea valabilității brevetului până la data revalidării lui, a folosit invenția protejată prin brevet sau a făcut pregătirile necesare pentru aceasta are dreptul de a o folosi în continuare, fără autorizația titularului, fără a mări volumul de producție (art.31, al 1/ Legea nr. 461din 18-05-1995).

✓ *Dreptul de transmitere* - dreptul la eliberarea brevetului, dreptul asupra brevetului, drepturile care rezultă din înregistrarea cererii de brevet și drepturile care rezultă din brevet pot fi transmise integral sau parțial. Transmiterea drepturilor se poate face prin contract de cesiune sau de licență, precum și prin moștenire legală (art.32, al 1,2 / Legea nr. 461din 18-05-1995).

b) *Obligații ale titularului de brevet:*

✓ *Licența obligatorie* - dacă, în termen de 3 ani de la data eliberării brevetului, invenția nu a fost aplicată sau a fost insuficient aplicată de către titular, persoana care dorește și este gata să utilizeze invenția, în cazul când titularul refuză să încheie cu ea un contract de licență, se poate adresa instanței judecătorești competente cu un demers de a i se acorda o licență neexclusivă obligatorie. Dacă titularul brevetului nu va întemeia neaplicarea sau aplicarea insuficientă a invenției, instanța judecătorească sau arbitrajul acordă persoanei interesate licența în cauză, stabilindu-i limitele exploatării, cuantumul, termenele și modul de plată.

- ✓ plata taxelor de întreținere;
- ✓ utilizarea invenției;
- ✓ respectarea cerințelor de divulgare;
- ✓ protejarea brevetului;

Apărarea drepturilor titularilor de brevete rezidă în următoarele acțiuni:

➤ *Monitorizarea pieței ce constă în:*

- supravegherea activă;
- utilizarea serviciilor de supraveghere a brevetelor.

- *Măsuri legale împotriva încălcărilor cum ar fi:*
 - scrisorile de notificare;
 - acțiunile în instanță;
 - solicitarea de despăgubiri.
- *Mecanisme alternative de soluționare a litigiilor* după cum urmează:
 - arbitraj și mediere;
 - comisiile de examinare.
- *Protecție internațională* potrivit reglementărilor:
 - Tratatului de Cooperare în Materie de Brevete (PCT);
 - Convenției de la Paris.
- *Colaborarea cu avocați specializate în proprietate intelectuală* pentru a acorda:
 - consultanță și reprezentare;
 - revizuirea periodică a portofoliului de brevete.
- *Registrul public și notificarea publică* pentru:
 - înregistrarea licențelor
 - publicitate privind drepturile.

4.3. Marca înregistrată și secretul comercial

Marca înregistrată este un simbol, un cuvânt, un set de cuvinte, un design sau o combinație a acestora, utilizată pentru a identifica și a distinge produsele sau serviciile unei companii de cele ale altor companii. Înregistrarea unei drepturi de protecție legală și exclusivitate de utilizare pe teritoriul în care aceasta a fost înregistrată.

Caracteristici ale unei mărci înregistrate:

- distinctiv;
- exclusivitate;
- simboluri de protecție;
- TM (Marcă comercială)

○ ® (Înregistrat).

Avantajele unei mărci înregistrate sunt cele reflectate în Figura 5.

Figura 5. Avantajele unei mărci înregistrate

Figura 6. Etapele procesului de înregistrare al unei mărci

Drepturi și obligații ale titularului mărcii înregistrate:

a) Drepturi:

- protecție legală;
- licență și transfer;
- utilizare exclusivă.

b) Obligații:

- utilizarea mărcii;
- reînnoirea periodică;
- protejarea semnelor.

Protecția internațională a mărcilor este de regulă atribuită după Sistemul de la Madrid și cel al Uniunii Europene.

Secretul comercial poate include rețete, algoritmi, proces de fabricație, metode de fabricație, baze de date, liste de afaceri și alte informații comerciale

critice care sunt esențiale pentru sustenabilitatea afacerii. Dintre caracteristicile secretului comercial menționăm:

- informații confidențiale;
- valoare economică;
- măsuri de protecție.

Avantaje ale protejării afacerii prin secret comercial:

- durată nelimitată;
- fără cerințe formale de înregistrare;
- flexibilitate.

Obligațiile deținătorului impun luarea unor măsuri de securitate și încheierea unor acorduri de confidențialitate.

Tema 5. Conduita etică în cercetare. Fabricarea și falsificarea datelor de cercetare. Studii de caz.

5.1. Conduita în cercetare

Activitatea de cercetare – dezvoltare include trei elemente: cercetarea științifică, dezvoltarea experimentală și inovarea. Aceste activități se ghidează după norme de etică ce au drept scop evitarea riscului ca activitățile de cercetare propriu-zise să producă efecte adverse dăunătoare omului sau mediului. Acesta este de fapt, scopul general al reglementărilor în domeniul de referință coroborat cu aplicarea codurilor de etică și deontologie profesională ale personalului din cercetare, și în același timp ale codurilor de etică pe domenii, a căror elaborare și aprobare aparține de regulă Consiliului Național de Etică a cercetării Științifice/ Agențiilor naționale după caz în diferite state. De asemenea, anumite elemente specifice eticii în cercetare cad sub incidența altor legi, regulamente, decizii, instrucțiuni emise și adoptate de diverse instituții naționale sau internaționale, documente cu statut de legislație secundară.

Dintre practicile bunei conduite în cercetare putem menționa următoarele:

- a) aferente activității științifice:
 - ✓ confeționarea de rezultate;
 - ✓ falsificarea de date;
 - ✓ împiedicarea, dar și sabotarea cu rea – credință a activității de cercetare-dezvoltare, prin blocarea nejustificată a accesului la date, informații, inventar și echipamente științifice.
- b) Aferente activității de diseminare și publicare a lucrărilor științifice:
 - ✓ plagiatul și/sau autoplgiatul;
 - ✓ includerea sau excluderea autorilor unor lucrări, fără justificare.

În continuare, vom explora în detaliu ce reprezintă plagiatul și fraudele academice, cum pot fi evitate, precum și importanța lor în mediul academic.

❖ Ce este plagiatul?

Plagiatul este actul de a prezenta ideile, lucrările sau cuvintele altcuiva ca fiind proprii, fără a acorda credit sursei originale. Plagiatul poate apărea în diverse forme, printre care:

- *Copierea textuală*: Reproducerea exactă a cuvintelor dintr-o sursă fără a folosi ghilimele sau fără a cita corect sursa.

- *Parafrizare necorespunzătoare*: Reformularea ideilor altcuiva fără a oferi referința corectă. Chiar dacă sunt folosite alte cuvinte, ideea originală trebuie recunoscută.

- *Plagiatul de structură*: Adoptarea structurii unei lucrări sau a unui argument fără a da credit sursei, chiar dacă cuvintele sunt schimbate.

- *Auto-plagiatul*: Reutilizarea propriei lucrări (sau a unei părți semnificative din ea) într-un context nou (ex: publicarea aceluiași conținut în mai multe articole fără a semnală reutilizarea).

❖ Ce este frauda academică?

Frauda academică include o gamă largă de comportamente neetice în domeniul educației și cercetării, cum ar fi:

- *Falsificarea datelor*: Modificarea sau inventarea datelor pentru a obține rezultate favorabile în cercetare.

- *Falsificarea rezultatelor*: Alterarea interpretării datelor pentru a susține o ipoteză sau concluzie.

- *Frauda în evaluare*: Copierea la examene sau utilizarea de materiale nepermise pentru a obține un avantaj nedrept.

- *Fabricarea surselor*: Inventarea de citări sau referințe care nu există pentru a sprijini argumentele dintr-o lucrare.

❖ Cum poate fi evitat plagiatul?

Evitarea plagiatului necesită o abordare conștientă și metodică în procesul de scriere și cercetare academică. Dintre strategiile eficiente putem menționa:

✓ Citarea corectă a surselor

Este crucial să oferi recunoaștere adecvată pentru orice idee, teorie, informație sau date care nu îți aparțin. Acest lucru se face prin utilizarea unui stil de citare academică adecvat (cum ar fi APA, MLA, Chicago etc.). Fiecare sursă consultată trebuie citată în text și listată în bibliografie, conform regulilor stilului de citare ales.

- Când să citezi: Trebuie să citezi ori de câte ori folosești ideile sau datele altcuiva, indiferent dacă le prezinți textual sau le reformulezi.

- Cum să citezi corect: Utilizează formate standardizate pentru citare, în funcție de stilul academic cerut (de exemplu, "Numele Autorului, Anul" pentru APA).

✓ Folosirea corectă a parafrazei

Parafrazarea este o modalitate de a reformula ideile altcuiva în propriile cuvinte, dar nu te scutește de obligația de a cita sursa. Pentru a evita plagiatul, trebuie să reformulezi complet ideea, nu doar să schimbi câteva cuvinte din textul original.

- Reguli de parafrazare: Asigură-te că înțelegi pe deplin ideea pe care o parafrazezi, reformulează-o complet și citează sursa din care provine.

- Diferența între parafrazare și plagiat: Parafrazarea nu înseamnă doar modificarea ușoară a textului original; ideea trebuie interpretată și reprodusă într-un mod nou, dar creditul pentru ideea originală rămâne necesar.

✓ Utilizarea ghilimelelor pentru citatele directe

Atunci când sunt utilizate cuvintele exacte ale unui autor, trebuie să fie folosite ghilimele și să se ofere referința completă. Chiar și un citat scurt trebuie atribuit corect.

- Citate directe: Dacă preiei o expresie sau un pasaj exact dintr-o sursă, acesta trebuie pus între ghilimele și trebuie indicată sursa.

- Citarea parțială: Chiar și preluarea unor porțiuni dintr-o propoziție necesită ghilimele și citare.

✓ Organizarea și gestionarea surselor

Una dintre principalele cauze ale plagiatului accidental este organizarea slabă a surselor. Este esențial să se țină evidența clară a surselor încă de la începutul procesului de cercetare și scriere.

• Utilizarea de software de gestionare a referințelor: Programe precum Zotero, EndNote sau Mendeley pot ajuta la organizarea și citarea corectă a surselor.

• Notițe detaliate: Pe măsură ce se citește și se cercetează, notează fiecare sursă pe care o folosești și asigură-te că este inclusă în bibliografie.

✓ Revizuirea și verificarea lucrărilor

Verificarea finală a lucrării pentru a te asigura că toate sursele sunt corect citate și că nu există părți care ar putea fi considerate plagiate este esențială.

• Utilizarea programelor anti-plagiat: Multe universități oferă acces la programe anti-plagiat (ex: Turnitin, Grammarly) care verifică dacă textul are similitudini cu surse existente.

• Revizuirea atentă: Parcurge lucrarea înainte de predare pentru a te asigura că toate ideile sunt corect atribuite surselor și că nu ai omis nicio referință importantă.

❖ Cum poate fi evitată fraudă academică?

Frauda academică poate fi prevenită prin respectarea unor principii clare de etică și onestitate academică după cum urmează:

✓ Folosirea datelor autentice și corecte

În cercetare, este esențial să se prezinte datele în mod corect și transparent. Falsificarea sau fabricarea datelor subminează fundamentul științei și al cunoașterii.

• Documentarea atentă a datelor: Asigurați-vă că se păstrează un jurnal de cercetare detaliat, în care să fie descrise toate metodele și rezultatele obținute.

• Raportarea erorilor: Dacă se descoperă erori în datele sau metodologia abordată, este important să fie recunoscute și corectate, în loc să se ascunsă sau să se falsifice rezultatele.

✓ Respectarea regulilor de examen

Pentru a evita fraudă la examene, este esențial să fie urmate și respectate regulile impuse de profesor sau de instituție, cum ar fi folosirea materialelor aprobate și evitarea comunicării cu alți studenți.

• Integritate personală: conștientizarea, că obținerea unui avantaj nedrept prin copiere sau alte metode neetice poate afecta nu doar reputația ta academică, ci și cariera viitoare.

• Pregătirea temeinică: în loc să se recurgă la metode neetice pentru a trece examenele, este important să se investească timp în pregătirea tematică și să se solicite ajutor dacă este nevoie.

✓ *Colaborarea etică în proiecte de grup*

Atunci când se lucrează la proiecte de grup, este esențial să fie respectate contribuțiile colegilor și să se asigure că fiecare membru al echipei primește creditul meritat pentru munca depusă.

• Distribuția corectă a responsabilităților: asigurați-vă că fiecare membru contribuie echitabil și că toți sunt recunoscuți pentru munca lor.

• Evitarea asumării creditului nejustificat: fiți onești în recunoașterea contribuției colegilor și nu îi atribui munca altora.

Consecințele plagiatului și fraudei academice

Consecințele plagiatului și fraudei academice sunt semnificative și pot afecta grav cariera academică și profesională a persoanei implicate. Printre acestea se numără:

• **Sanțiuni disciplinare**: Acestea pot varia de la note scăzute sau eșecul cursului până la exmatricularea din instituție.

- **Pierderea reputației:** Odată acuzat de plagiat sau fraudă, reputația ta academică poate fi grav afectată, ceea ce va duce la pierderea încrederii colegilor și a viitorilor angajatori.

- **Retragerea lucrărilor publicate:** În cazul cercetării, lucrările dovedite a fi frauduloase sau plagiare pot fi retrase din revistele științifice, afectând credibilitatea autorului.

Evitarea plagiatului și a fraudei academice este esențială pentru menținerea integrității academice și a calității cunoașterii. Prin adoptarea unor practici de cercetare și scriere corecte, prin citarea adecvată a surselor și respectarea standardelor etice, toți cei implicați în mediul academic pot contribui la crearea unui mediu de învățare corect, responsabil și productiv.

5.2. Combaterea practicilor neetice în cercetare

Combaterea practicilor neetice în cercetare este esențială pentru menținerea integrității științifice, a încrederii publicului și a progresului corect al cunoașterii. Dintre strategiile și soluțiile în această direcție putem enumera:

- *promovarea educației și formării în etica cercetării* (esențială pentru prevenirea practicilor neetice pentru construirea unei culturi de integritate științifică prin integrarea eticii în curriculum-ul academic, introducerea unor cursuri dedicate eticii cercetării în programele universitare, atât la nivel de licență, cât și de master și doctorat, studierea cazurilor practice, analiza situațiilor reale de încălcare a eticii -plagiat, falsificare de date - pentru a înțelege consecințele acțiunilor neetice, asigurarea faptului că formarea etică este adaptată diverselor domenii de cercetare, organizarea de ateliere și seminarii, workshop-uri periodice pentru studenți, cercetători și cadre didactice);

- *organizarea de cursuri și ateliere pentru cercetători, studenți și personal academic* având ca tematică integritatea academică, plagiatul, fabricarea datelor și alte aspecte etice;

- *dezvoltarea și promovarea codurilor de conduită etică* adaptate domeniului de cercetare (un cod de conduită etică specific unui domeniu trebuie să conțină un set de principii ce ghidează comportamentul cercetătorilor pentru respectarea integrității procesului științific și respectarea normelor morale; aceste coduri trebuie să fie elaborate cu atenție și promovate eficient pentru a fi adoptate și respectate).

În vederea combaterii practicilor neetice, Comisia Europeană, potrivit Recomandării nr.COM (2005) 576 final privind Carta Europeană a cercetătorilor și Codul de conduită pentru recrutarea cercetătorilor, prevede în cartă un set de 11 principii a căror respectare impune un comportament etic în cercetare. Sintetizând aceste principii reglementează:

- ✓ *libertatea de cercetare* – recunoscută ca fiind libertatea de gândire și exprimare, cea de selectare a metodelor de cercetare, manifestate în conformitate cu principiile și practicile de etică recunoscute;

- ✓ *principiile etice* – se impune ca cercetătorii să adere la practicile etice recunoscute la nivel național și internațional cu respectarea principiilor de bază ale eticii aferente direcției lor de cercetare, inclusiv a standardelor de etică cuprinse în codurile de etică naționale, sectoriale sau instituționale care le sunt aplicabile;

- ✓ *responsabilitatea profesională* – atrage preocuparea constantă a cercetătorului de a realiza o cercetare relevantă din punct de vedere științific, abținându-se de la orice formă de plagiat sau dublare a cercetărilor realizate anterior;

- ✓ *atitudinea profesională* – implică obținerea tuturor aprobărilor necesare anterior începerii cercetării;

- ✓ *respectarea obligațiilor contractuale și legale* – care trebuie să fie cunoscute și respectate de cercetători;

- ✓ *responsabilitatea socială* – presupune conștientizarea, de către cercetători, a faptului că sunt răspunzători din punct de vedere etic în fața

societății ca tot unitar pentru activitatea pe care o desfășoară și efectele acesteia, inclusiv în ceea

- ✓ ce privește managementul resurselor financiare obținute din fonduri publice;

- ✓ *bunele practici în cercetare* – stabilesc reguli ca toți cercetătorii să adopte metode, practice și tehnici de cercetare sigure, pentru protejarea sănătății persoanelor care ar putea fi afectate de cercetare, protecția datelor cu caracter personal și orice alte măsuri de siguranță care ar fi necesare;

- ✓ *distribuția și exploatarea rezultatelor* – ce vor conduce la accesul neîngrădit al științei;

- ✓ *angajamentul public* – conexiunea dintre cercetător și public;

- ✓ *relația cercetătorului cu supraveghetorii* ce trebuie structurată astfel încât să permită aprecierea asupra respectării a standardelor etice;

- ✓ *îndatoriri de supraveghere și manageriale* – realizarea unor relații pozitive cu cercetătorii debutanți, prin intermediul cărora să se transmit valorile eticii în cercetare;

- ✓ *dezvoltarea profesională continuă* – ca și garant al cunoașterii și respectării standardelor înalte de cercetare.

Alte direcții-cheie și măsuri ce pot fi abordate pentru a preveni astfel de practici putem menționa:

- ✓ educație și formare (introducerea cursurilor obligatorii de etică în cercetarea în cadrul programelor academice);

- ✓ elaborarea și aprobarea unor reglementări stricte în acest sens;

- ✓ implementarea unor politici clare la nivel instituțional pentru combaterea acestor practici;

- ✓ aplicarea de sancțiuni stricte pentru încălcările etice și promovarea transparenței;

- ✓ publicarea datelor brute pentru verificare;

- ✓ dezvoltarea registrelor publice pentru cercetări;

- ✓ utilizarea software-urilor anti-plagiat (Turnitin, iThenticate);
- ✓ supervizarea cercetării;
- ✓ instituirea unor comisii de etică pentru a revizui proiectele de cercetare;
- ✓ declarații de integritate - solicitarea semnării de către cercetători a unor angajamente scrise privind respectarea standardelor etice în cercetare;
- ✓ conștientizarea consecințelor de către cercetători (impactul asupra cercetării, asupra persoanei în cauză și impactul social);
- ✓ promovarea unei culturi a integrității prin încurajarea unei atmosfere academice bazate pe cooperare, nu pe competiție excesivă;
- ✓ recunoașterea și recompensarea cercetărilor care respectă standardele etice.

Combaterea neeticii în cercetarea necesită eforturi colective din partea părții, instituțiilor academice, editorilor și finanțatorilor. Promovarea unei culturi de integritate academică este cheia pentru un progres științific durabil și responsabil.

5.3. Etică în inovare

Etica în inovare este esențială pentru asigurarea că noi descoperiri și tehnologii contribuie la binele societății, respectând valorile morale, drepturile fundamentale și interesele comunităților afectate. Etica în inovare presupune un echilibru între progresul tehnologic și respectarea valorilor umane fundamentale. Prin zona unei abordări etice, inovații pot deveni instrumente puternice pentru promovarea problemelor globale, fără a sacrifica drepturile, egalitatea sau sustenabilitatea. Necesitatea respectării bunelor practici în activitatea de inovare științifică rezidă în atitudinea față de responsabilitatea profesională, de procesul de cercetare, încrederea în rezultatul final al cercetării (elementul inovator) și de credibilitatea procesului prin care s-a ajuns la acele rezultate (ALLEA, 2017).

Practicile neetice în procesul de inovare tehnologică impun aplicarea de sancțiuni, însă scopul trebuie să-l constituie prevenirea, iar nu combaterea. Codul european de etică pentru integritatea cercetării (ALLEA, 2017) stabilește două

principii importante în corespundere cu care să se aplice standardele etice în materie de inovare:

- *integritatea* - presupune ca orice investigație să fie efectuată cu eficiență și celeritate, dar în același timp de o manieră profesionistă, transparentă și obiectivă, cu excluderea conflictelor de interese și elaborarea unor concluzii motivate, în cadrul unei investigații confidentiale, care să protejeze atât cercetătorul, până la adoptarea unui verdict final, cât și avertizorii de integritate, urmând ca după luarea măsurilor care se impun, decizia să fie disponibilă publicului;

- *justiția*: care implică un tratament echilibrat atât a celor care formulează sesizarea sau reclamația, cât și a cercetătorului investigat, celui din urmă aplicându-i-se prezumția de nevinovăție și respectându-i-se dreptul la apărare și la informare cu privire la conținutul acuzației care i se aduce, aplicarea unei sancțiuni proporționale cu gravitatea abaterii, respectiv a unor măsuri de restaurare a bunului renume profesional a cercetătorului care a fost exonerat.

Principiile etice în inovare sunt cele reflectate în Figura 7.

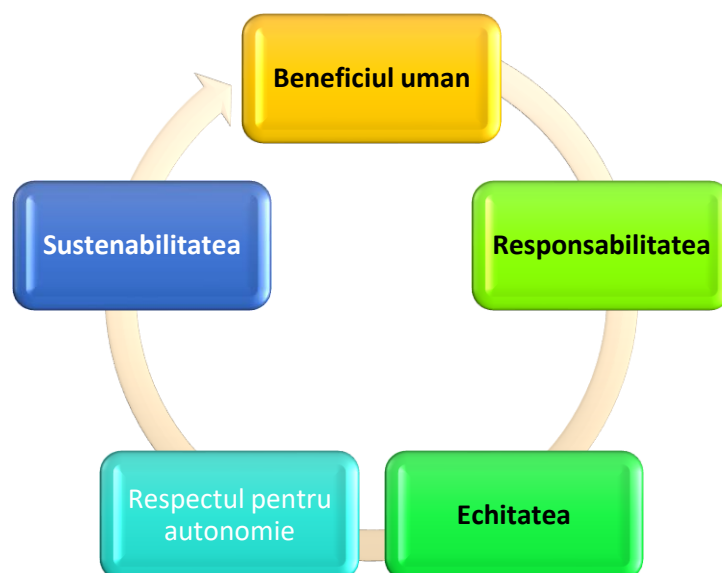

Figura 7. Principiile etice în inovare

Beneficiul uman – inovațiile ar trebui să aibă ca scop principal creșterea calității vieții și evitarea tehnologiilor care pot genera mai mult rău decât bine.

Responsabilitatea – conform acestui principiu inovatorii sunt responsabili pentru impactul social, economic și ecologic al creațiilor, precum și de angajamentul de a lua măsuri pentru a atenua riscurile asociate cu noile tehnologii.

Echitatea – potrivit acestui principiu este important de a se asigura accesul echitabil la beneficii, indiferent de statutul social și economic.

Respectul pentru autonomie – important este ca utilizatorii noilor tehnologii să se asigure că au control asupra modului în care acestea le pot influența viața.

Sustenabilitatea – conform acestui principiu ar fi de dorit să se dezvolte inovațiile care sunt prietenoase cu mediul și promovează practici durabile, reducând amprenta ecologică a tehnologiilor.

Dintre provocările etice asociate inovației le putem enumera pe următoarele:

- ✓ inteligența artificială și automatizarea;
- ✓ biotehnologia și ingineria genetică (manipularea genetică a organismelor; controversele privind modificarea ADN-ului);
- ✓ tehnologiile de supraveghere (risc de utilizare abuzivă pentru controlul social sau reducerea libertăților persoanei);
- ✓ dezvoltarea tehnologiilor militare (dilemele morale privind utilizarea tehnologiilor în scopuri distructive).

Pentru promovarea eticii în inovare se pot stabili și lua următoarele măsuri concrete:

- elaborarea de politici clare care să ghideze inovatorii și să prevină utilizarea abuzivă a noilor tehnologii;
- standardizarea globală pentru a evita lacunele legislative;
- implicarea comunităților (consultarea părților interesate în toate etapele și crearea platformei participative care să includă opiniile acestora);

- evaluarea impactului (realizarea unor analize etice înainte de implementarea unor tehnologii și monitorizarea continuă pentru a identifica și atenua efectele utilizării lor);

- educație și conștientizare (introducerea cursurilor de etică în domeniul științei, tehnologiei și antreprenoriatului; promovarea unei culturi a responsabilității în rândul inovatorilor).

Studii de caz din Practica Consiliului Național de Etică a Cercetării Științifice, Dezvoltării Tehnologice și Inovării din România.

Cazul 1 - hotărârea nr. 11/15.03.2018

Obiectul hotărârii: acceptul coautorilor la republicarea materialului de către unul dintre coautori.

În cazul analizat, un număr de trei autori au publicat o carte în domeniul matematică. După 5 ani de la publicare, unul dintre autori publică o altă carte, ca autor unic, în care valorifică material din cartea publicată anterior, dar fără a indica contribuția celorlalți doi autori la elaborarea materialului științific. Practica a fost considerată plagiat și s-a dispus retragerea celei de a doua cărți din librării.

Cazul 2 - hotărârea nr. 9/22.01.2018

Obiectul hotărârii: confecționare de rezultate și proces de peer- review defectuos

Definiție: confecționarea de rezultate este acea fraudă în știință care constă în acțiunea deliberată de înregistrare și prezentare a rezultatelor unei cercetări fără ca acestea să fie rezultatul direct al metodelor de lucru folosite în cercetare.

Sesizarea viza preluarea de către autorul unui articol științific a unei părți semnificative dintr-un articol publicat anterior. Analizând cazul, Consiliul a stabilit nu doar realitatea acestui aspect, dar și faptul că autorul împotriva căruia se făcuse sesizarea confecționase rezultatele studiului, întrucât metodologia descrisă nu avea legătură cu rezultatele prezentate în partea de discuții a lucrării și, mai mult, locația efectuării studiului, menționată în titlu (o pădure) era alta decât locația la care se facea referire în conținutul articolului (mediul agricol).

Cu privire la corectitudinea procesului de peer-review, deși nu îi fusese sesizat expres, Consiliul s-a autosesizat și a constatat că plagiatul a fost favorizat de procesul de evaluare defectuos efectuat la nivelul editurii, întrucât Consiliul a verificat articolul reclamat în softul antiplagiat, reieșind un procent de similitudine ridicat, procedeu pe care îl avea la dispoziție și editura.

Interesant în acest caz este faptul că autosesizarea Consiliului a limit extinsă și cu privire la alte lucrări ale aceluiași autor, ce nu au făcut obiectul sesizării, cazuri în care s-a constatat existența unor procente ridicate de similitudine cu lucrări ale altor autori, care nu fuseseră citați corespunzător.

În concluzie, în afara sancțiunilor aplicate autorului, Consiliul a recomandat editorului să procedeze la auditarea revistei științifice, în vederea îmbunătățirii procesului de peer-review.

Cazul 3 - hotărârea nr. 7/22.01.2018

Obiectul hotărârii - autoplăgiat și sancționarea membrilor comisiei de etică din cadrul universității

Definiție: autoplăgiatul este situația în care autorul unei lucrări inserează în cuprinsul lucrării părți de text publicate de el însuși anterior, dar fără a indica acest aspect în mod expres prin citare corespunzătoare.

Consiliul a constatat faptul că autorul a două articole publicate succesiv în aceeași revistă științifică a preluat aproximativ integral textul articolelor dintr-un articol mai vechi, care îi aparținea. Consiliul reține că scopul autorului a fost intenția de a-și îmbogăți portofoliul de lucrări fără a face o cercetare nouă, ci prin scindarea articolului mai vechi și mai amplu în două articole noi și mai scurte, în care nu a făcut decât să reorganizeze materialul din articolul vechi, fără a indica că acel material mai fusese publicat anterior. Abateri similare au fost constatate cu privire la articole publicate de alți autori, colegi ai autorului anterior menționat în cadrul aceleiași universități.

Această speță prezintă particularitatea că, prin hotărâre, Consiliul a solicitat universității unde activau cadrele didactice sancționate, să demareze proceduri disciplinare împotriva membrilor Comisiei de etică din cadrul universității, pentru lipsa de răspuns la solicitările Consiliului și refuzul implicit de a analiza sesizările care fuseseră anterior depuse la acea comisie cu privire la autorii care realizaseră autoplăgiatul, sesizări care, fără să fie soluționate de comisia de etică a universității, au făcut într-un final obiectul analizei Consiliului Național de Etică.

Cazul 4 - hotărârea 5/20.11.2017

Obiectul hotărârii - diseminarea rezultatelor cercetării.

Lucrarea autorilor a fost susținută în cadrul unei conferințe internaționale și publicată în volumul de proceedings al acelei conferințe. Pe baza unui protocol încheiat cu o revistă editată de Academia Română, autorii care publicau în volumul de proceedings al conferinței puteau republica articolul,

cu titlu diferit și conținut original de minim 50% față de articolul deja publicat în revista indexată ISSI Thomson Reuters a Academiei Române. Fiind sesizat cu o acuzație de autoplagiat cu privire la lucrarea astfel publicată, Consiliul a respins sesizarea, arătând că în speță este vorba exclusiv despre diseminarea la o scară mai mare a informației din articol, în condițiile în care revista indexată ISSI avea o vizibilitate mai mare decât volumul de proceedings.

Decizia a fost astfel luată, deși în hotărâre s-a menționat expres că reprezintă politica de etică a Consiliului descurajarea fermă a practicilor de preluare de pasaje din lucrări deja publicate, întrucât lucrării în care se preiau aceste pasaje îi lipsește în această situație fie elementul de originalitate, fie cel de valoare adăugată a cercetării.

Spețe din Practica Curții Europene a Drepturilor Omului

CEDO nu doar că joacă un rol în protejarea drepturilor omului în fața inovării, ci stabilește și un cadru evolutiv, în care tehnologiile să fie dezvoltate cu respectarea demnității și echității. Practica Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) în ceea ce privește ceea ce privește etica în inovare reflectă preocupările legate de echilibrul între progresul tehnologic și respectarea drepturilor fundamentale. Deși CEDO nu reglementează inovația în sine, deciziile sale trasează linii directoare importante pentru protejarea drepturilor omului în fața noilor tehnologii.

Legislația română în materie de etică în cercetare se află încă în stadiu incipient în domeniul medical. Având în vedere riscurile majore implicate de cercetarea pe subiecți umani, s-au elaborat documente mai extinse cu caracter normativ-etic, dar în alte domenii care vizează etica cercetării.

Cauza Glass vs. Regatul Unit al Marii Britanii

Obiectul cauzei: consimțământul informat al părinților pentru administrarea de tratament medical copiilor cu handicap.

În cazul unui copil cu handicap sever mental și fizic, la inițiativa medicilor de a-i administra un medicament cu efect terapeutic controversat, mama acestuia s-a opus administrării medicamentului. Cu toate acestea, medicii au trecut peste refuzul mamei, considerând că pacientul se află într-o situație în care sănătatea sa reclamă o intervenție cu caracter urgent și au administrat medicamentul, întrucât această administrare se făcea în beneficiul sănătății pacientului. Analizând această decizie prin prisma prevederilor Convenției de la Oviedo, CEDO a concluzionat că decizia medicală de a administra copilului aflat în incapacitate legală de a-și manifesta consimțământul un tratament inclusiv în lipsa consimțământului liber, expres și informat al mamei reprezintă o violare a art. 8 a Convenției, în condițiile în care neglijarea refuzului mamei s-a făcut ca urmare a deciziei unilaterale a medicilor, fără ca aceștia să apeleze la instanța de judecată pentru ca aceasta să pronunțe o hotărâre care să țină loc de consimțământul mamei.

Astfel, practica românească continuă să se bazeze pe dispozițiile cu caracter internațional, care în general nu sunt detaliate prin legi interne și nici adaptate la specificul mediului de cercetare românesc.

Tot din practica Consiliului Național de Etică a Cercetării Științifice se observă că în comisiile de etică din cadrul instituțiilor unde se face cercetare nu există o obișnuință în a implementa politicile de etică, respectiv există încă o rețineră la acest nivel a comisiilor de etică din cadrul instituțiilor de a-și asuma rolul de promotori ai spiritului etic în cercetare (Sandu, A., Popoveniuc, B., 2018).

Cauza Gillberg vs. Suedia

Obiectul cauzei: accesul altor persoane la datele care au fost obținute din cercetare.

În speța de față, unitatea medicală unde s-au desfășurat o serie de teste clinice privind copii cu tulburări psihice a refuzat unui cercetător accesul la datele brute, neprelucrate obținute în cursul cercetării, motivând refuzul prin invocarea principiului confidențialității datelor cu caracter medical.

CEDO a atras atenția că Declarația de la Helsinki stabilește cu titlu de principiu că datele brute, neprelucrate care se obțin în cursul cercetării trebuie să fie disponibile pentru consultare și verificare de către ceilalți membri ai comunității științifice. Abordarea în domeniul cercetării medicale nu este de a menține secretul. Dimpotrivă, este recunoscut faptul că dezbaterea publică privind rezultatele cercetării este importantă pentru calitatea și transparența acesteia. Curtea mai reține și faptul că există obligația de a face publice rezultatele cercetării, indiferent dacă rezultatul a fost pozitiv sau negativ. Cu toate acestea, acest aspect trebuie să fie echilibrat în raport cu principiul confidențialității. Se pune întrebarea dacă sistemul de protejare a confidențialității datelor medicale este adaptat provocărilor moderne ale cercetării medicale și dreptului de confidențialitate în diversele sale forme în acest context. În final, curtea a decis că împiedicarea unei persoane de a avea acces la datele obținute din cercetare reprezintă o încălcare a Convenției.

Tema 6. Managementul eticii în instituțiile de învățământ superior și de cercetare

6.1. Managementul activității de cercetare-dezvoltare-inovare

Managementul activității de cercetare-dezvoltare-inovare (CDI) în instituțiile de învățământ superior joacă un rol crucial în promovarea excelenței academice și a impactului socio-economic al cunoașterii. Organizarea activității de cercetare-dezvoltare-inovare constituie un pion important și un factor de progress pentru instituțiile de învățământ superior și de cercetare. Managementul cercetării-dezvoltării inovării monitorizează “studierea direcțiilor și modalităților de modernizare și eficientizare a procesului de cunoaștere și ameliorare permanentă a performanțelor și de creare continuă de noi oportunități” (Duca, Ghe., Petrescu, I., 2015). Astfel, eficientizarea poate fi asigurată prin schimbare orientată spre noutate și dezvoltarea cunoștințelor, spre generarea noilor valori și orizonturi de cooperare și internaționalizare. Instituția de învățământ superior și de cercetare trebuie să dispună de o strategie de dezvoltare a activității de cercetare, aprobată la nivel instituțional și care de regulă, trebuie să vizeze menținerea unei activități centrate pe competitivitate și cunoaștere în consens cu creșterea economică durabilă.

De asemenea, cercetarea științifică ar fi de dorit să fie orientată spre investiția strategică la nivel instituțional, și nu un consumator de resurse. În acest context, responsabilitatea pentru cercetarea științifică este stabilită prin cadrul legal adoptat, prin finanțare, programe și proiecte. Stimularea cercetării științifice și a dirijării acesteia contribuie la sustenabilitatea lor în cadrul institutelor/centrelor de cercetare ale instituției de învățământ superior. Managementul activității de cercetare-dezvoltare-inovare presupune adoptarea unor forme de organizare și a unor acțiuni destinate creșterii cunoașterii. Această activitate necesită o abordare strategică, bine organizată și orientată către obiective specifice. Dintre principalele componente și bune practici legate de acest subiect putem enumera:

- determinarea structurii și organizării activităților de cercetare-dezvoltare-inovare (CDI);
- elaborarea și aprobarea unei strategii CDI clare (instituțiile trebuie să definească o strategie pe termen lung, care să includă direcții prioritare, obiective specifice și rezultate așteptate);
- aprobarea unor departamente dedicate CDI (formarea de structuri instituționale specializate, cum ar fi birouri de transfer tehnologic, centre de excelență și incubatoare de afaceri);
- integrarea activității CDI cu procesul educational (cercetarea ar trebui să fie direct conectată cu predarea, prin proiecte de cercetare pentru studii, teze de licență/master/doctorat și participarea cadrelor didactice în proiecte CDI).

În domeniul activității de cercetare-dezvoltare-inovare în instituțiile de învățământ superior, există multe aspecte complementare care pot fi abordate pentru a îmbunătăți performanța și impactul activității. Prezintă câteva direcții suplimentare și detalii care merită explorate:

- *politici și reglementări instituționale* (politici de priorizare: stabilirea unor domenii strategice de cercetare bazate pe nevoile regionale, naționale sau globale (ex. sustenabilitate, sănătate, inteligență artificială).
- *transparența proceselor* (crearea unor regulamente clare pentru alocarea fondurilor interne și evaluarea performanțelor CDI);
- *etica în cercetare* (implementarea unor comisii de etică pentru a preveni probleme legate de plagiat, falsificarea datelor sau conflictele de interese);
- *digitalizarea și transformarea tehnologică* (platforme digitale pentru managementul CDI, utilizarea softurilor specializate pentru gestionarea proiectelor de cercetare, raportarea progresului și evidențierea rezultatelor);
- *crearea unor laboratoare virtuale și infrastructură digitală* (laboratoare digitale accesibile cercetătorilor și studenților pentru simulări, analize și colaborare);

➤ *integrarea inteligenței artificiale* (utilizarea inteligenței artificiale pentru analiza datelor, identificarea tendințelor de cercetare și optimizarea procesului decizional).

Dimensiunea managerială a activității de cercetare-dezvoltare-inovare are un rol semnificativ în productivitatea muncii și a performanței științifice. Succesul acestei activități poate fi asigurat prin implementarea de tehnologii noi în domeniu, prin menținerea nivelului de competitivitate pe piață printr-un grad înalt al profitului.

Tehnicile în activitate de cercetare-dezvoltare-inovare sunt esențiale pentru planificarea, organizarea, monitorizarea și maximizarea eficienței acestui proces complex. Aceste tehnici sunt aplicate pentru a coordona echipele, resursele și obiectivele în vederea obținerii rezultatelor dorite. Tehnicile manageriale ce pot fi utilizate în această direcție sunt după cum urmează:

➤ *Tehnici de planificare strategică:*

- Analiza SWOT (identificarea punctelor tari, punctelor slabe, oportunităților și amenințărilor pentru activitatea CDI);
- Stabilirea de obiective SMART (obiective specifice, măsurabile, realizabile, relevante și limitate în timp pentru fiecare proiect de cercetare);
- Roadmapping (crearea unei hărți strategice care să evidențieze pașii, resursele și termenele necesare pentru atingerea obiectivelor CDI);
- Analiza de portofoliu (prioritizarea proiectelor CDI pe baza criteriilor de impact, fezabilitate și aliniere cu strategia instituției);

➤ *Tehnici de management al proiectelor:*

- Metoda Gantt (utilizarea diagramelor Gantt pentru a planifica și monitoriza activitățile și termenele proiectelor de cercetare);
- Metodologia Agile (aplicarea abordării iterative pentru adaptarea rapidă a modificării și optimizarea procesului de cercetare);
- Metoda Critical Path Method (CPM) -identificarea activităților critice dintr-un proiect și optimizarea resurselor pentru a minimiza durata acestora;

- Tehnica PERT (Program Evaluation and Review Technique) - planificarea și evaluarea incertitudinii prin estimări optimiste, pesimiste și medii pentru fiecare activitate;

- *Tehnici de gestionare a resurselor*

- Alocarea optimă a resurselor (utilizarea tehnicilor precum analiza cost-beneficiu pentru alocarea eficientă a resurselor umane, financiare și materiale);

- Managementul competențelor (crearea unor echipe interdisciplinare care să îmbine expertiza din mai multe domenii);

- Externalizarea (Outsourcing) - colaborarea cu organizații externe pentru activități specializate care nu pot fi realizate intern;

- Crowdsourcing-ul cercetării - implicarea unor rețele externe (ex. comunități științifice, voluntari) în procesul de cercetare;

- *Tehnici de stimulare a inovației*

- Tehnica brainstorming-ului (generarea de idei noi prin sesiuni de discuții creative în echipe multidisciplinare);

- Metoda SCAMPER (stimularea inovației prin întrebări care încurajează modificarea, combinarea, adaptarea sau eliminarea unor elemente existente);

- Design Thinking (o metodă centrată pe utilizator, folosită pentru a rezolva probleme complexe prin empatie, rapidă și testare);

- Benchmarking (compararea proceselor și rezultatelor proprii cu cele ale altor organizații pentru a identifica cele mai bune practice);

- *Tehnici de monitorizare și control*

- Key Performance Indicators (KPI) - stabilirea și urmărirea unor indicatori de performanță specifici pentru a evalua progresul activităților CDI;

- Balanced Scorecard (o abordare care monitorizează performanța pe baza a patru perspective: financiară, a clienților, a proceselor interne și a învățării/creșterii);

- Auditurile interne și externe (verificarea periodică a conformității cu obiectivele, regulamentele și standardele de stabilitate);
- Control bugetar (monitorizarea cheltuielilor și ajustarea acestora pentru a respecta constrângerile financiare ale proiectului);
 - *Tehnici de luare a deciziilor*
- Analiza cost-beneficiu (evaluarea economică a proiectelor de cercetare pentru a decide asupra finanțării acestora);
- Analiza multicriterială (MCA) - utilizată pentru a prioritiza proiectele CDI pe baza mai multor factori (impact, fezabilitate, relevanță);
- Tehnica Delphi (obținerea consensului între experți pentru a lua decizii informate și bine fundamentale);
- Simulări și scenarii (modelarea diferitelor situații pentru a înțelege impactul deciziilor asupra rezultatelor).

În managementul academic și în marile unități economice, activitățile CDI pot fi grupate astfel cum sunt reflectate în Figura 8. În prezent, cercetarea și competitivitatea sunt esențiale pentru instituția de învățământ superior/cercetare, întrucât conduc la avantaje esențiale. Mai mult, cercetarea academică poate fi asimilată conceptului economic de “serviciu”, deoarece aceasta se poate integra în economia de piață ca un serviciu pe care îl realizează pentru cultură, educație, industrie, comerț, sport etc. Activitățile de cercetare în cadrul instituției de învățământ superior se poate regăsi în mai multe tipuri:

- ✓ cercetarea științifică a cercetătorilor angajați prin contract individual de muncă (cumul intern sau extern);
- ✓ cercetarea științifică a cadrelor didactice;
- ✓ cercetarea științifică a masteranzilor și doctoranzilor;
- ✓ cercetarea științifică în cadrul institutelor/centrelor de cercetare ale instituției de învățământ superior.

Activitatea CDI reprezintă parte componentă a planului strategic al instituției de învățământ superior pe termen lung vizând dezvoltarea domeniului.

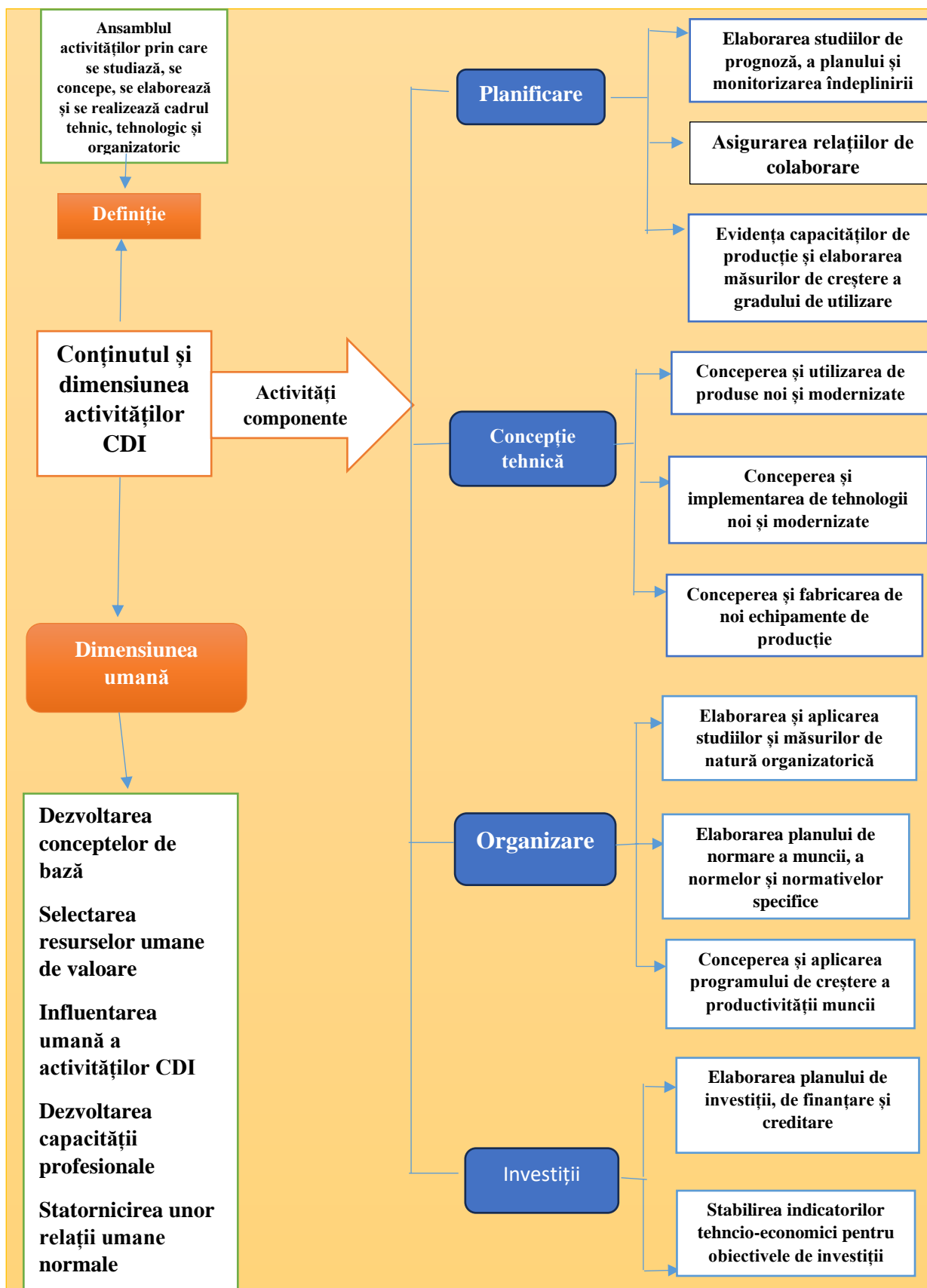

Figura 8. Principalele elemente ale activităților de cercetare-dezvoltare-inovare (sursa: Duca Ghe., Petrescu, I., 2015)

6.2. Implementarea managementului eticii la nivelul instituției de învățământ superior și de cercetare

Managementul eticii în instituțiile de învățământ superior și de cercetare a unui pilon esențial pentru promovarea unei culturi academice bazate pe integritate, responsabilitate și transparență. Acesta nu se rezumă doar la redactarea unor documente, ci presupune un proces complex de integrare a valorilor etice la toate nivelurile instituționale. Dimensiunea managerială a acestui proces implică implementarea de politică, mecanisme și strategii pentru prevenirea și gestionarea comportamentelor neetice în educație și cercetare. Managementul eticii este un proces fundamental în orice organizație, inclusiv în domenii precum educația, cercetarea sau sectorul privat. Acesta asigură conformitatea cu standardele morale și legale, promovând integritatea, responsabilitatea și transparența. Astfel este important a se stabili obiective esențiale care fac trimitere la:

- crearea unui climat organizațional bazat pe încredere;
- modele de integritate și professionalism;
- încrederea părților interesate - angajații, studenții, partenerii și publicul vor avea mai multă încredere în organizația care promovează și aplică principii etice;
- prevenirea comportamentelor neetice - reducerea riscurilor prin implementarea unui management eficient al eticii ceea ce va preveni abaterile (plagiatul, fraudarea sau conflictele de interese);
- detectarea timpurie – aplicarea unor mecanisme bine structurate ce pot identifica din timp potențiale încălcări, reducând impactul acestora.

Pentru ca instituțiile de învățământ superior și de cercetare să funcționeze în conformitate cu standardele etice, este esențială implementarea unui sistem bine structurat de management al eticii. Aceasta implică politică, proceduri și mecanisme care să promoveze și să monitorizeze comportamentele etice în activitățile educaționale și de cercetare.

Etapele implementării managementului etic la nivel instituțional cu specific în învățământul superior/cercetare sunt:

✓ *Fundamentarea unui cadru instituțional pentru etică prin:*

- elaborarea și aprobarea unui cod de etică la nivel instituțional;
- definirea valorilor și principiilor etice;
- aprobarea unor norme clare pentru cercetare în corespundere cu standardele naționale/internaționale în domeniu;

- determinarea și aprobarea unor reguli pentru relațiile interpersonale.

✓ *Crearea unei comisii de etică cu stabilirea:*

- componenței și reprezentării după caz;
- competenței și atribuțiilor concrete;
- gradului de independență.

✓ *Abordarea unei politici orientate spre educație și conștientizare privind etica prin:*

- introducerea cursurilor de etică;
- organizarea de evenimente și ateliere;
- invitarea experților internaționali pentru a împărtăși bune practici.
- publicarea unui ghid de bune practici în domeniu;
- asigurarea accesului la resurse online și materiale educative în acest domeniu.

✓ *Prevenirea și detectarea abaterilor etice*

- utilizarea tehnologiei (software-uri de detectare a plagiatului și sisteme de supraveghere a respectării normelor);

- crearea unor canale anonime pentru semnalarea comportamentului neetic;

✓ *Evaluarea periodică*

- audituri interne pentru identificarea practicilor potențial neetice;
- monitorizarea respectării politicilor etice prin rapoarte lor periodică.

✓ *Gestionarea situațiilor neetice* cu suportul:

- procedurilor transparente de investigare (stabilirea unui proces echitabil pentru investigarea plângerilor în domeniu cu respectarea confidențialității și protejarea drepturilor tuturor părților implicate);

- aplicării sancțiunilor (sancțiuni graduale, de la avertismente la excluderea din instituție sau retragerea publicațiilor științifice; publicarea unor rezumate ale cazurilor soluționate pentru a descuraja aceste practici);

✓ *Promovarea unei culturi organizaționale bazate pe etică* prin:

- implicarea conducerii instituției și stabilirea unui exemplu personal de integritate din partea liderilor;

- recunoașterea comportamentelor etice (premiu pentru studenții, profesorii sau cercetătorii care se remarcă prin publicarea de bune practici în rapoartele instituționale).

✓ *Colaborare și aliniere la standardele internaționale*

- participarea la rețele și inițiative internaționale, cum ar fi *European Network of Research Integrity Offices (ENRIO)* sau *Comitetul de etică a publicațiilor (COPE)*.

- Adoptarea recomandărilor internaționale, cum ar fi *Singapore Statement on Research Integrity*.

✓ *Evaluare și continuare*

- colectarea feedback-ului din partea studenților și personalului privind eficacitatea sistemului managerial în domeniul de referință;

- actualizarea codului de etică și a procedurilor conform noilor provocări în domeniu.

Dintre beneficiile implementării unui astfel de management la nivel instituțional putem menționa:

- creșterea reputației și credibilității instituționale;

- îmbunătățirea calității în educație și cercetare;

- prevenirea incidentelor neetice care pot afecta imaginea instituțională;

- promovarea unei atmosfere de încredere și cooperare în cadrul comunității academice.

Un sistem robust de prevenire și gestionare a comportamentelor neetice în educație și cercetare se bazează pe o combinație de politică clară, educație continuă, mecanisme de monitorizare și sancțiuni eficiente. Prin promovarea unui climat etic, instituțiile de învățământ superior pot contribui la creșterea încrederii publice și la dezvoltarea unui mediu academic integru și responsabil.

Orientarea strategică a managementului etic la nivelul instituției de învățământ superior, presupune integrarea principiilor etice în viziunea, misiunea și obiectivele acesteia, astfel încât să promoveze un comportament responsabil, sustenabil și transparent. Această orientare este esențială pentru consolidarea reputației instituției de învățământ superior/de cercetare și pentru crearea unui mediu în care să valorile și să fie fundamentale în luarea deciziilor și în interacțiunile organizaționale. Elementele cheie ale orientării strategice a managementului etic sunt după cum urmează:

- Fundamentarea pe principii etice:
 - a. definirea unei viziuni etice (organizarea activităților în jurul unor valori centrale precum integritatea, respectul, responsabilitatea și echitatea);
 - b. promovarea unor obiective pe termen lung care să includă respectarea normelor etice și contribuția pozitivă la societate;
 - c. alinierea misiunii și valorilor instituționale (integrarea eticii în misiunea organizației și reflectarea în toate activitățile, ex. educație, cercetare, relații cu comunitatea);
 - d. stabilirea unor valori care să inspire angajații și studenții să adopte comportamente responsabile;
- Politici strategice în managementul etic:
 - a. dezvoltarea unui cadru normativ clar (adoptarea unui Cod de Etică bine definit, aplicabil tuturor nivelurilor organizației);

b. crearea unor politici interne care să reglementeze comportamentul în aspecte precum: *normative* (coduri și politici etice, reglementări clare și alinierea la standardele internaționale), *organizaționale* (cultură organizațională etică, etica conducerii și implicarea părților interesate), *operaționale* (transparența proceselor și asigurarea clarității în deciziile legate de admitere, evaluare, promovare și cercetare; utilizarea software-ului anti-plagiat și alte mecanisme de control al conformității; gestionarea riscurilor etice prin identificarea și reducerea riscurilor asociate cu comportamente neetice în educație și cercetare), *educaționale și de formare* (integrarea eticii în curriculum, instruire continuă, conștientizare publică prin promovarea importanței eticii prin campanii, evenimente și discuții publice), *comportamentale* (responsabilitatea individuală prin încurajarea membrului comunității academice să acționeze în conformitate cu principiile etice; comunicare etică prin promovarea unei comunicări deschise, bazate pe respect și integritate; recompensarea comportamentelor pozitive prin recunoașterea și stimularea inițiativelor etice și a comportamentului exemplar), legate de cercetare (prevenirea plagiatului, falsificării datelor și altor practici neetice în cercetare; etica în utilizarea resurselor și asigurarea că resursele financiare și materialele sunt utilizate în mod responsabil), tehnologice (etica în utilizarea tehnologiei și asigurarea unui comportament responsabil în utilizarea instrumentelor digitale, ex. confidențialitatea datelor; digitalizarea proceselor etice prin crearea unor platforme pentru raportarea anonimă a comportamentului neetic sau pentru consultarea resurselor etice) și strategice (planificare pe termen lung, monitorizare și evaluare, adaptabilitate).

6.3. Influența managerială asupra comportamentului etic în instituțiile de învățământ superior

Managerii din instituțiile de învățământ superior/cercetare au o responsabilitate semnificativă în influențarea comportamentului etic. Prin

leadership etic, politic eficient și crearea unui mediu bazat pe integritate, aceștia pot contribui la dezvoltarea unei comunități academice sănătoase și prospere.

Modalitățile prin care managerii instituțiilor de învățământ superior/ cercetare pot influența comportamentul etic al întregii comunități academice sunt:

➤ *stabilirea unei culturi organizaționale etice:*

- managerii pot modela cultura organizațională prin promovarea valorilor precum integritatea, transparența și respectul;

- declarațiile de misiune și viziunea instituției ar trebui să includă angajamentul față de etică;

➤ *Leadership prin exemplu:*

- conduita liderilor academicii poate influența semnificativ comportamentul membrilor comunității academice; dacă liderii acționează și responsabil, acest comportament este mai probabil să fie urmat;

- evitarea practicilor care pot părea conflictuale sau lipsite de integritate, precum favoritismul sau lipsa de transparență;

➤ *Implementarea codurilor de etică:*

- codurile de etică oferă linii directoare clare cu privire la așteptările instituției față de comportamentul studenților, profesorilor și al personalului administrativ;

- acestea trebuie să comunice eficient și să actualizeze regulamentul pentru a reflecta provocările și schimbările din mediul academic.

➤ *Educația și formarea în etică:*

- organizarea de ateliere, cursuri sau sesiuni de formare care să abordeze dilemele etice întâlnite în procesul instructiv - educativ, inclusiv al celui de conducere;

➤ *Mecanisme de raportare și soluționare a problemelor etice:*

- stabilirea unor proceduri clare și echitabile pentru investigarea și soluționarea problemelor etice;

- *Promovarea integrității academice:*
 - dezvoltarea unor politici stricte împotriva plagiatului, trișării sau altor forme de corupție;
 - utilizarea tehnologiilor pentru detectarea încălcărilor, cum ar fi software-ul de verificare a plagiatului.
- *Crearea unui mediu de lucru bazat pe echitate și respect:*
 - asigurarea unor practici de angajare, promovare și recompensare;
 - prevenirea discriminării, favoritismului sau a altor practici de această natură;
- *Responsabilizarea tuturor membrilor instituției:*
 - Fiecare membru al comunității academice, de la studenți la personal administrativ și profesori, trebuie să aibă ca responsabilitatea pentru menținerea unui comportament
 - Managerii pot facilita acest lucru prin promovarea unui dialog deschis și a unui sentiment de responsabilitate colectivă

Beneficiile unui management centrat pe etica comportamentală în instituția de învățământ superior/ cercetare sunt reflectate în Figura 9, iar în Figura 10 provocările ce pot influența comportamentul etic.

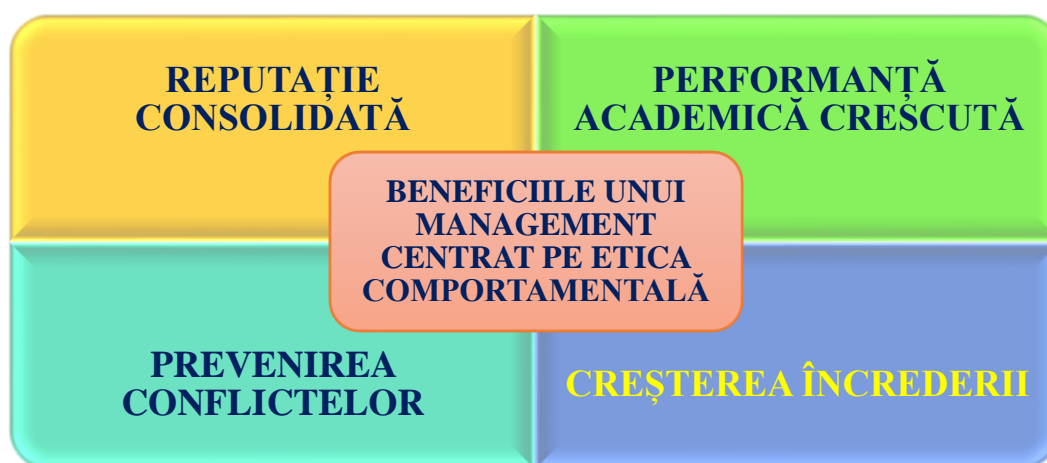

Figura 9. Beneficiile unui management centrat pe etica comportamentală în instituția de învățământ superior/ cercetare

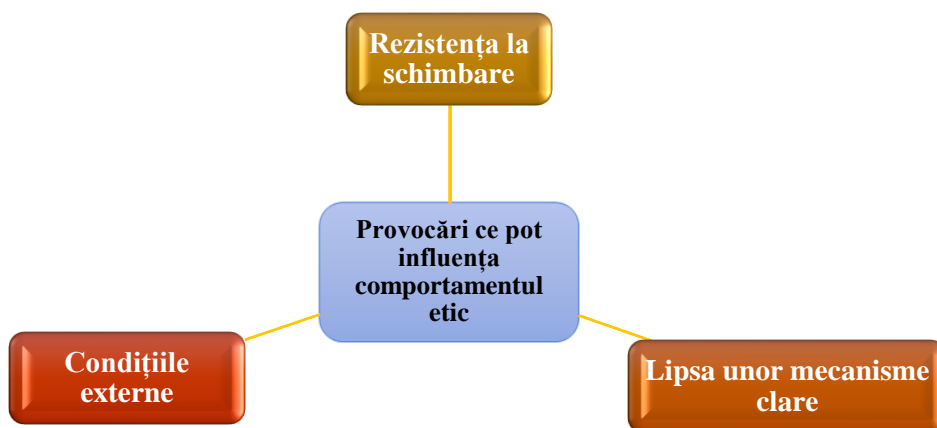

Figura 10. Provocări ce pot influența comportamentul etic la nivel instituțional

Rezistența la schimbare este o reacție naturală, dar cu o gestionare adecvată poate fi redusă semnificativ. Prin comunicare, implicare și leadership eficient, instituțiile pot transforma rezistența într-un catalizator pentru adoptarea schimbării și pentru crearea unui mediu academic mai performant. În contextul instituțiilor academice, rezistența la schimbare poate apărea în următoarea modalitate:

- introducerea tehnologiilor noi în procesul de predare;
- reformarea programelor de studiu sau a proceselor de evaluare;
- adoptarea unor politici stricte privind integritatea academică.

Managerii trebuie să fie sensibili la particularitățile culturale și profesionale ale mediului academic și să adopte strategii care să echilibreze nevoia de schimbare cu respectul față de valorile etice. Dintre cauzele rezistenței la schimbare putem menționa:

- *teama de necunoscut* (incertitudinea legată de impactul schimbării asupra locului de muncă sau a rutineizilnice sau lipsa clarității privind beneficiile schimbării);
- *confortul cu status quo-ul* (oamenii preferă adesea stabilitatea, iar modificarea unor procese bine stabilite poate fi percepută ca fiind inutilă);

- *lipsa de încredere în management* (dacă liderii nu comunică eficient sau nu au un istoric de decizii bine fundamentale, schimbarea poate fi întâmpinată);
- *teama de pierdere* (pierderea puterii, a poziției, a autonomiei sau a resurselor financiare, contribuie la faptul conform căruia schimbările pot fi văzute ca o amenințare la adresa securității personale sau profesionale);
- *comunicare insuficientă sau neclară* (lipsa de transparență în procesul de schimbare poate genera suspiciuni și neîncredere, iar comunicarea neclară cu privire la scopurile modificării poate constitui un obstacol în calea schimbării);
- *diferențele culturale și valorice* (valorile sau normele organizaționale pot fi în contradicție cu direcția schimbării);
- *experiențe anterioare negative* (schimbarea centrată și exemplificată prin experiențe anterioare negative nu poate avea succes la nivel instituțional);
- *suprasolicitarea și stresul* (persoanele deja suprasolicitate pot percepe schimbarea ca pe o povară suplimentară).

Dintre strategiile pentru gestionarea rezistenței la schimbare putem enumera:

- *comunicare eficientă* (explicarea clară a motivelor schimbării, a beneficiilor și a impactului asupra instituției, precum și acordarea răspunsurilor la întrebările și preocupările angajaților);
- *Implicarea părților interesate* (Includerea angajaților și studenților în procesul de luare a deciziilor și crearea unor grupuri de lucru pentru a oferi feedback și soluții în acest sens);
- *educație și formare* (oferirea de sesiuni de formare pentru a ajuta oamenii să se adapteze noi și reducerea anxietății prin furnizarea de cunoaștere);
- *crearea unei viziuni clare și atrăgătoare* (prezentarea unei imagini pozitive despre modul în care schimbarea va contribui la succesul organizației; conectarea schimbării cu valorile și obiectivele instituției de învățământ superior /cercetare);

- *leadership puternic și exemplu personal* (liderii trebuie să fie primii care să adopte schimbarea, demonstrând angajamentul și beneficiile acesteia; asigurarea unei conduceri empaticе, care înțelege temerile angajaților);
- *abordare treptată a schimbării* (implementarea schimbărilor în etape pentru a permite adaptarea treptată; testarea unor părți ale schimbării pe grupuri mai mici înainte de implementarea generală);
- *recunoașterea și recompensarea progresului* (aprecierea publică a celor care au promovat schimbarea și oferirea de stimulente);
- *gestionarea rezistenței constructive* (identificarea preocupărilor valide și încorporarea acestora în planul strategic și transformarea rezistenței în oportunități de a avea nevoie).

Influența *condițiilor externe* asupra comportamentului etic în organizații, inclusiv în instituțiile de învățământ superior, poate fi semnificativă. Factori precum, contextul economic, politic, social, cultural sau tehnologic pot modela percepțiile și deciziile indivizilor, influențând modul în care aceștia respectă sau încalcă normele etice. Factorii externi care influențează comportamentul etic sunt după cum urmează:

- *presiunile economice* (condiții financiare precare: bugetele limitate sau lipsa de resurse pot determina organizațiile sau indivizii să prioritizeze obiectivele economice în detrimentul eticii; de exemplu, o universitate cu dificultăți financiare ar putea accepta sponsorizări sau colaborări care ridică probleme etice);
- *competiția acerbă* (dorința de a obține avantaje competitive poate conduce la practici neetice, cum ar fi falsificarea datelor academice sau promovarea unui marketing înșelător);
- *contextul politic* (reglementări guvernamentale - politicile sau legislația locală pot sprijini sau limita comportamentele etice; de exemplu, lipsa unor reglementări clare privind integritatea academică poate permite proliferarea plagiatului);

- *interferențe politice* (presiunile din partea grupurilor politice pot influența luarea deciziilor, de exemplu, în alocarea resurselor sau în procesul de angajare);

- *normele sociale și culturale* (valori culturale: în unele culturi, practici precum nepotismul sau corupția pot fi percepute ca fiind acceptabile, ceea ce poate afecta standardele etice ale organizațiilor);

- *percepția publică* (atitudinea societății față de etică joacă un rol important; dacă standardele etice sunt la nivel societal, acestea sunt mai probabil să fie adoptate în organizații);

- *progresul tehnologic* (accesibilitatea informației -noile tehnologii pot facilita detectarea comportamentului neetic, cum ar fi software-ul pentru verificarea plagiatului, dar pot și să creeze noi oportunități de încălcare a normelor, de exemplu, utilizare);

- *dileme etice noi* (tehnologia aduce provocări etice complexe, cum ar fi utilizarea datelor personale sau inteligența artificială în procesele academice);

- *globalizarea* (standardele etice internaționale - în contextul globalizării, instituțiile pot fi influențate de așteptări internaționale privind comportamentul etic, cum ar fi cerințele privind diversitatea, sustenabilitatea sau respectarea drepturilor omului);

- *concurența globală* (dorința de a atrage studii sau finanțare internațională poate duce la compromisuri etice);

- *crizele sociale sau economice* (pandemii - în perioadele de criză, cum a fost pandemia COVID-19, presiunile externe pot pentru instituțiile să ia decizii rapide, care pot afecta standardele etice, de exemplu, metode inadecvate de evaluare online);

- *conflict economic* (reducerile bugetare sau instabilitatea economică pot determina reducerea investițiilor în formarea personalului privind etica);

- *presiunea mediatică* (expunerea publică - mediatizarea cazurilor de comportament neetic poate crește vigilența instituțiilor, dar poate genera și decizii

pripite bazate pe evitarea scandalurilor, mai degrabă decât rezolvarea problemelor structurale);

- *modalități de gestionare a influenței condițiilor externe asupra comportamentului etic* (adoptarea unor politici clare de etică, crearea și implementarea unor coduri etice care să ofere linii directoare pentru gestionarea situațiilor influențate de factori externi);

- *formarea unei culturi organizaționale puternice* (promovarea unei culturi bazate pe valori solide, care să reziste presiunilor externe);

- *consolidarea mecanismelor de conformitate* (dezvoltarea unor mecanisme interne, cum ar fi comitete de etică sau sisteme de raportare a comportamentelor în cauză);

- *transparența și comunicarea* (comunicarea deschisă cu privire la influențele externe și modul în care acestea sunt gestionate);

- *educația și formarea personalului* (organizarea de sesiuni de formare pentru a ajuta personalul să navigheze dilemele etice apărute în context externe complexe);

- *parteneriate etice* (alegerea partenerilor sau colaboratorilor care respectă standardele etice ale instituției);

- *exemple de influențe externe și soluții* (exemplu economic: o universitate primește o ofertă de finanțare din partea unei corporații cu reputație îndoielnică; soluție: realizarea unui audit etic al colaborării și transparență în procesul decizional; exemplu de parteneriate etice: alegerea partenerilor sau colaboratorilor care respectă standardele etice ale instituției).

Lipsa unor mecanisme clare poate influența în mod semnificativ comportamentul etic în cadrul unei instituții de învățământ superior. Astfel, implementarea unor mecanisme clare poate stimula un mediu bazat pe integritate, respect și responsabilitate.

Fără mecanisme clare, personalul academic, studenții și administrația pot avea interpretări diferite asupra a ceea ce este considerat un comportament etic.

Ambiguitatea în definirea normelor etice poate duce la tolerarea sau justificarea unor comportamente neetice, cum ar fi plagiatul, favoritismul. Mai mult, în absența unor politici clare care să sancționeze încălcările etice, persoanele implicate ar putea considera că riscul de a fi tras la răspundere este scăzut. Aceasta poate încuraja acțiuni imorale sau neetice, cum ar fi acordarea de note pe criterii subiective sau folosirea incorectă a resurselor instituției. Totodată, mecanismele clare, precum codurile de etică, comisiile de integritate sau procedurile de raportare, contribuie la formarea unei culturi organizaționale bazate pe transparență și corectitudine. Lipsa acestora poate genera o cultură a complacenței sau chiar a complicității la comportamentele neetice. Atunci când membrii comunității academice percep instituția ca fiind lipsită de reguli și mecanisme clare de aplicare a eticii, încrederea în instituție scade. Aceasta poate afecta reputația instituției și motivația studenților și a personalului.

Tema 7. Codurile de etică în instituțiile de învățământ superior și de cercetare

7.1. Importanța implementării eficiente a codurilor de etică în instituțiile academice și de cercetare

Codul etic “furnizează profesioniștilor dintr-un anumit domeniu reguli cu privire la conduita în anumite situații concrete, apărute în timpul îndeplinirii funcțiilor în instituție, cât și în afara exercitării funcției, pentru a contribui astfel la menținerea încrederii populației în sistem. Aceste reguli suplimentează și clarifică obligațiile legale ale profesioniștilor și sunt menite să mărească responsabilitatea lor în exercitarea funcției” (Danileț, 2011). Regulile eticii profesionale urmăresc statuarea unor obligații cu caracter moral ca standarde profesionale, în afara sferei de aplicare directă a dispozițiilor legale. Codurile etice “sunt văzute ca mijloace de autoreflexie, de conștientizare și interiorizare a anumitor principii și cerințe morale în scopul îmbunătățirii performanțelor individuale și a imaginii sistemului” (Danileț, 2011). Este recomandabil, în opinia lui Cristian Danileț (2011), ca aceste coduri să fie redactate de asociațiile profesionale ca reprezentanță ai celor vizați prin realizarea codului de etică.

Regulile de etică profesională se asumă, nu se impun. Un cod de (conduită) etică este asumat și acceptat de profesioniști care convin să își regleze propriul comportament după standarde mai lejere sau mai aspre, își asumă aceste reguli de „jos în sus”. Codul de etică prescrie și stimulează comportamentele dezirabile (Danileț, 2011), “fiind asumat chiar de corpul profesional; astfel, fiind gândit ca un mecanism de auto-reglare înăuntrul profesiei, ar trebui ca „sancțiunile” să fie pozitive (cum ar fi premii, recompense, decorații, avansări) pentru atingerea sau depășirea obiectivelor. Singura sancțiune reală trebuie să fie blamul, deteriorarea reputației în sânul corpului profesional, eventual excluderea din asociația profesională. Cu toate acestea, în funcție de gravitatea faptei, repetarea abaterilor și efectul lor asupra instituției sau sistemului, încălcarea acestor reguli poate

atrage o sancțiune disciplinară. Așadar, cele mai grave încălcări ale codului etic pot fi considerate de însuși legiuitorul chiar abateri disciplinare și să le sancționeze ca atare” (Danileț, 2011).

Codurile deontologice stabilesc reglementarea standardelor minimale necesare și obligatorii pentru exercitarea profesiilor. Conduitele reglementate de codurile deontologice sunt cu caracter general având statutul de principii, încălcarea acestora generând comportamente inacceptabile și sunt sancționate disciplinar (Danileț, 2011). Codul deontologic este emis de autoritățile cu competențe de reglementare într-un anumit domeniu pentru a stabili principiile și regulile generale care caracterizează o profesie. Codurile deontologice ar trebui să cuprindă standardele minime necesare și obligatorii pentru exercitarea profesiei. Regulile deontologiei profesionale se rezumă la îndeplinirea obligațiilor legale pentru exercitarea atribuțiilor prevăzute în legea de organizare a instituției juridice și în legea ce reglementează statutul profesional. Încălcarea regulilor deontologice este pasibilă de sancțiune disciplinară venită din partea autorității emitente a codului deontologic. Așadar, un cod de conduită deontologică este un mijloc de corecție impus de „sus în jos” și „proscie” comportamentele inacceptabile, iar sancțiunile sunt negative, disciplinare (Danileț, 2011). Calitatea de emitent și instanța de control al aplicării unor coduri deontologice, cu caracter de reglementare a unor standarde minimale, deținută de autoritățile publice, atenuază separația dintre drept și morală.

Codurile de etică în instituțiile de învățământ superior și de cercetare sunt instrumente esențiale pentru menținerea integrității, profesionalismului și respectului în cadrul comunității academice. Acestea oferă un cadru normativ care stabilește standardele de conduită și previne comportamentele neetice. Elementele fundamentale ale codurilor de etică, componentele lor sunt reflectate în Figura 11.

7.2. Elaborarea codurilor etice

Elaborarea unui cod de etică constituie o investiție strategică în integritatea și profesionalismul instituției de învățământ superior și cercetare. Printr-un proces bine structurat, care implică toate părțile interesate și integrează valorile instituționale, codul de etică devine un instrument puternic pentru promovarea unei culturi organizaționale sănătoase și a unei reputații solide. Elaborarea unui cod de etică este un proces complex care presupune implicarea întregii comunități academice și adoptarea unei abordări structurate pentru a asigura că normele de stabilitate sunt clare, relevante și aplicabile.

Având în vedere recomandările de bune practice în domeniu, formulate de Mirela Popa și Lucia Scorțar (2009), menționăm unele sugestii legate de elaborarea codurilor etice în instituțiile academice/de cercetare:

- ❖ formularea clară a obiectivelor, care trebuie să poată fi înțelese și aplicate;
- ❖ luarea în calcul a standardelor legale în vigoare pentru profesia și domeniul pentru care se realizează codul de etică;
- ❖ flexibilitatea și adaptabilitatea codului la situații și dileme etice noi;
- ❖ formularea codului într-o manieră simplă și clară, fără cuvinte tehnice sau jargon profesional dificil de înțeles;
- ❖ asumarea cu obiectivitate și responsabilitate a codului de către managementul instituției de învățământ superior/cercetare implicate;
- ❖ organizarea managementului etic al instituției de învățământ superior/cercetare;
- ❖ organizarea auditului și supervizării etice în instituția de învățământ superior/cercetare după caz;
- ❖ considerarea implicării experților din domenii instituționale apropiate, cât și interdisciplinare;
- ❖ evitarea creării unor așteptări nerealiste de la aplicarea codului;

❖ stabilirea costurilor de implementare a codurilor și adecvarea acestora la capacitatea instituțională a instituției de învățământ superior/cercetare.

Obiectivele unui cod de etică sunt reflectate în Figura 11, iar în Figura 12 principiile de care trebuie să se călăuzească acest document instituțional.

Figura 11. Obiectivele unui cod de etică

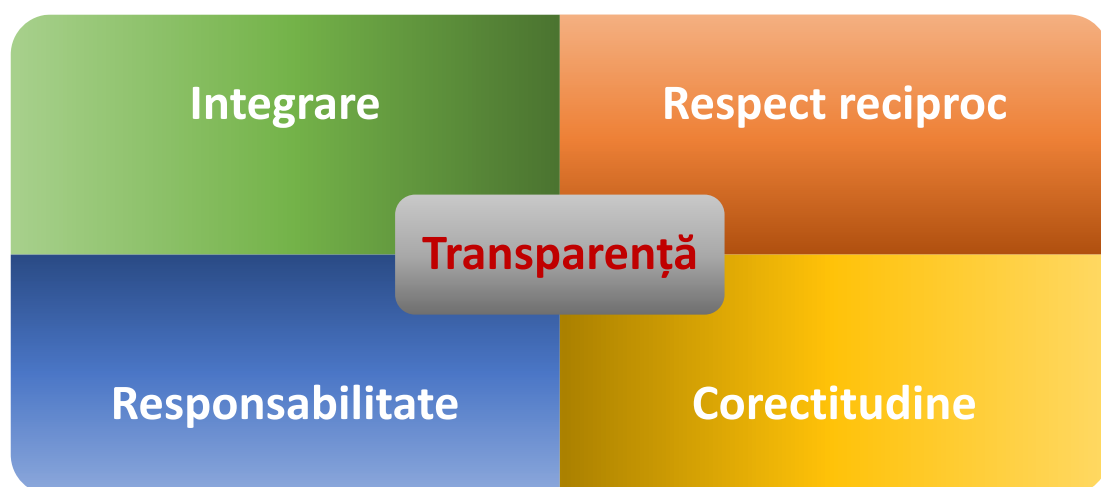

Figura 12. Principiile fundamentale ale codului de etică

Elaborarea codului de etică presupune traseul unor pași după cum urmează:

- Constituirea unui grup de lucru (formarea unei comisii care să includă reprezentanți din toate segmentele comunității academice: profesori, cercetători, studenți, personal administrativ și selectarea unor experți în etică pentru a asigura o abordare profesionistă);

- Analiza nevoilor specifice ale instituției (realizarea unei diagnoze pentru a identifica problemele etice frecvente în cadrul instituției; consultarea membrilor comunității pentru a așteptărilor și provocărilor lor legate de buna funcționare și a unei culturi organizaționale centrate pe valori etice; revizuirea reglementărilor naționale și internaționale relevante pentru asigurarea conformității);

- Definirea domeniilor de aplicare (activitatea didactică; activitatea de cercetare; relații interpersonale; managementul resurselor instituționale);

- Formularea principiilor și regulilor (redactarea principiilor fundamentale și a normelor specifice într-un limbaj clar și concis; structurarea codului în secțiuni bine delimitate);

- Crearea mecanismelor de aplicare (stabilirea unui sistem de raportare a încălcărilor, care să garanteze confidențialitate și protecție; definirea procedurilor de investigare și a sancțiunilor pentru abaterile etice);

- Consultarea comunității academice (prezentarea unui proiect preliminar al codului și colectarea feedback-ului de la studenți, profesori, cercetători și personal administrativ; revizuirea proiectului pe baza sugestiilor primite pentru a asigura relevanța și acceptarea acestuia);

- Adoptarea codului de etică (supunerea documentului spre aprobare conducerii instituției sau altor organisme decizionale relevante - senatul universitar, consiliul de administrație și publicarea sa oficială);

- Promovarea codului de etică (diseminarea documentului prin platforme online, broșuri, panouri informative și sesiuni de instruire; integrarea codului în programele de orientare pentru studenți și angajați noi).

Structura recomandată a unui cod de etică poate fi materializată în următoarele elemente:

- *Introducere* (misiunea și obiectivele);
- *Principii fundamentale* (onestitate, respect, responsabilitate, transparență, corectitudine);
- *Domenii de aplicare* (activități academice, cercetare, relații interpersonale, utilizarea resurselor);
- *Norme de conduită* (reguli detaliate pentru fiecare domeniu, cu exemplu de comportament acceptabile și neacceptabile);
- *Mecanisme de aplicare* (proceduri de raportare, investigație și sancțiuni);
- *Dispoziții finale* (intrarea în viagoare, modalități de actualizare, aplicabilitate etc.).

7.3. Implementarea eficientă a Codurilor de etică la nivel instituțional

Implementarea eficientă a codurilor de etică în instituțiile de învățământ superior și cercetare este esențială pentru garantarea unui mediu academic integru, respectabil și funcțional. O implementare deficitară poate transforma codul de etică într-un document formal, lipsit de impact practic, ceea ce poate avea consecințe grave asupra comunității academice și a reputației instituției.

Importanța implementării eficiente a codurilor de etică rezidă în următoarele aspect esențiale:

- ✓ menținerea integrității academice (prevenirea plagiatului și a fraudelor academice - o aplicare eficientă reduce cazurile de copiere, falsificare sau fabricare de date în cercetare și educație);
- ✓ promovarea onestității (crează un mediu în care membrii comunității academice sunt motivate să respecte normele etice);

- ✓ crearea unui climat de încredere (consolidarea relațiilor - o instituție care aplică principiile codului de etică inspiră încredere între studenți, profesori și cercetători);
- ✓ reputație pozitivă (implementarea corectă contribuie la consolidarea imaginii instituției, atât pe plan local, cât și internațional);
- ✓ asigurarea egalității și incluziunii (combaterea discriminării -aplicarea codului previne tratamentele inegale bazate pe gen, rasă, religie sau alte criterii);
- ✓ crearea unui mediu incluziv (o implementare eficientă asigură șanse egale tuturor membrilor comunității academice);
- ✓ prevenirea conflictelor de interese (decizii obiective - prin aplicarea normelor de etică, se evită situații în care interesele personale pot influența procesele academice sau administrative);
- ✓ transparență în cercetare (se promovează declararea și gestionarea conflictelor de interese, prevenind compromiterea rezultatelor cercetării);
- ✓ protejarea drepturilor și a demnității (prevenirea hărțuirii și abuzurilor - codurile de etică implementate eficient oferă un cadru clar pentru identificarea și sancționarea comportamentelor abusive);
- ✓ respectarea confidențialității (se garantează protecția datelor personale ale studenților, profesorilor și cercetătorilor);
- ✓ promovarea excelenței academice (motivarea performanței - implementarea codurilor de etică creează un mediu competitiv, bazat pe merit, în care excelența academică este încurajată);
- ✓ creșterea calității cercetării (respectarea normelor etice în cercetare contribuie la obținerea unor rezultate relevante și valide);
- ✓ sprijinirea responsabilității sociale (impact pozitiv asupra societății -prin cercetare și activitate academică etică, instituțiile contribuie la dezvoltarea societății și soluționarea problemelor globale);
- ✓ sustenabilitate (normele eticează cercetarea responsabilă față de mediu înconjurător și comunități);

✓ consecințele unei implementări deficitare (compromiterea integrității instituționale - tolerarea plagiatului sau a fraudei poate duce la pierderea încrederii în instituție; instituția riscă să fie percepută ca un mediu lipsit de profesionalism).

Implementarea eficientă a codurilor de etică în instituțiile de învățământ superior presupune un set de strategii și practici care să asigure respectarea valorilor fundamentale precum integritatea academică, respectul reciproc și responsabilitatea. În continuare prezentăm câteva aspecte esențiale și pași pentru o implementare eficientă:

➤ *Crearea unui cod de etică bine definit:*

- *consultarea părților interesate* (implicarea studenților, profesorilor și altor angajați în procesul de elaborare pentru a asigura relevanța și aplicabilitatea acestuia);

- *claritate și accesibilitate* (formularea codului într-un limbaj clar și simplu, ușor de înțeles pentru toți);

- *valori fundamentale* (include principiile-cheie);

➤ *Promovarea culturii etice* implică:

- *conștientizare* (organizarea de sesiuni de informare, workshop-uri și seminarii pentru a explica importanța codului de etică);

- *exemplul liderilor* (cadrele didactice și conducerea instituției trebuie să demonstreze prin comportamentul lor aderarea la principiile etice);

- *integrarea în curricula* (introducerea cursurilor despre etică academică sau sesiuni despre conduită etică în diverse programe de studii);

➤ *Implementarea procedurilor clare de aplicare prin adoptarea la nivel instituțional a:*

- *regulamentelor clare* (stabilirea de proceduri detaliate pentru investigarea și soluționarea cazurilor de încălcare a codului de etică);

- *confidențialității* (asigurarea protecției identității celor care raportează nereguli);

- *mecanismelor de raportare* (crearea unor canale sigure și accesibile pentru raportarea incidentelor, cum ar fi platforme online anonime);
 - *Monitorizare și evaluare prin:*
- *implementarea unui Comitet etic* (constituirea unui comitet responsabil de implementarea, monitorizarea și actualizarea codului);
- *revizuire periodică* (actualizarea codului de etică pentru a reflecta schimbările legislative, culturale sau tehnologice);
- *feedback* (colectarea opiniilor de la studenți și personal pentru a evalua eficiența și relevanța codului).
 - *Stabilirea unui sistem de sancțiuni și recompense*
- *sancțiuni proporționale* (definirea unor sancțiuni clare și echitabile pentru nerespectarea codului);
- *recompense pentru conformitate* (recunoașterea și recompensarea comportamentelor care exemplifică respectarea standardelor etice);
 - *Digitalizarea procesului prin:*
- *platforme digitale* (utilizarea tehnologiilor pentru distribuirea codului, raportarea incidentelor și urmărirea cazurilor);
- *campanii online* (promovarea valorilor etice pe canalele oficiale ale instituției - social media, site web etc.).

Codurile de etică îndeplinesc mai multe funcții critice:

- ✓ ghid pentru comportament (oferă o direcție clară despre ce este considerat acceptabil și inacceptabil în cadrul comunității academice);
- ✓ protejarea reputației instituției (prin promovarea unei conduite etice, codul contribuie la menținerea unui standard ridicat în fața societății);
- ✓ prevenirea abuzurilor (reducerea riscului de apariție a practicilor neetice, cum ar fi plagiatul, favoritismul, discriminarea sau corupția);
- ✓ promovarea unei culturi organizaționale etice (încurajează un mediu bazat pe respect reciproc, incluziune și colaborare).

Aceste coduri sunt esențiale pentru promovarea unui mediu de lucru integru, respect și profesionist. Dintre strategiile de implementare eficientă putem menționa:

a. Educația etică integrată

- *cursuri obligatorii* (introducerea în curriculum a cursurilor despre etică și integritate, fie ca module independente, fie integrate în alte discipline);
- *training-uri periodice* (organizarea de ateliere pentru cadrele didactice și personalul administrativ pentru a înțelege și aplica principiile etice);
- *stimularea discuțiilor* (crearea unor spații pentru dezbateri despre dileme etice, implicând studenții și profesorii).

b. Crearea unui cadru legal și instituțional

- *regulamente interne* (definirea unui regulament care susține codul de etică și include mecanisme disciplinare);
- *comitete specializate* (instituirea unui Comitet de Etică care să gestioneze cazurile de încălcare a normelor);
- *colaborarea cu alte instituții* (parteneriate cu alte universități sau organisme de reglementare pentru a dezvolta standarde comune).

c. Transparentizarea proceselor

- *publicarea codului de etică* (asigurarea că documentul este accesibil publicului, fie pe site-ul instituției, fie distribuit fizic);
- *raportare transparentă* (publicarea periodică a rapoartelor privind cazurile analizate și măsurile luate cu respectarea confidențialității).

Instrumentele digitale pentru susținerea eticii sunt după cum urmează:

- *software anti-plagiat* (utilizarea de platforme precum Turnitin sau Grammarly pentru detectarea plagiatului);
- *canale de raportare anonime* (dezvoltarea unor platforme digitale unde studenții sau personalul pot semnala nereguli fără teama de represalii);
- *sisteme de e-learning* (integrarea modulelor de etică pe platforme de învățare online, de exemplu, Moodle, Blackboard).

Implicarea comunității academice poate fi realizată prin exercitarea mai multor acțiuni semnificative:

a. Implicarea activă a studenților

- *roluri de ambasadori ai eticii* (selectarea unor studenți pentru a promova valorile etice în campus);
- *evenimente dedicate* (organizarea unor zile tematice, cum ar fi Ziua Integrității Academice);

b. Angajarea cadrelor didactice

- *leadership etic* (profesorii și liderii universitari trebuie să fie modele prin comportamentul lor);
- *mentorat etic* (încurajarea mentorilor să discute cu studenții despre dilemele morale din cariera lor academică și profesională).

Gestionarea cazurilor de încălcare a eticii la nivel instituțional se poate realiza prin aplicarea de:

a. Proceduri clare:

- *investigații transparente* (stabilirea unui proces formal care să investigheze incidentele în mod imparțial);
- *sanțiuni proporționale* (sanțiuni care variază de la avertismente scrise până la exmatriculări sau concedieri, în funcție de gravitatea faptei);

b. Prevenție, nu doar pedeapsă

- *programe remediale* (oferirea de cursuri corective pentru studenții sau cadrele didactice implicate în încălcări etice minore);
- reevaluarea politicilor (ajustarea regulilor pentru a preveni apariția unor situații similare).

Evaluarea și îmbunătățirea continuă se poate realiza prin:

a. Revizuri regulate:

- evaluarea periodică a impactului codului de etică prin sondaje sau feedback;

- adaptarea la noile provocări, cum ar fi etica în cercetarea cu inteligență artificială sau utilizarea datelor;

b. Studii de caz și bune practici în domeniu

- analiza cazurilor internaționale (învățarea din exemplele altor universități care au implementat cu succes un cod de etică);
- compararea indicatorilor (măsurarea progresului în termeni de reducere a incidentelor de plagiat sau fraudă).

Tema 8. Respectarea standardelor etice la nivel instituțional

8.1. Auditul etic în instituția de învățământ superior/de cercetare

Auditul etic vizează transpunerea în practică a Codului etic al instituției de învățământ superior/de cercetare, precum și respectarea standardelor etice incluse în procedurile pe care instituția de învățământ superior le implementează. Tatiana Agheorghesei (2011) definește auditul de etică ca fiind “un instrument de evaluare a gradului în care standardele etice influențează luarea deciziilor la nivel individual și organizațional permițând evaluarea sistematică și performanțelor obținute în domeniile eticii de către organizație. Prin realizarea unui audit de etică se obține structura sistemului de valori care acționează efectiv la nivelul organizației. Se clarifică valorile actuale pe baza cărora organizația acționează efectiv (Agheorghesei, 2011), dar și acelor valori care acționează subteran și netransparent în organizație. Auditul etic permite identificarea ariilor problemă din organizație și crearea unor baze de referință pentru evaluarea următoarelor îmbunătățiri (Agheorghesei, 2011) ale practicilor etice din organizație”. De asemenea, în această categorie poate fi încadrată și analiza valorilor și principiilor care funcționează formal sau informal în instituția de învățământ superior și aderența acestora la principiile generale ale entității de referință. Totodată, în această categorie includem analiza mediului etic al organizației, reziliența la valorile etice, autoaprecierea momentului de succes și feedback-ului.

Elementele constitutive ale unui audit de etică sunt:

- Definirea scopului, a topicilor de audit și a ariilor de risc;
- Analiza misiunii valorilor, scopurilor politicilor și priorităților;
- Corectarea informațiilor cu privire la practicile etice;
- Validarea rezultatelor;
- Evaluarea raportului de audit;
- Propunerea unor măsuri ce trebuie implementate pentru

îmbunătățirea managementului de etică în organizație (Agheorghesei, 2011).

Auditul de etică are mai multe scopuri reflectate în următoarele acțiuni semnificative:

➤ *Evaluarea conformității etice*: analizează dacă instituția de învățământ superior/de cercetare respectă normele și standardele etice interne (coduri de etică) și externe (legislație, reglementări).

➤ *Identificarea riscurilor etice*: detectează practicile care ar putea duce la conflicte de interese, abateri sau presiuni.

➤ *Îmbunătățirea culturii organizaționale*: promovează transparența și responsabilitatea la nivelul întregii comunități academice.

➤ *Creșterea încrederii*: asigură părțile interesate (angajează, investitori, public) că instituția de învățământ superior/de cercetare acționează conform valorilor etice. Etapele auditului de etică sunt reflectate în Figura 13.

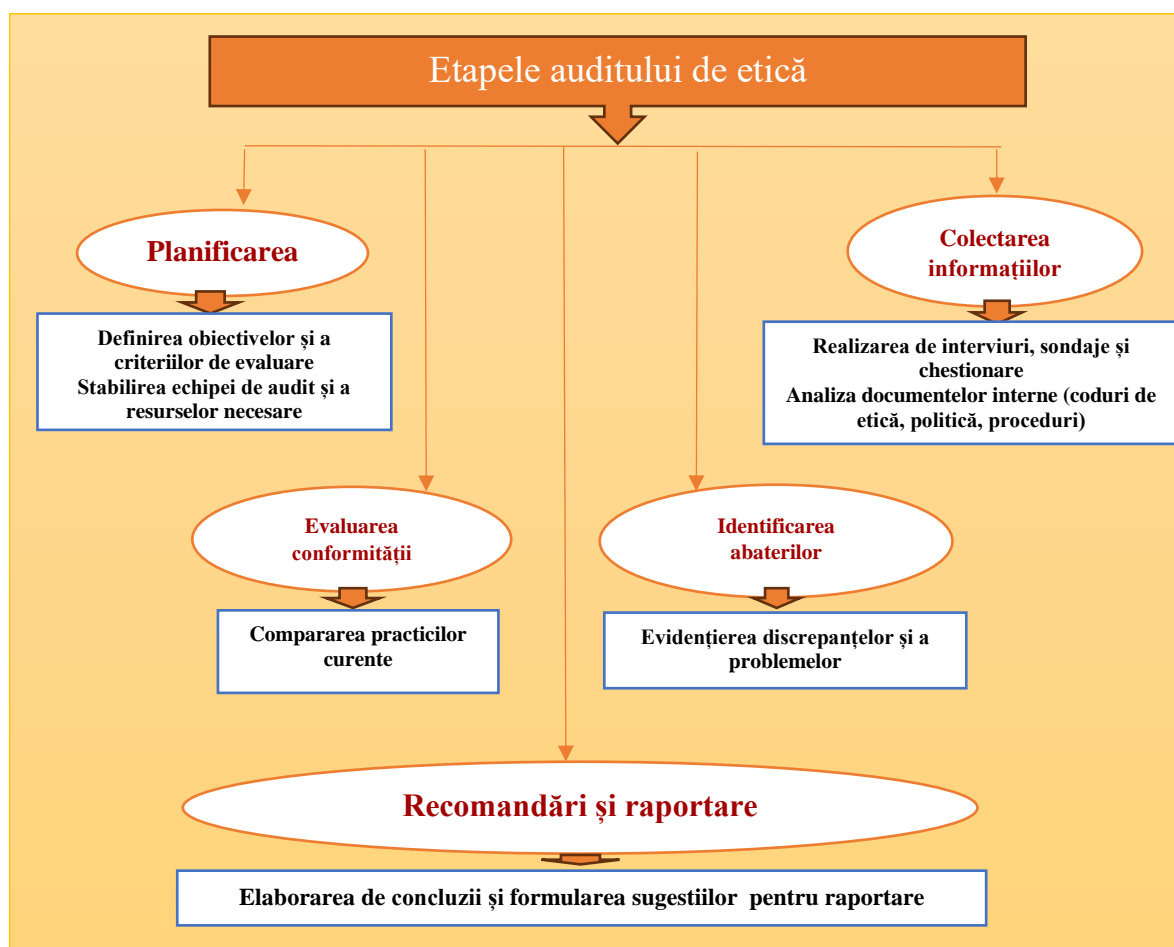

Figura 13. Etapele auditului de etică

Semnificația auditului de etică pentru instituția de învățământ superior sau de cercetare rezidă în: *creșterea performanței* (un mediu etic stimulează colaborarea și productivitatea); *reducerea riscurilor* (previne litigiile, scandalurile și pierderile financiare); *îmbunătățirea reputației* (consolidarea imaginilor publice și atragerea partenerilor de încredere); *promovarea unei culturi sustenabile* (asigură alinierea comportamentelor la valorile organizației).

Prin auditul de etică, instituțiile de învățământ superior sau de cercetare pot construi un fundament solid pentru luarea deciziilor responsabile, reducerea riscurilor și menținerea unui standardizări.

Auditul de etică are o relevanță majoră la nivel instituțional, deoarece contribuie la consolidarea culturii organizaționale sănătoase, la creșterea responsabilităților și a transparenței, precum și la prevenirea comportamentului neetic care pot afecta reputația și funcționarea instituțiilor de învățământ superior sau de cercetare. Dintre aspectele care evidențiază importanța sa putem menționa:

- *promovarea responsabilității și integrității* (la nivel instituțional, auditul de etică ajută asigurarea conformității cu codurile de etică și normele legislative; promovarea unui comportament transparent și responsabil în rândul angajaților și liderilor; reducerea riscurilor asociate cu conflictele de interese, corupția sau favoritismul);

- *îmbunătățirea culturii organizaționale* (un audit de etică bine implementat susține adoptarea valorilor etice ca fundament pentru activitățile zilnice; îmbunătățește climatul instituțional, motivând angajații să respecte principiile integrității; reduce tensiunile interne și riscul de practici abusive);

- *prevenirea riscurilor reputaționale* (instituțiile publice sau private se confruntă cu riscul deteriorării imaginilor publice din cauza practicilor neetice; auditul de etică identifică zonele vulnerabile și le adresează înainte de a deveni probleme majore; întărește încrederea cetățenilor sau a altor părți interesate în corectitudinea instituției; ajută la menținerea unei relații etice cu partenerii și beneficiarii).

8.2. Consilierea de etică

Potrivit definiției formulate de Antonio Sandu (2012) în lucrarea “etică și deontologie profesională”, consilierea etică “este un proces prin care se facilitează identificarea dilemelor etice cu care se confruntă indivizii sau organizațiile și modalitățile de ieșire din aceste dileme care sunt cele mai congruente cu viziunea împărtășită de subiect sau de organizație”. Consilierea de etică se realizează ca un proces gradat de parcurgere a unor serii de pași în vederea amplificării potențialului de autodeterminare a clientului (Zastrow, 1987). Această definiție, preluată din consilierea specifică în asistența socială, ne permite să afirmăm că aceasta este o situație particulară consilierii apropiată de practica filosofică prin cadrele generale de adresabilitate a acesteia.

Obiectivele consilierii etice sunt:

- ✓ identificarea dilemelor etice: ajută la recunoașterea și clarificarea problemelor morale care pot apărea în diferite contexte;
- ✓ ghidarea procesului decizional: susține indivizii sau organizațiile să analizeze implicațiile morale ale acțiunilor lor și să adopte soluții compatibile cu valorile etice;
- ✓ promovarea responsabilității: încurajează asumarea răspunderii pentru deciziile luate și impactul acestora asupra întregii comunități/societăți;
- ✓ consolidarea integrității personale și organizaționale: contribuie la alinierea comportamentului la valorile morale;
- ✓ prevenirea problemelor legate de lipsa de etică: reduce riscurile legate de abateri etice, conflicte de interese sau alte practici care pot afecta comunitatea.

Caracteristici ale consilierii etice sunt după cum urmează:

- ✓ *neutralitate și confidențialitate* (consilierul etic este imparțial și păstrează confidențialitatea informațiilor);
- ✓ *orientare spre valori* (procesul este centrat pe principiile morale relevante în contextul analizat);

✓ *analiză obiectivă* (se pune accent pe o evaluare logică, bazată pe fapte, implicații și consecințe);

✓ *personalizare* (abordarea este adaptată la contextul specific persoanelor sau organizației).

Consilierea de etică se adresează:

individizilor (profesioniști confrunțați cu dileme etice în activitatea lor - medici, avocați, cadre didactice, etc.; persoanelor care au nevoie de sprijin în luarea deciziilor personale sau profesionale din perspectivă morală);

organizațiilor (instituțiilor academice/de cercetare care doresc să îmbunătățească respectarea principiilor etice, precum și departamentelor de resurse umane sau comisiilor de etică care gestionează acest fenomen);

liderilor (managerilor sau conducătorilor care trebuie să decidă când pot afecta mai multe părți interesate).

Etapetele consilierii etice sunt reflectate în Figura 14, iar în Figura 15 beneficiile acestora.

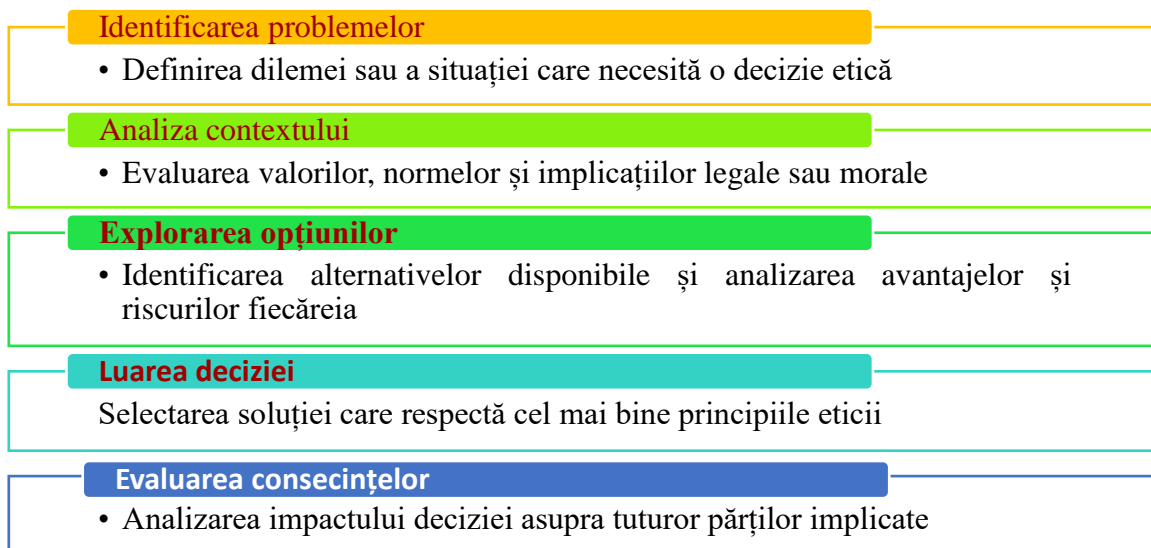

Figura 14. Etapele consilierii etice

Reducerea stresului moral

- Sprijină indivizii să navigheze situații dificile, reducând anxietatea asociată cu dilemele etice

Dezvoltarea unei culturi etice

- În organizații, consilierea promovează un mediu bazat pe respect și integritate

Îmbunătățirea imaginii publice

- O decizie etică bine fundamentală crește încrederea publicului în organizație

Prevenirea conflictelor

- Oferă un cadru clar pentru rezolvarea problemelor înainte ca acestea să înceapă

Figura 15. Beneficiile consilierii etice

Dilema etică se explorează în profunzime în scopul înțelegerii semnificațiilor pe care clientul le atribuie acestora. Dilema etică nu trebuie înțeleasă doar din punct de vedere cognitiv ca o situație problemă ce solicită o alegere exclusiv rațională, pe baza unui set de principii preluate dintr-o viziune filozofică particulară sau dintr-un imperativ moral autoconstruit.

Caracteristicile unei dileme etice se reflectă în apariția unui conflict între valori ce poate avea consecințe semnificative cu lipsa unei soluții perfecte.

Exemple de dileme etice în:

- ✓ domeniul medical: confidențialitate versus protejarea vieții;
- ✓ mediul profesional: onestitate versus loialitate;
- ✓ educație:egalitate versus merit;
- ✓ viața personală: adevăr versus compasiune.

Procedura de analizare a unei dileme etice presupune următoarele etape:

- ✓ *identificarea valorilor în conflict* (care sunt principiile morale sau valorile afectate?);
- ✓ *analiza părților implicate* (cine va fi afectat de fiecare opțiune și în ce mod?);

✓ *explorarea alternativelor* (Ce opțiuni sunt disponibile? Există soluții creative care să reducă conflictul dintre valori?);

✓ *evaluarea consecințelor* (care sunt efectele pe termen scurt și lung ale fiecărei alegeri?);

✓ *aplicarea principiilor etice* (utilizarea unor cadre etice -deontologie, utilitarism, etica virtuților-pentru a ghida decizia);

✓ *luarea deciziei* (alegerea opțiunilor care respectă cel mai bine valorile fundamentale în context).

Dintre modalitățile de gestionare a dilemelor etice putem menționa: consilierea etică; consultarea unui cod de etică; discuții în echipă; reflectarea asupra valorilor personale.

Explorarea dilemei etice vizează diversele puncte de vedere din care poate fi privită dilema și soluțiile care pot proveni din diversele modele filosofice. În explorarea în profunzime a diverselor dileme etice ar trebui să se țină cont de următoarele recomandări:

- identificarea problemelor puse de client pe seama dilemei etice;
- evaluarea gradului de înțelegere a problemelor etice cu care se confruntă clientul și a naturii dilemei etice;
- explorarea reacțiilor clientului față de diversele implicații ale fiecăreia dintre soluțiile pentru ieșirea din dilema etică;
- nevoile și așteptările clientului față de rezolvarea problemei etice;
- respectarea autonomiei clientului în procesul de evaluare a dilemei etice și a posibilelor soluții;
- rolul consilierului este acela de a facilita procesul reflectiv și de a cataliza decizia informată a clientului;
- subîmpărțirea dilemei etice în probleme atomare care să necesite o decizie etică, cât mai simplă de obicei cu două variante.

Consilierul de etică evaluează, împreună cu clientul, posibilele soluții ale dilemei și consecințele acestora și gradul de acceptabilitate al acestora. De foarte

multe ori, dilemele etice cer clientului să aleagă între două valori diferite, de importanță aparent egală, dar care în situația dată, se exclud reciproc. Pot fi puse în balanță rezultatul alegerilor din perspectiva utilitaristă a maximumului de bine pentru cât mai multe persoane, versus maximum de bine pentru o persoană apropiată, sau alegerea între dreptul la confidențialitate a clientului și necesitatea de protecție a vieții sale în cazuri de tendințe autolitice, etc. Rezultatul evaluării etice va fi o concluzie globală despre dezirabilitatea etică a unui produs sau tehnologii (Mureșan, 2011), sau a unei decizii etice în cazul deliberării asupra unei dileme etice prezentată în cadrul consilierii etice. În consilierea etică, clientul are dreptul la autodeterminare. Aceasta presupune faptul că alegerea soluției la dilema etică îi aparține împreună cu alegerea ordinii și priorităților de rezolvare a problemelor etice cu care se confruntă.

În România a fost introdusă profesia de consilier de etică prin legea numărul 7/2004, care prevede la Art. 21 numirea de către conducătorii autorităților și instituțiilor publice a unui funcționar public, de regulă din cadrul compartimentului de resurse umane pentru a efectua consilierea etică și monitorizarea respectării normelor de conduită. Conform normelor prevăzute la Articol Nr. 21 din Legea Nr. 7/2004, persoanele cu atribuții de consiliere etică acordă consultanță și asistență funcționarilor publici, monitorizează aplicarea prevederilor codurilor de conduită a funcționarului public și întocmește rapoarte trimestriale, privind respectarea normelor de conduită de către funcționarii publici. Nicolae Radu și colaboratorii (2010) arată că, deși în anul 2004, la nouă luni după adoptarea Legii Nr. 7/2004 privind codul de conduită a funcționarilor publici care impune existența unor persoane cu atribuții de consiliere de etică la nivelul autorităților publice care au angajați funcționari publici, a apărut și codul de conduită a personalului contractual din autoritățile și instituțiile publice cuprins în Legea Nr. 477/2004, care însă nu mai instituie atribuții de consiliere etică și pentru personalul contractual.

Legea Nr. 7/2004 stabilește o serie de principii care guvernează conduita profesională a funcționarilor publici:

- Supremația Constituției și a legii;
- Prioritatea interesului public;
- Asigurarea egalității de tratament a cetățenilor în fața autorităților și instituțiilor publice;
- Profesionalismul;
- Imparțialitatea și independența;
- Integritatea morală;
- Libertatea gândirii și a exprimării;
- Cinstea și corectitudinea;
- Deschiderea și transparența.

Rolul consilierului de etică este de a interpreta cazurile particulare apărute din perspectiva principiilor generale de etică cuprinse în Codul de etică al funcționarului public.

Nicolae Radu (2010) arată că prin monitorizarea aplicării Codului de conduită, consilierul de etică ar trebui să înțeleagă activitatea informației cu scopul de a se asigura controlul managerial și luarea deciziei. Monitorizarea aplicării Codului de conduită oferă informație consilierului de etică și conducerii instituției pentru:

- Identificarea problemelor în implementarea Codului de conduită;
- Identificarea de soluții alternative pentru rezolvarea problemelor;
- Fundamentarea activității de consultanță și asistență în privința normelor de conduită;
- Evaluarea progresului implementării Codului de conduită de la o perioadă la alta (Mureșan, 2011).

8.3. Supervizarea de etică

În conformitate cu opinia lui Antonio Sandu (2012) “supervizarea de etică ca metodă de suport a profesioniștilor din domeniile eticii și bioeticii are drept obiectiv îmbunătățirea performanțelor eticianului, creșterea motivației acestuia și dezvoltarea unui mediu de lucru performant urmărind cele mai înalte standarde profesionale și etice de intervenție”. Delimitarea supervizării de etică strict la eticienii profesioniști este limitativă față de specificul pe care-l poate avea supervizarea de etică și anume îmbunătățirea practicilor cu valențe etice a tuturor profesioniștilor din domeniul social. Supervizarea de etică se adresează, pe de o parte, consilierilor și consultanților de etică și bioetică și reprezintă activitatea de supervizare de etică în înțelesul dat de: American Philosophical Practitioners Association, cât și membrilor comisiilor și birourilor de etică, managerilor de etică, etc., dar și practicienilor din domeniile sociale care, în mod concret acționează cu instrumente care necesită analize etice, atât din perspectiva acceptabilității, cât și din cea a aplicărilor concrete. Se impune a se face distincție între supervizarea de etică, care vizează *supervizarea din punct de vedere metodologic al practicilor etice* pe de o parte, și *supervizarea etică* care reprezintă aplicarea practică a eticii profesionale a supervisorului în activitatea cotidiană.

Obiectivele supervizării de etică sunt:

- *asigurarea conformității* (verificarea respectării normelor etice, regulamentelor interne și legislației în vigoare);
- *identificarea și gestionarea riscurilor etice* (prevenirea practicilor neetice care pot afecta negativ reputația sau buna funcționare);
- *sprijinirea dezvoltării profesionale* (oferirea de feedback pentru crearea competențelor etice ale angajaților);
- *consolidarea culturii etice* (promovarea unui mediu în care transparența, responsabilitatea și integritatea sunt prioritare);
- *rezolvarea dilemelor etice* (oferirea de orientare în situații complexe pentru a facilita luarea deciziilor etice).

Caracteristici ale supervizării de etică sunt reflectate în Figura 16. Supervizorul de etică dispune de mai multe roluri: *monitor* (urmărește și evaluează comportamentele și procesele); *consilier* (oferă sprijin și orientare în luarea deciziilor etice); *mediator* (ajută la rezolvarea conflictelor etice sau a dilemelor apărute între părțile implicate); *formator* (educă angajații și liderii în ceea ce privește valorile, normele și bunele practici etice); *raportor* (documentează și raportează abaterile etice, oferind recomandări pentru corectarea acestora).

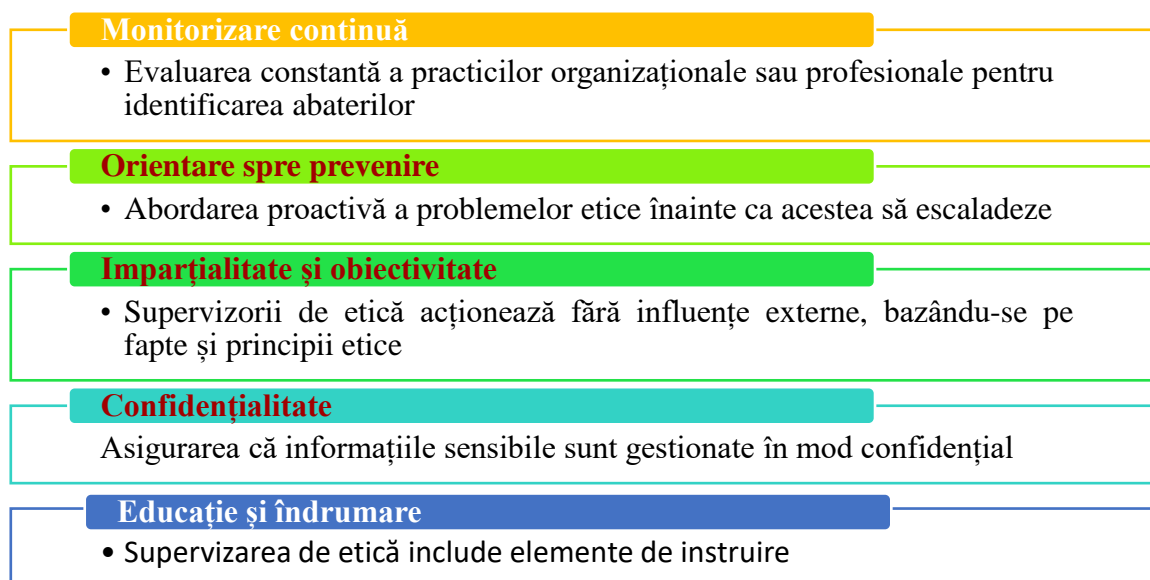

Figura 16. Caracteristici ale supervizării de etică

Etapele supervizării de etică sunt după cum urmează:

- ✓ planificare (stabilirea obiectivelor și standardelor etice care urmează să fie monitorizate);
- ✓ implementare (aplicarea instrumentelor de monitorizare, cum ar fi evaluările periodice, interviurile sau analizele);
- ✓ identificarea abaterilor (detectarea discrepanțelor dintre practicile actuale și standarde);

✓ feedback și recomandări (oferirea de soluții pentru corectarea abaterilor și a proceselor);

✓ monitorizare continuă (evaluarea constantă a progresului).

Beneficii ale supervizării de etică sunt reflectate în Figura 17.

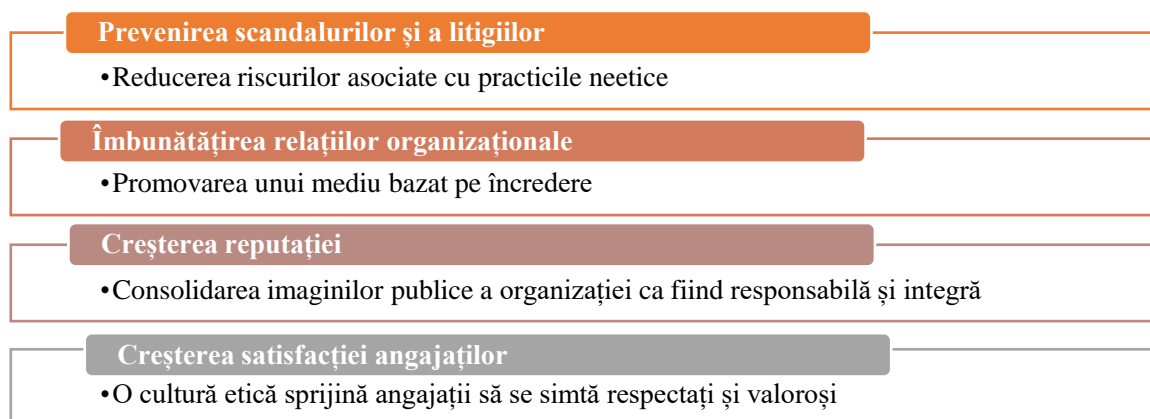

Figura 17. Beneficii ale supervizării de etică

Supervizarea de etică are următoarele scopuri:

- îmbunătățirea practicilor etice ale persoanelor supervizate;
- monitorizarea standardelor etice profesionale ale practicienilor care operează în domenii cu impact etic explicit, inclusiv a celor care lucrează cu persoane și grupuri vulnerabile;
- promovarea standardelor etice, cele mai înalte posibile, în acord cu viziunea și misiunea etică a organizației;
- promovarea specificului etic al practicilor profesionale sau instituționale;
- responsabilizarea profesioniștilor, în mod particular al eticienilor, față de propria practică profesională;
- dezvoltarea de standarde etice în acord cu nevoia organizației;
- compatibilizarea procedurilor cu standardele etice;
- auditul etic atât sub aspectul culturii eticii organizaționale cât și a conformității;

- training-ul etic și pregătirea etică a personalului atât a celui care aplică standardele etice în practica curentă cât și în mod special a consilierilor de etică și membrii ai comisiei de etică.

Prezentăm în continuare un set de principii de bună practică în domeniul supervizării (Sandu et al, 2010) pe care le regăsim în mediul de supervizare de etică pe care-1 definim în lucrarea respectivă:

- Principiul parteneriatului dintre supervizor și supervizat;
- Principiul colegialității profesionale între supervizor și supervizat;
- Principiul centrării pe interesul clientului;
- Principiul oferirii de feedback;
- Principiul maximizării eficienței profesionale;
- Principiul confidențialității profesionale;
- Principiul respectului față de etica profesională;
- Principiul neimplicării emoționale;
- Principiul respingerii acțiunii negative.

Spre deosebire de supervizarea de etică, care se referă la supervizarea efectivă a practicilor etice, supervizarea etică vizează modalitatea etică cea mai eficientă de supervizare a practicii profesionale, precum și regulile pe care supervizorul trebuie să le urmeze în practicile profesionale.

Structura de bază a relației de supervizare, menționa Tsui (2008), poate fi detaliată în felul următor: supervizatul raportează, iar supervizorul ascultă și oferă sfaturi. Așadar supervizatul pune în discuție ceea ce se întâmplă pe parcursul ședințelor de terapie, cu pacienții săi, precum și problemele ce îl preocupă, iar supervizorul îi oferă feedback supervizatului și are în vedere două obiective: protejarea clientului de eventualele efecte negative provenite din lipsa de experiență a supervizatului și îmbunătățirea capacităților acestuia din urmă ca terapeut.

Supervizorul servește ca model și mentor, astfel încât persoanele supervizate să poată apela la el pentru a obține un sfat sau asistența de care au

nevoie dar și de confidențialitatea datelor dezbătute. Plângerile și preocupările legate de locul de muncă trebuie luate în considerare și puse în discuție imediat.

Atât supervisorul cât și supervizatul au o misiune comună, aceea de a furniza clienților servicii eficiente pentru rezolvarea problemelor cu care se confruntă. De aceea ambele părți trebuie să utilizeze o bază comună de informații pentru a putea avea aceeași viziune, în ceea ce privește cazul, subiectul și pentru a nu exista neconcordanțe între ceea ce propun și modul în care acționează (Tsui, 2008).

BIBLIOGRAFIE

1. AGHEORGHESEI, D.T. *Etica în afaceri*. Suport de curs. Iași, România: 2011, Editura Universității „Al. I. Cuza” Iași.
2. ARISTOTEL, *Etica nicomahică*, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1998.
3. ARNESON, R. *J. Mill versus Paternalism*, *Ethics* 90, nr. 4, 1980. p: 470-498.
4. ASIMOV, I. *I Robot*, Gnome Press, SUA, 1950.
5. ASTĂRĂSTOAE, V., UNGUREANU, M., C., STOICA, O. Probleme etice și legale ale noilor tehnologii reproductive, *Revista Română de bioetică*, vol. 1, nr. 2. 2003.
6. BAGDASAR, B. Studiu introductiv, în Kant, *Immanuel, întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, trad. Nicolae Bagdasar, București, Editura Științifică.1972.
7. BĂLĂȘOIU R., RUSU, H. Identitate etnică si patrimoniu cultural imaterial, În: *Revista de Sociologie*, 2003, Nr. 1, pp: 47-54.
8. BRADU, O., SANDU, A. Perspective epistemice și axiologice în supervizarea apreciativă, În: *Revista de cercetare și intervenție socială*, 2009, vol. 24, pp: 95-102.
9. BUDEVICI-PIIU, L. *Drept sportiv. Ghid metodologic*. Chișinău: Ed. Valinex, 2020, 320 p., ISBN 978-9975-68-413-2.
10. BUDEVICI-PIIU, L. *Drept, etică și deontologie în sport*. Chișinău: Ed.Valinex, 2018, 272 p., ISBN 978-9975-68-362-3.
11. BUDEVICI-PIIU, L. *Management și drept sportiv*. Chișinău: Ed. Valinex, 2016, pp. 96-98, ISBN 978-9975-68-301-2.
12. BUDEVICI-PIIU, L. *Management și legislație în educația fizică și sport*. Iași: Ed. Tehnopress, vol.1, 2006, 190 p., ISBN 973-702-318-8.

13. CARAS, A., SANDU, A. Necesitatea comisiilor de etică în evaluarea etică a serviciilor sociale, În: *A VIII-a Conferință Națională de Bioetică*, 13-16 septembrie 2012, Cluj-Napoca.
14. COJOCARU, D. (coord.). *Repere sociopedagogice ale schimbării în sistemul educațional*, Editura Lumen, 2004, Iași.
15. CORODEANU, D. T. *Pitica în Administrația Publică. Dileme etice în organizații și instrumente de rezolvare a acestora*, Editura Tehnopress, Iași, 2007, 200 p. ISBN: 9789737024572.
16. COZMA, C. *Etică și deontologie*. Editura Universității Al.I.Cuza, 1996, Iași.
17. COZMA, C. *Introducere în Aretologie. Mic tratat de Etică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2001, Iași.
18. COZMA, C., MĂGURIANU, L. Valori etice fundamentale, între constanță și metamorfoză, În Pivniceru, Mona, Cătălin Luca, *Deontologia profesiei de magistrat. Repere contemporane*, Editura Hamangiu, 2008.
19. CRĂCIUN, M., SISERMAN, C., PETREHUS, D., GROȘU, E., DOBOSI, S. Principii etice în creșterea performanței sportive, În: *Revista Română de Bioetica*, 2011, vol. 9, nr. 3, Iulie — Septembrie.
20. CRISTEA, A. Etica postmodernă. Paradoxuri. Antinomii. Echivocuri, În: *Revista Perspective*, 2005.
21. DANILEȚ, C. *Conduita etică și deontologia profesională în justiție*, 2011, available at: <http://www.scribd.com/doc/62778819/Conduita-Etica-Si-Deontologia-Profesionala-in-Justitie>.
22. DUCA, Ghe., PETRESCU, I. *Managementul academic*. Chișinău, Biblioteca științifică “Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei, 2015, 680 p. ISBN 978-9975-3073-7-6
23. DUNCA, I. *Politică și metapolitică la Platon*, Editura Lumen, Iași, 2009.
24. FILIP, R., IAMANDI, I. *Etică și responsabilitate socială corporativă în afacerile internaționale*. Academia de Studii Economice, București, 2008.

25. FRUNZĂ, M. *Introducere în etica aplicată*. Suport de curs, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj Napoca, 2007.
26. FRUNZĂ, M. *Etică*. Suport de curs, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj Napoca, 2009.
27. GRIGORAȘ I. *Probleme de etică*, Editura Universității Al.I. Cuza, Iași, 1999.
28. JOURDAN-IONESCU, C. Supervizarea un instrument esențial pentru o intervenție eficace, În Ionescu, O., (coord.) *Copiii de azi sunt părinții de mâine*, 2006, no. 17, pp. 19-22.
29. JULIA, D. *Dictionar de filosofie, Larousse*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, 372 p.
30. KANT, I. *Critica rațiunii practice*, trad. Nicolae Bagdasar, Editura Științifică, București, 1972.
31. KRAUSZ, Septimiu. *Etica și deontologia profesiei de sociolog*, Editura Edyro Press, Petroșani, 2003, pp18, 19, 6.
32. LUCACIU, B., MINULESCU, M. Condiția supervizării în România, în Ionescu, Ovidiu (coord.) *Copiii de azi sunt părinții de mâine*, 2006, no. 17, pp: 11-15. LUNDEN, K. Supervizarea ca sprijin pentru profesioniști, in Muntean, A., (coord) *Supervizare. Aspecte practice și tendințe actuale*, Editura Polirom, Iași, 2007.
33. MATEI, O. Legislație etică în administrația publică românească, În *Revista de Administrație Publică și Politici Sociale*, 2010, An II, Nr. 4(5)/Decembrie.
34. MURESAN, V. *Matricea etica. O metoda principiista de evaluare morala*, Facultatea de Filosofie, Universitatea din București, 2011, available online at: http://www.ub-filosofie.ro/~muresan/licenta_etica_aplicata/5_matricea_etica.pdf
35. MUREȘAN V. *Managementul etic în organizații*. Editura Universității din București, 2009.

36. MUSCĂ, V. *Introducere în filosofia lui Platon*, Editura Polirom, Iași, 2002.
37. NICOLAE, R., VALERIAN, S., BUJDER, I., SECLAMAN, E. (coord.). *Ghid practic pentru activitatea funcționarilor publici cu atribuții de consiliere etică și monitorizarea respectării normelor de conduită*, Buzău: Alpha MDN, 2010.
38. OPREA, L. *Responsabilitate socială corporatistă*, Editura Tritonic, București, 2005.
39. POPA, M., SCORȚAR, L. *Etica în afaceri*, Suport de curs, Universitatea Babeș Bolyai, Cluj Napoca, 2009.
40. SANDU, A. *Etică profesională și transparență în administrația publică*. București, România: Didactică și Pedagogică, 2014.
41. SANDU, A. *O etică centrată pe valori în administrația Publică*. Iași, România: Lumen, 2017.
42. SANDU, A. *Elemente etice implicate de propunerea de cercetare*. Suport de curs elaborat în cadrul proiectului „Etică și integritate academică de excepție în cercetarea științifică și actul didactic”; implementator: Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, cu sprijin financiar din partea FDI2018, Domeniul 5, îmbunătățirea calității activității didactice, inclusiv a respectării deontologiei și eticii academice. Cod proiect: CNFIS-FDI-2018-0545. 2018, Disponibil la <http://www.eiaecsad.usv.ro/manuale/Elemente-etice.pdf>
43. SANDU, A. *Tehnici afirmativ — apreciative. O socio- pedagogie a succesului*, Editura Lumen, Iași, 2009a.
44. SANDU, A. *Orientări metodologice privind dezvoltarea comunităților etnice (Comunitatea Italiana)*, Editura Lumen, Iași, 2009b.
45. SANDU, A., POPOVENIUC, B. *Etică și integritate în educație și cercetare*. Editura Tritonic Books, București, 2018, ISBN 978-606-749-398-6.
46. SINGER, P. *Tratat de Etică*, București: Editura Polirom, 2006.

47. SOMMER, R., TOMOIAGĂ, R., (redactori coordonatori), *Mic Dicționar Filosofic — ediția a II-a*, Editura Politică, București, 1973, pag. 186.
48. SPĂTĂCEAN, O. *Deontologie și expertiză contabilă*, Universitatea Petru Maior, Târgu Mureș, 2011.
49. TIGU, G. *Etica Afacerilor în Turism*, Editura Uranus, București, 2003.

(în limba engleză)

50. ALEXANDER, L., MOORE, M. *Deontological Ethics*, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2008, disponibil online la: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/ethics-deontological/>
51. BARNARD, B. *Appreciative Inquiry. Career and Organisational Studies program*, university course: cos 4850, Eastern Illinois University, 2010, available online at: <http://www.uxi.edu/~bkbarnard/resume.html>.
52. BENTHAM, J. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, Batoche Books Kitchener, 2000.
53. BERNARD, G. *The definition of morality*, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2011, disponibil online la: <http://plato.stanford.edu/entries/morality-definition/>.
54. CAMERON, A. Dooyeweerd on Law and Morality: Legal Ethics a Test Case, *Victoria University Eaw Rxview*, 1998, vol. 28, nr. 1, pp: 263-281.
55. CHRISTMAN, J. Autonomy in Moral and Political Philosophy, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2009, disponibil online la: <http://plato.Stanford.edu/archives/fall2009/entries/autonomy-morall/>
56. COJOCARU, D., SANDU, A. (Bio) Ethical and Social Reconstructions in Transmodernity, In: *Journal for the Studj of Religions and Ideologies*, 2011, vol. 10, no. 30, pp: 258-276.
57. CONGRESS, E., McAULIFFE D. Social work ethics: Professional codes in Australia and the United States, *International Social Work*, 2006, vol. 49, no. 2, pp: 151-164.

58. DEVLIN, P. *The Enforcement of Morals*, Oxford University Press, UK, 1959.
59. DIGNAN, J. *Understanding victims and restorative justice*, Open University Press, 2005.
60. FORSBERG, E. M. The ethical matrix — a tool for ethical assessment of biotechnology, In L. Landeweerd, L. Houdebine, R. Termeulen (eds.) *BioTechnology-Ethics. An introduction*, Angelo Pontecorboli Editore, Firenze, pp: 263-269. Foucault, M., (1995) *A supraveghea și a pedepsi*, Editura Humanitas, București, 2005.
61. FRIEND, C. Social Contract Theory, in Fieser J., Dowden B. (eds.), *Internet Encyclopedia of Philosophy*, 2004, disponibil la: <http://www.iep.utm.edu/>
62. FRUNZĂ, M., FRUNZĂ, S., BOBB C., GRAD, O. Altruistic living unrelated organ donation at the crossroads of Ethics and Religion. A case study, In: *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 2010, vol. 9, no 27, pp: 3-24.
63. FRUNZĂ, S. Ethical responsibility and social responsibility of organizations involved in the public health system, In: *Revista de cercetare și intervenție socială*, 2011, vol. 32, pp. 155-171.
64. JEURISSEN, R. Moral complexity in organizations, in Korthals, M., Bogers, R., (eds.), In: *Ethics for Fife Scientists*, 2005, vol. 5, pp: 11-20.
65. KADUSHIN, A. *Supervision in Social Work* (3rd. Edn.), New York: Columbia University Press, 1992.
66. KADUSHIN, A., HARKNESS, D. *Supervision in Social Work* (4th Edn.), Columbia University Press, New York, 2002.
67. LEVINAS, E. Ethics as First Philosophy, in S. Hand (ed.) *The Eevinas Reader*, Malden: Blackwell Publishing Company, 2001, pp. 75-87.

68. PLUGARU, A., PONEA, S. Evaluation of Supervision Practice of the Social Services provided to Elderly in Home Care Centre, *Postmodern Openings*, 2010, Year 1, vol. 3, pp: 49-70.
69. PONEA, S., SANDU, A., (2010) Appreciative Group Socialization. Model Presentation, *Postmodern Openings*, Year 1, Special Issue, May, 2010.

Documente reglatorii

70. Ghid privind standardele de integritate aplicabile în sectorul educație - Proiect cofin de UE si Guv României: "Prevenirea corupției în educație prin informare, formare si responsabilizare" - PO "Dezvolt. capacitații administrative cod SMIS 30342/2013, accesat on line ian 2019, pp.18 4 <https://dexonline.net/definitie-deontologie> 5
71. ECASRM (Ethics Committee of the American Society for Reproductive Medicine) Posthum Reproduction, In: *Fertility and Sterility*, 2004, vol. 82, supl. 1, septembrie 2004, pp: 260-262.
72. Professional ethics, In *Business Dictionary*, 2018, <http://www.businessdictionary.com//.html>
73. NASW (National Association of Social Workers) (1999) *Code of Ethics*, accesat online la adresa [http:// www.naswdc.org/pubs/ code/ default.asp](http://www.naswdc.org/pubs/code/default.asp)

Firma poligrafică „VALINEX” SRL,
Chișinău, str. Florilor, 30/1A, 26B
tel./fax 43-03-91
e-mail: info@valinex.md; <http://www.valinex.md>

Bun de tipar 15.12.2024
Coli editoriale 5,23. Coli de tipar conv. 7,32.
Format 60x84 1/16. Garnitură „Times”.
Hirtie ofset. Tirajul 80.